Prijs *f* 5,95

STRIP SCHRIFT

Jaargang 23 nummer 2

's werelds oudste stripinformatieblad

verschijnt 10 x per jaar

THEO VAN DEN BOOGAARD
LIAN ONG
COMICS IN NEDERLAND

Copyright 1988 DC Comics Inc.

STRIP-3-DAAGSE

VERZAMELAARS JAARBEURS

zaterdag 18 en zondag 19 november 1989
beide dagen van 10-17 uur

Alles over verzamelen bijeen in de Jaarbeurs te Utrecht.

In nauwe samenwerking met vele landelijke verenigingen waaronder de Nederlandse Vereniging "De Verzamelaar" vindt u op kilometers tafel de meest uiteenlopende verzamelobjekten, kollekties en nog veel meer.

Welkom op een gezellige jaarmarkt en doe dè ontdekking van een verzameling!

toegangsprijs f 10,- per persoon

18-19/11 1989

Inlichtingen:
Koninklijke Nederlandse Jaarbeurs
Postbus 8500, 3503 RM Utrecht
Tel. 030-955 911

JAARBEURS UTRECHT/HOLLAND

STRIP SCHRIFT

Jaargang 23 oktober 1989 nummer 2 (229)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor deartikelen berust bij de auteurs

Redactie
Hans Duncker, Eric de Graaf, Arco van Os, Hans Pols

Medewerkenden
Ben Bits, Pam de Beer, Ruud Booms, Patriek Bremmers, Jaap Ekhart, Michel Kempeneers, Michel Nadorp, Pieter van Oudheusden, Rich Thomassen, Joost Timp, Noël Ummels, Rudy Vrooman.

Redactie-adres
Stripschrift
Postbus 9808
1006 AM Amsterdam
Telefoon 020 - 15 80 67

Uitgever
Het Stripschap
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon 020 - 85 22 29

Abonnementen
ƒ52,50 lid-abonnee
ƒ55,00 donateur-abonnee
Postbank 20 99 48 of
ABN-bank 54 89 74 330
ten name van Het Stripschap, Amsterdam
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven contact opnemen met de redactie van Stripschrift

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Omslag
Brian Bolland

Uit: BATMAN: THE KILLING JOKE door Alan Moore en Brian Bolland. Copyright 1988 DC Comics Inc. Herdrukt met toestemming. BATMAN, THE JOKER en alle daaraan gerelateerde personages, logo's e.d. zijn handelsmerken van DC Comics Inc., New York.

Redactioneel

De afgelopen maanden is er bijna geen tijdschrift of krant verschenen zonder een artikel over Batman. Vaak met de vleermuisman op de cover. En dan eindelijk, in oktober 1989, Batman op de cover van Stripschrift. "Lopen jullie niet een beetje achter de feiten aan?", vroeg laatst iemand aan ons. Hoezo? In Stripschrift 217 besteedden we uitgebreid aandacht aan The Dark Knight en Batman Jaar Één en stond hij ook op de cover. Begin 1988(!), in dat zelfde nummer van Stripschrift, maakten we voor het eerst melding van Cartoon Aid (de Engelse uitgave).
De twee belangrijkste items op stripgebied van 1989, nog afgezien van de uitreiking van de Stripschapprijs aan Theo van den Boogaard, werden door ons al meer dan een jaar geleden gesignaleerd. Met Stripschrift blijf je pas echt op de hoogte.

Dit nummer van Stripschrift zal, net als de Stripdriedaagse, voor een gedeelte in het teken staan van het comic-gebeuren. We besteden nogmaals aandacht aan Batman en de zijnen, alleen nu meer vanuit de commerciële kant. Joost Timp en Michel Nadorp lieten, ieder voor zich, hun licht schijnen over het succes van de comics in Nederland.

Aan de Stripdriedaagse gaan we ook niet voorbij. Als bijlage bij dit nummer van Stripschrift treft U het programmaboek aan, terwijl we ook ruim aandacht besteden aan Theo van den Boogaard.

Veel plezier met dit lekker dikke en gevarieerde nummer van Stripschrift.

Inhoud

THEO VAN DEN BOOGAARD

*

In mijzelf is er een bron waaruit ik Van Oeke

Theo van den Boogaard (Castricum, 1948) heeft de afgelopen periode regelmatig in de belangstelling gestaan. Hij maakte wandillustraties voor treinstellen van de Nederlandse Spoorwegen**, viel op met zijn reclametekeningen in** Adformatie **en het** NRC Handelsblad**, had een expositie in een Amsterdamse kunstgalerie, werd genomineerd voor de** CPNB Publieksprijs **en kreeg de** Stripschapprijs 1989**. Bovendien heeft hij net de laatste hand gelegd aan het eerste deel van een lang verhaal met in de hoofdrol Sjef van Oekel. Volop redenen dus om eens uitgebreid aandacht te besteden aan de man en zijn werk. Op een snikhete dag in augustus bezochten wij Theo van den Boogaard in zijn Amsterdamse woning.**

Rustig is het niet die middag. Werklui zijn op de eerste etage van het pand waar Theo van den Boogaard woont en werkt bezig met een verbouwing, regelmatig rinkelt de telefoon en vanaf de straat komen geluiden van voorbijrijdend verkeer. Het is te warm om de ramen dicht te laten van de kamer die is ingericht als werkruimte en waar we hebben plaatsgenomen nadat Theo eerst enigszins verbaasd vanuit het raam van de eerste verdieping kijkend aan ons gevraagd heeft wat we komen doen, na ons aanbellen. Eenmaal geïnstalleerd in de studio bladert Van den Boogaard in twee nummers van Stripschrift die ik heb meegenomen. Hij schrikt wanneer Pieter een eerste foto maakt. 'O jee, ik heb me nog niet geschoren.' *Nog een paar maal loopt de tekenaar, die een wat kwajongensachtige blik in zijn ogen heeft en vaak lacht tijdens het gesprek, heen en weer door het huis, maar als we eenmaal rustig zitten, voorzien van koffie en mineraalwater, steekt hij van wal.* 'Ik heb net een cassettebandje met muziek binnen uit Frankrijk,' *vertelt hij,* 'met het verzoek om daar een videoclip bij te maken.'

Ga je het doen?

Ach, daar gaan eerst zoveel besprekingen

Pieter van Oudheusden

kan halen

door
HANS POLS
en
PIETER VAN OUDHEUSDEN

aan vooraf. Ze denken zeker dat ik veertig mensen in dienst heb. Misschien denken ze wel niets, vinden ze de stijl aangenaam. Iedereen weet toch hoeveel werk in een tekenfilm gaat zitten. Daar gaan wel wat uurtjes inzitten, maar ik wil dit soort dingen zeker doen. Je hebt altijd mensen die met grote projecten naar je toe komen. Ik heb gebeld naar mijn Franse uitgever en gevraagd of het een bekende zanger is en of het interessant is om te doen. Volgens hem wel. Nou, dan zie ik het verder wel weer. Ik ga niet al het inbetweenen doen als het er van komt, maar ik moet toch het concept maken, elke hoofdstand tekenen.
Vorige week belde de man op van EMI Frankrijk dat de plaat ergens in november moet uitkomen. Dat is eigenlijk veel te kort dag als je een videoclip van vier minuten wilt maken, maar ik begrijp dat ze een volledig productieteam ter beschikking hebben waar ik supervisie over moet voeren.

Om gelijk de trits maar voort te zetten over dit onderwerp: Een paar maanden geleden ben ik door een Engelse producer benaderd die mijn boeken gezien had, hij kon het natuurlijk niet lezen, maar hij vond het een fantastische stijl, het duidelijk mature gegeven sprak hem wel aan en een avondvullende tekenfilm leek hem wel wat.
Misschien hoor ik er nooit meer wat van. Zo iemand komt op je af in de fase dat ze jouw product willen verkopen aan een geldschieter, want bij zo'n project loopt het in de papieren. Hij was wel goed in de materie ingevoerd, want er is al tien jaar geen tekenfilm gemaakt met een volwassen inhoud wist hij, dus niet die slaplulderij met allemaal konijntjes en zo.

Waterschapsheuvel?
Nee, dat vond ik wel schattig eerlijk gezegd.

Heeft hij kinderen? Slaat hij ze?

Het lange Sjef van Oekel-verhaal is nu dus af?
Nee, het eerste deel is af. Misschien wordt het wel een trilogie.
Ben je daar non-stop mee bezig?
Ik heb veel er tussendoor gedaan. Ik heb ook nog wel korte gags gemaakt de afgelopen jaren, dat is niet zo veel werk hoor. Maar het is nu al zo veel jaar geleden dat ik de eerste pagina's van dit verhaal heb gemaakt. Het heeft zich namelijk zo raar ontwikkeld. Wat oorspronkelijk pagina 1 was van een 3-paginaverhaaltje is nu opeens pagina 31 of zo van een veel langer verhaal. Het groeide maar aan, in bijpersonen zagen we meer mogelijkheden, daar gingen we dan gekke dingen bij bedenken, en zo groeide dat, terwijl het toch allemaal perfect op elkaar aan sloot.
We wilden dit zelf graag doen. Het is ook op verzoek van de uitgever in Frankrijk – daar vinden ze je pas un auteur als je een lang verhaal afscheidt – en we hebben een aantal jaar geleden verzoeken gehad van NRC Handelsblad voor een strip. Dat heb ik toen eigenlijk laten zitten, want ik dacht nog aan die griezelige dagelijkse routine. Maar om terug te komen op het verschil tussen een lang verhaal en korte gags: Met al die korte gags zit je maar characters te introduceren, aardige persoontjes, maar wat doe je ermee? Sjef komt een aantal keren bij de dokter, maar die dokter krijgt geen body. Je weet niets van hem. Is hij getrouwd? Heeft hij kinderen? Slaat hij ze? Dat wordt interessant! Er zijn allemaal personen om Sjef heen en het is later zo leuk om te zien dat wat eerst nog maar de verkoper van motoren was, en waarvan we dachten dat de gag met hem in drie pagina's afgerond zou zijn, later een slippertje maakt met een vrouw die ook in het verhaal voorkomt.
Sjef krijgt in het tweede deel van dit lange verhaal een companion, een whizz kid. We moeten nog zien hoe dat gaat werken, of de karakters elkaar verdragen. We weten dat

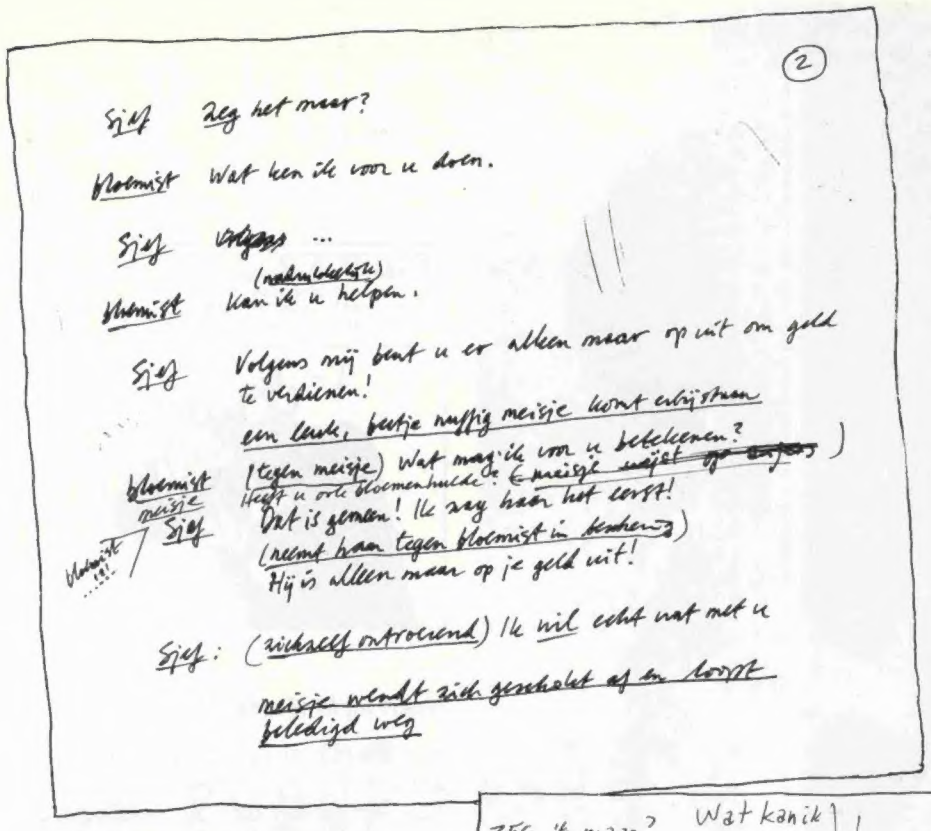
2
Sjef Zeg het maar?
Bloemist Wat kan ik voor u doen.
Sjef ...
(nadenkelijk)
Bloemist Kan ik u helpen.
Sjef Volgens mij bent u er alleen maar op uit om geld te verdienen!
een leuke, beetje ruffig meisje komt erbijstaan
Bloemist (tegen meisje) Wat mag ik voor u betekenen?
meisje Heeft u ook bloemenhuidcrème?
Sjef Dat is gemeen! Ik zag haar het eerst!
(neemt haar tegen bloemist in beschermt)
Bloemist Hij is alleen maar op je geld uit!
Sjef: (zichzelf ontroerend) Ik wil echt wat met u
meisje wendt zich gevleid af en loopt beledigd weg

Brainstormend ontstaat gelijktijdig het scenario van Wim en de schets van Theo.

ook nog niet precies, maar een paar dingen zijn al uitgezet en ik denk wel dat het lukt. Sjef is natuurlijk vreselijk moeilijk te combineren met een ander, altijd speelt hij anderen van het toneel.

'Broodrooster!' roep ik

Hoe komen de verhalen tot stand?

Regelmatig komen Wim en ik bij elkaar om te brainstormen. De brainstorming moet natuurlijk volledig open zijn zodat je alle sluizen open kunt gooien. Dan zegt Wim soms ook dingen waarvan je denkt: 'Waanzin'. 'Ja maar, ik moet het toch even kwijt,' zegt hij dan, 'want misschien zit er iets tussen dat wel bruikbaar is.' Als je bij brainstorming je sluizen dicht houdt, dan komen er ook geen onverwachte zaken aan de orde.

We houden ons altijd aan de realiteit. Ik teken niet iemand die uit de lucht komt vallen op het asfalt en dan vrolijk fluitend verder loopt na een val van 80 meter hoogte. Een verhaal zit wel reëel in elkaar. We komen altijd bij elkaar in een restaurant met wat koffie of een biertje, of thuis en dan kijken we maar wat er komt. Bij de korte gags is dat vaak rovend, je moet zoveel energie kwijt op een klein strookje, maar goed, als het effect goed is...

Vroeger was er zo'n publicatie in een blad als Revu, de Belgische Panorama en dan werd het wel eens nijpend omdat er echt elke week iets gemaakt moest worden. Dan ga je zitten: Wat heb je zoal? 'Broodrooster!' roep ik. 'Zwaan', oppert Wim dan.

Met het lange verhaal gaat het wat beter, want je weet waar je naar toe wil. Bij een gag begin je steeds opnieuw helemaal vanaf nul.

Met dat lange verhaal hadden we natuurlijk ook wel problemen. De hele dag zaten we te peinzen: 'Hoe komen we hier nou uit?' Je maakt daar tegenover ook momenten mee dat er zoveel verhaallijnen prachtig bij elkaar komen dat Wim dolblij tegen mij zegt: 'Theo, kijk nou toch eens wat een enorme zuil van gedachten er boven ons hangt! Snel opschrijven!'

Ben je nooit bang dat je vast komt te zitten in een verhaal?

We climb that hill when we come up to it.

Theo vertelt het lachend. Het valt op dat hij overgaat in de wij-vorm wanneer het gaat over het werk dat hij doet samen met Wim T. Schippers.

Tijdens de brainstorm gaat Wim dialogen uitschrijven. Regie-aanduidingen doet hij bijna nooit, alleen als er een stukje zonder dialoog is. Aan die zinnen gaat hij sleutelen en er verandert ook geen komma meer aan of hij moet het willen. Dan komen er zinnen als: 'Dat is boffen Bartje, er is nog plaats tegen-

ZEG 't maar?
Wat kan ik voor U doen.
Kan ik U helpen.
Volgens mij bent U er alleen maar op uit om geld te verdienen!
2
meisje kan zich niet aan lopen
Wat mag ik voor U betekenen?
Heeft U ook bloemenhuidcrème?
Sjef monstert meisje.
bloemen-man ziet meisje.
!?!
Dat is gemeen! Ik zag haar het eerst!
Hij is alleen maar op je geld uit!
Ik WIL echt wat met U.
zeepbel
bang?
Bloemist kwaad op Sjef naar meisje kijkend.
bang?

over die keurige meneer'. Er wordt in die teksten naar dingen verwezen waardoor er informatie over de characters loskomt, dat geeft mij vaak weer de mogelijkheid om een beeld van die personen te vormen. Als iemand iets zegt (hij heeft vaak nog geen gezicht), dan is dat bijvoorbeeld een type van veertig, waarvan de sokken nog door zijn moeder gekocht worden.
Het is niet zo dat we niet weten waar we naar toe gaan hoor, maar er is ook geen sprake van een raamwerk van een verhaal dat alleen nog maar aangekleed hoeft te worden. We zeggen niet: 'Hier heb je vier pagina's waarop Sjef per trein naar Parijs gaat en hij kan in die trein wat beleven'. Zo is het niet, maar we hebben wel degelijk een spanningsboog omdat je als lezer uitgezette verhaallijnen bevredigd wil zien.
Juist toen ik het met Wim daar over had, vertelde hij van één of andere Russische schrijver, in een verhaal van die man gebeurt niets anders dan: een man komt een kamer binnen, daar zit een vrouw die hij niet kent, dan gaat hij weer weg, hij koopt een hamer, hij komt weer thuis, die vrouw is weg. Ik bedoel: echt uitproberen hoe dat nou werkt, dingen die niet terugkomen, spanning oproepen en daarna bevrediging of juist niet, dat is natuurlijk vreselijk wild. Als lezer zou je dan alleen nog maar betekenis aan zo'n verhaal kunnen geven, als je je gaat afvragen: 'Waarom heeft hij nou juist deze elementen genomen, deze keuzes gemaakt?' Maar goed, dat is een heel ander chapiter.

Is Van Oekel in dat opzicht een realistische strip?
Ja, onze visie op de werkelijkheid sijpelt er door heen, maar het is een geconstrueerde werkelijkheid.

De verhalen zijn literair?
Ja, als dat een omschrijving is van literatuur, een geconstrueerde werkelijkheid, ja.

Jouw tekenstijl sluit aan bij dat geconstrueerde karakter.
Ik denk dat er parallellen zijn. De beste tekeningen zijn zo doorgeconstrueerd, ook op routine en onbewust, dat toch alle elementen ervan bedacht zijn. En doordacht, drie lijnen mogen niet ineenlopen, je kijkt hoe alle lijnen ten opzichte van elkaar werken, in een plaatje en ten opzichte van de totale pagina. Wim schrijft ook op die manier dat alle tekstonderdelen op zichzelf sterk uitkomen en elkaar aanvullen.
Soms zit ik dingen te bekijken waarvan ik denk dat ze typisch bij elkaar horen. Ik hou ook van lichaamstaal in tekeningen. Je zou constant handen buiten beeld kunnen laten, maar ik zit altijd te zoeken of er niet een gebaar is, een bepaalde pose, waardoor iemand zijn emotie van dat moment geuit wordt in de stand van de handen.

Er wordt in die teksten naar dingen verwezen waardoor er informatie over de characters loskomt...

Zèg het maar ?
Wat kan ik voor U doen.
Kan ik U hélpen
Volgens mij bent U er alleen maar op uit om geld te verdienen !
Wat mag ik voor U betekenen ?
Heeft U ook bloemenhulde ?
??
Dat is gemeen ! Ik zag haar het eerst !
Hij is alleen maar op je geld uit !
Ik wil echt wat met U

De uiteindelijke pagina wijkt daar weinig van af.

...de behoefte om direct iets op het papier gesmeten te hebben

Je hebt ooit eens gezegd dat je je als kind veel meer voelde aangesproken door Vandersteen en de Robbedoestekenaars dan door Hergé. Toch teken je nu zelf in de klare lijn.
Dat zijn veranderingen in je persoonlijkheid. Ik begon **Vandersteen** te adoreren, echt in de goede tijd van *De Kleppende Klipper* zal ik maar zeggen. Ken je die niet? het was heel mooi om die lijntjes te volgen en te imiteren. Toen kwam de overdondering van het werk van **Franquin** en ook gelijk *Mad* en **Jack Davis**, dat zijn die hele extraverte tekenaars die in hun tekenwerk bijna in hun lijnenwerk hun frenetieke aard moeten uiten, zal ik maar zeggen. Goed woord hè?
Ik denk dat het inmiddels weer terug aan het komen is bij mij. Ik doe naast Sjef ook de serie stripjes *Joost mag het weten*, daar wil ik ook mee doorgaan. Ik maak die stripjes uit

Sjef verblind door zon die in het noorden staat
(Sjef van Oekel bijt van zich af)

Die berkeboompjes in *De scepter van Ottokar*. Beeldschoon. Hergé nadoen is onmogelijk!

Joost mag het weten

de behoefte om direct iets op het papier gesmeten te hebben, een klein idee, niet meer dan één of twee pagina's, maar in de decors, juist door mijn routine die ik met Van Oekel heb opgebouwd, hoop ik wel dat ik de goede angle heb, de goede hoek, de goede opbouw van de pagina en dan snel dat er uitteken, waarbij het handschrift naar boven komt. Het tekenen van *Sjef van Oekel* is daarvoor te gedegen. Daar zitten zoveel bewerkingen aan vast, dat je niet zomaar even woest gaat inkten. Echt **Hergé** nadoen is onmogelijk. Die man had blijkbaar de volledige gedistantieerde rust van lijntjes trekken in zich. Ik denk dat ik dan toch iets te frenetiek ben. Hergé zag het ontzettende belang in van de opbouw van de compositie per plaatje. Heel veel experimenten in de tekenkunst komen op gigantische wijze samen bij Hergé, met zulke eenvoudige middelen zoveel schoonheid en juistheid van proporties, dat is gigantisch!

De strips die Van den Boogaard momenteel maakt worden ingekleurd door France Ferrari, die voorheen voor Studio Hergé werkte.

Ik heb toen de studio nog draaide aan **Bob de Moor** gevraagd of France Ferrari ook werk deed voor buiten de studio, om het zo maar te zeggen. Dat deed ze dus niet. Later zijn **France Ferrari** en **Nicole Thenen** ontslagen omdat ze geen werk meer hadden (zeiden ze) en toen kon ik alsnog, via **Marc Jongbloet**, France Ferrari voor me geïnteresseerd krijgen. Het werkt nu prima.

Kleurt ze precies zoals jij het zou doen?
Grote gedeeltes wel. Haar blauwe luchten zijn beeldschoon en heel strak en een hoop andere dingen gaan gewoon prima, maar op het moment geef ik ook wel eens voor hele sequences bepaalde basiskleuren, als zich een paar pagina's in dezelfde ruimte afspelen bijvoorbeeld. Als je zit te tekenen stel je je wel eens bepaalde kleuren voor. Je wilt bijvoorbeeld een groen muurtje hebben. Verder moet je haar natuurlijk ook plezier in het werk laten houden, maar zij vindt het wel prettig als ik een aantal dingen aangeef. Ze vertelde me dat Hergé bepaalde dingen wel twee maal liet inkleuren. Dan nam hij het boek mee naar huis en hij ging een heel weekend zitten uitvogelen. Dan kwam hij op maandag weer terug en ze konden hele gedeeltes opnieuw doen.
Kleur is wel belangrijk, maar mijn nieuwe assistent **Michiel van Willigen** bijvoorbeeld, ziet liever zwart/wit. Mijn pagina's worden er inderdaad op gemaakt dat ze in zwart/wit al helemaal in evenwicht zijn. De zwartverdeling over de pagina, het zwaartepunt, dat alles moet al goed zitten, want zo'n figuurtje met een volledig zwart pak vormt echt van die pinguinvlekken op je pagina. Het is heel gek, als de tekst van Wim klaar is, ga ik de pagina indelen en dan krijg ik vaak ook al die zwarte klontjes op de pagina, die vormen

bijvoorbeeld een ruit. Daar kun je ontzettend mee doorgaan, die compositie van de pagina. Het is goed om dat te bestuderen voor jezelf, maar om het leven erin te houden moet je ook wel eens lekker door kunnen tekenen, zodat het ene plaatje het andere oproept zal ik maar zeggen.
Er gebeurt een hele hoop bewust qua compositie. Als ik mijn decors uitzet voor assistenten en ik zeg dat het zich afspeelt op een weg met gebouwen, dan zie ik vaak ook al dat een bepaalde lijn ergens niet mag lopen, want dan sluit die aan bij een lijn in het volgende plaatje en krijg je iets heel geks. Die mooimakerij moet je zelf ook een beetje kunnen indammen, want de expressie van de personen is het belangrijkste; het is toch zonde om je vanwege compositorische aangelegenheden iets niet te kunnen permitteren.

wordt verblind door het licht, dat vond ik absoluut nodig voor het scenario, maar de zon kon nooit zo op hem schijnen, want dan zou deze in het noorden staan. Maar nee, toch moet het zo. De werkelijkheid mag mij suggesties geven, maar ik wil er geen slaaf van worden.

De laatste jaren werkt Theo van den Boogaard met een aantal assistenten die free-lance voor hem werken. Kort gezegd komt het aandeel van deze mensen erop neer, dat zij delen van het werk overnemen die tijdrovend zijn, zoals decorschetsen en schetsen van technische details. Theo pakt uit een la een aantal pagina's van het nieuwe verhaal en laat de verschillende stadia zien in het produktieproces, terwijl hij het werk van commentaar voorziet.

Qua detaillering weet ik dat er hier al een heleboel lijnen zijn die anders geïnkt worden,

In het nieuwe verhaal van Sjef hebben we straten gewoon verzonnen, als een bepaald gebouw niet in de compositie paste, hebben we dat gewoon eruit gegooid, maar bij het maken van dat Stoperaverhaal *(Sjef van Oekel bijt van zich af, pag. 3 t/m 9)* hebben we gelijk bij het maken van de documentatiefoto's gekeken wat de beste hoek was. Aan de andere kant zit er in dat verhaal ook een plaatje waarop Sjef de metro uitkomt en omdat ze te dicht op elkaar zitten. In verkleining gaan die op elkaar lopen, dan kan je jezelf wel een fantastische tekenaar vinden omdat je 300 lijntjes op een millimeter kwijt kan, maar daar heb je weinig aan.

Inkt je met een Rotring?
Nee, ik had een pen waar ik ontzettend tevreden mee was in Brussel gekocht. De verkoper zei dat **Jacobs** daar mee gewerkt had. Twee jaar later kwam ik weer in Brussel en toen was die pen er niet meer. Nu heb ik een *Sergeant Major* en dat is gelukkig bij te bestellen. Het is heel vervelend als je denkt dat pennen wel leverbaar blijven en dan keilen ze zo'n pen eruit. Je moet dus altijd pennen hebben die terug blijven komen, het omsteekpennetje wat je misschien ook wel kent, dat is verslechterd, slapper geworden. Bovendien hebben ze de vervelende eigenschap dat je ze zo maar tot een bepaald punt in de houder kan steken. Deze pen doet pijn aan mijn handen, maar het heeft wel een prettige aanvoer. Nee, het is geen kroontjespen. Het wisselt wel, want bij een gedetailleerde achtergrond, als ik die zelf inkt, dan pak ik wel eens het kleine omsteekpennetje. Je kunt dan net even dunner werken, maar ja, dan wil de inkleurster weer liever een dikkere lijn zien. Ik niet.
Het is echt priegelwerk natuurlijk, met de inkleuring op dat formaat. Het is net iets groter dan het albumformaat. Ik heb haar gevraagd of ze dan met groter formaat wilde werken maar 'Non, ça va pas.'
Je komt met een groter karton te zitten en als je daar dan overheen moet met je hand... Ik vind dit echt heel mooi gekleurd *(hij wijst een pagina van het nieuwe verhaal aan)*, maar ik denk toch: 'Ik had hier zelf graag een hel gekleurde etalage gezien'. Als ik dan zelf tijd heb doe ik retouche. Ecoline kun je wel redelijk opnemen met een beetje chloor in je water. Heel voorzichtig kun je dan wegwassen en een nieuwe teint erin doen. Maar dat is natuurlijk een behoorlijke heisa.

Is de inkleurster wel eens in Amsterdam geweest?
Ja, en toen zijn we echt langs al die gebouwen gelopen. Dan zit ze dat constant allemaal in te prenten, zo, *(Van den Boogaard doet voor, hoe France Ferrari met grote ogen door Amsterdam loopt)* maar ze krijgt ook foto's. Ze blijft heel erg vrij in de interpretatie daarvan, ik probeer toch geen te strakke richting eraan te geven.

Hoe krijgen we dat nou in het Frans vertaald?

Sjef van Oekel is een populaire serie die bij een breed publiek , en niet alleen de fanatieke striplezers, aanslaat.
Bij het signeren, zowel hier als in Frankrijk, sta ik telkens weer verbaasd over de uiteenlopende types in alle leeftijdsklassen die gek zijn van onze strips: kinderen van een jaar of tien, jonge stelletjes, keurige ouders die het boek voor hun kinderen komen kopen en ook vaak bejaarden van beiderlei kunne. Vaak vertellen die hoe enthousiast zij er over zijn in tegenstelling tot veel van hun leeftijdsgenoten. Wim en ik hebben eens op een signeersessie een Arabier aan de tafel gehad die geestdriftig zei: 'Dat moeten we bij ons in het Midden-Oosten hebben.' In Breda, tijdens de stripdriedaagse viel het mij ook op dat jongetjes van 10, 12 jaar

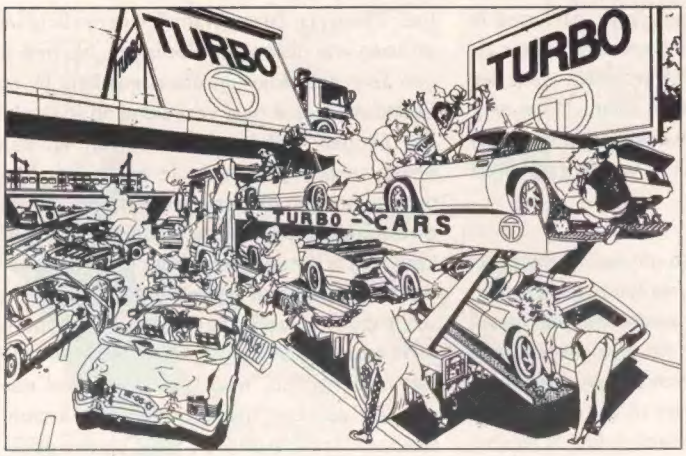

Reclamewerk voor Alrecon Media

Reclamewerk voor Playboy

hele zinnen uit onze boeken uit hun hoofd kennen.

De teksten van Wim T. Schippers hebben iets kubistisch, de taal wordt uit elkaar gehaald en dan weer op een andere manier aan elkaar vastgezet.
Daar is Wim sterk mee bezig en ik heb soms een beetje restrictie. Ik denk dan: 'Hoe krijgen we dat nou in het Frans vertaald?' 'Nou,' zegt Wim dan, 'daar is altijd wat op te vinden'. Ik bemoei me ook sterk met die vertalingen, dat er altijd gepoogd wordt om equivalenten te vinden. Met een beetje pushen kun je altijd wel wat vinden. Als ze de meest ingewikkelde schrijvers kunnen vertalen zoals **Joyce**, met allerlei associatief beeldgebruik, nou, dan moet je uit onze strips ook wel kunnen komen. Het is natuurlijk wel de vraag hoe de geestelijke rijkdom van de vertaler is. Voor mij is het wezenlijk iets anders of die mevrouw in de trein zegt: 'Dat is boffen Bartje. Hier is nog plaats tegenover die keurige meneer', of dat ze zegt 'Hier is nog plaats'. Je hebt natuurlijk ook mensen die lezen vrolijk over al die nuances heen, die kijken zo wat naar de poppetjes, lezen wat trefwoorden. Dat is ook een manier

Ik denk dat je onbewust toch wel iets opneemt.
Nou, dat is dan te hopen. Als ik zelf **Jacobs** las vroeger, zag ik ook een sfeer van een langzaam, traag, vertellende man voor me. Ik had nog niet door dat het kwam door die literaire stukken gelul die er in *Blake en Mortimer* zaten, die beschrijvende teksten. Alleen die sfeer pakte ik toen op. Nu kan ik het verwoorden, nu weet ik ook dat hij eigenlijk zijn vorm nog niet goed onder de knie had.
Ach, het komt natuurlijk ook door al dat gezeik van volwassenen. Dan probeerden tekenaars volwassenen weer te paaien met een hoop tekst, zo van: 'Kijk, daar staan toch ook gewone woorden bij'. Om geaccepteerd te worden moesten ze een hoop gelul erbij zetten. Zo wordt elke generatie weer geknecht.

Sjef van Oekel is, ondanks het volwassen karakter van de verhalen, vrij populair bij kinderen, die de figuur uit de TV-programma's, vertolkt door Dolf Brouwers, waarschijnlijk helemaal niet kennen.
Ik denk ook niet dat het de zelfde figuur is. Het is een evolutie van Wim en mij. Wim is in zijn werk ook enorm geëvolueerd. Hij doet nu ook niet meer wat hij in vroegere shows deed.

Sjef van Oekel is ook een internationaal karakter en niet iets typisch Nederlands, want in Duitsland en Frankrijk wordt gewoon opgepikt wat een raar typetje Sjef van Oekel is, wat er aan gedachten en wereldbeelden achter die man schuilgaan. Ook de Engelse producer zegt: 'This style is highly accessible'. Parallel hiermee loopt een telefoontje dat we kortgeleden uit Amerika kregen. Een paar mensen hadden de boeken gezien en daar zagen ze wel een live action-film in. Daar moet ik ook allemaal nog van horen. Je hebt zo vaak van die dingen. Een aantal jaren geleden werd er 's avonds om twaalf uur vanuit Buenos Aires gebeld: 'We want your comic every month in our paper', een soort *Playboy*. Nou ja, dan hoor je weer van de papierprijzen in Argentinië

OVER RECLAMEWERK

Vaak denk ik wel dat men mijn stijl ziet uit de boeken, want een reclamebureau moet iets voor kunnen leggen aan de klanten. Vaak krijg je opdrachten die ze in foto zouden willen hebben, maar die te moeilijk te realiseren zijn. Er moet bijvoorbeeld iemand vallen. Dat is niet makkelijk te realiseren. Je krijgt heel schimmige beelden. Je betaalt je blauw aan props en aan mensen die dat moeten acteren. Die kunnen dat vaak niet. Je moet uitlichten, dat is gigantisch moeilijk en duur. In die gevallen komt men vaak tot een getekend iets en dan is mijn stijl heel bruikbaar. Er komen ook steeds aanvragen om de figuur Van Oekel voor reclame te kunnen gebruiken. Daar komt het niet vaak van, omdat we heel sterk de kwaliteit blijven bewaken. Daar komt bij, dat als je je karakter gaat verbinden aan een bepaald produkt de prijs en het budget vaak ontzettend hoog zijn, want als je je character nu aan bijvoorbeeld vloerbedekking bindt dan kun je het wel schudden dat je de komende twee jaar een ander produkt krijgt. Bovendien moet het helemaal in onze lijnen liggen. Sjef is tegendraads, dus de klant moet goed overwegen wat hij doet, weten wie hij in huis haalt.
Stadsreiniging Den Haag had aanvankelijk een vrij beschaafde, vrij bescheiden campagne: POEP, WEG ERMEE! Daar konden wij wel mee uit de voeten.
Reclamewerk doe ik ook weer met assistenten, vooral weer voor de decors, perspectivische en technische zaken. En daar-

en dat blad komt er niet. Uit al die aandacht blijkt wel dat bepaalde aspecten van onze humor heel weids zijn.

Hij moet uit mezelf komen

Naast de strips van Sjef van Oekel maakt Van den Boogaard regelmatig reclametekeningen

Dat is soms eens hele prettige afwisseling, maar met Van Oekel merk ik wel dat als ik er een tijdje vanaf ben, ik er moeilijker weer in kom. Zo iemand als **Boucq**, daarvan denk ik dat hij altijd tekent, die figuren komen als stroop uit zijn pen. Als ik een tijdje met Van Oekel bezig ben zit ik er meestal goed in, maar het kan ook gebeuren dat je er uit schiet, dat een personage je opeens tegen staat. Hij moet uit mezelf komen. Als Van Oekel iemand was die buiten mij staat en die ik alleen maar hoef na te tekenen, dan deed ik dat niet. Ik voel Van Oekel in, in mezelf is er een bron waaruit ik Van Oekel kan halen. Er is natuurlijk veel historie, je houdt van Oliver Hardy, van Lambik. En mijn vader had aspecten van Van Oekel, die ging bijvoorbeeld een keer peren bakken toen mijn moeder er niet was, die wilde wel eens zien hoe dat werkte. Echt waar. Vreselijk domme dingen kon hij doen. Hij kon ook wel eens die mimiek er op na houden, overdreven retorisch. Hoe kan ik nu een ander character blijvend levendig uitbeelden waar ik niets mee te maken heb, dat kan ik niet. O, je kunt gerust wel een keer *Guust* tekenen, gerust, maar probeer eens die Guust eruit te krijgen zoals **Franquin** dat doet, want Franquin is het natuurlijk toch zelf. Het zijn delen van Franquin, altijd bezig met nieuwe vondsten en technische snufjes. Misschien reageert Franquin in Guust ook wel veel af wat betreft zijn relatie met Dupuis. Ondanks dat ik Franquin's oude werken niet terug kan vinden, heeft hij naar eigen zeggen niet blijvend voeling gehad met de figuur *Robbedoes*. Met *Kwabbernoot* wel, want die ging hij steeds meer een frenetieke gek maken, dat had hij blijkbaar wel in zichzelf, maar zo'n non-descript typetje...

Van Oekel heb je je blijkbaar heel erg toegeëigend.

Ja, het is nu echt zo dat er voldoende voeling is om het te blijven doen. Ik heb er echt veel plezier in, want andere karakters uit vroegere strips van me zijn me na een tijdje gaan vervelen, maar bij Sjef kan ik nog genoeg. Heel gek, want ik moet hem inmiddels al in miljoenen standen getekend hebben. Overigens, ik krijg ineens zin om *Witje* weer eens te gaan tekenen. Duurt dit interview nog lang, heren?

De stijl waarin Theo van den Boogaard Sjef van Oekel tekent is heel bewerkelijk. Zelfs met assistenten zal hij nooit een erg hoge produktie halen.

Ja, dat is het jammere hè, ik zeg wel eens tegen Wim: 'Kunnen we hem niet in de Sahara zetten of op de Noordpool?' Franquin zei laatst in een boek: 'Ik had graag scènes in een restaurant getekend, maar de decors zijn zo ingewikkeld.'
Ik zit er altijd aan vast!

Veel tekenaars, constateerden we later tijdens het gesprek, hebben ook een hekel aan supermarkten.

Zonneklep voor de eerste, 'vriendelijke' reclamecampagne van de Haagse Stadsreiniging

na ga ik alle personen doen, de inkleuring doet France Ferrari weer.

Hoe vrij ben je in reclame-opdrachten?

Ik wil wel plezier in mijn tekening houden, dus ga ik met de art-director en de tekstschrijver wat verzinnen. Dat leg ik neer in een getypt velletje met daarop een beschrijving van wat er allemaal in beeld gebeurt en een hele grove schets. Ik ga alles natuurlijk niet eerst heel gedetailleerd uittekenen om er daarna achter te komen dat het toch maar niet doorgaat. Dat is vreselijk.

Ja!! Goh!! Daarom ga ik af en toe ook over op decorloze plaatjes als het decor is ingeleid. Dat kan, want dan is intussen de interactie tussen mensen het belangrijkst. Maar ja, dan gaat hij de supermarkt weer uit, zo'n lekkere drukke straat op... Dan moeten Meneer van den Boogaard en assistenten weer alle registers opentrekken... Het is een klotebaan! Ik moet wel opletten wat ik zeg, want dit komt gegarandeerd boven het interview te staan.

Meen je dat nu, van die klotebaan?

Nou, ik zie een filmer al elke dag hetzelfde decor opbouwen, dat moeten wij dus. Het decor van hem staat er één keer en van daaruit kan hij zijn camera gaan gebruiken. Dit is toch een heel raar soort monnikenbaan, ik kan wel honderd assistenten gebruiken, maar ja, mensen van niveau, die vind je niet zo snel.
Voor iemand als **Hergé** was het hele opzetten niet zo'n probleem, want zijn afzetgebied was zo gigantisch, hij kon rustig besluiten om een strip helemaal opnieuw in te laten kleuren, zijn mensen stonden op een payroll, zo is het bij mij niet. In Hergé's positie kun je wel iets gestroomlijnder werken, dan kan er ook een grotere productie ontstaan. Nou ja, wie weet. Hier gaat het goed, in Frankrijk gaat het goed, Duitsland is net begonnen. Ik vind het namelijk ook leuk van assistenten, dat je, als je elkaar begrijpt, iets kunt overdragen. Het blijkt gewoon dat ik in al die jaren van zelfonderricht zo'n enorm gebied heb opgebouwd van kennis, dat ik kan zeggen wat wel en niet werkt. Soms kan ik dat niet eens zelf beredeneren. Iemand als Hilbert Bolland, die vindt die overdracht van kennis prettig, die is geïnteresseerd in stripmaken. Hij wil horen wat mijn overwegingen zijn en dan ben ik verplicht om met iemand in communicatie te zijn over iets wat anders alleen maar in mijn bol rondsuist. Ik moet gaan uitleggen wat ik mezelf allemaal aangeleerd heb. Er zijn vast allerlei woorden voor de dingen die ik geleerd heb op gevoel en door bestudering van Hergé. Ik heb ook zoveel plaatjes getekend, al vinden de meesten het nog maar erg weinig. Het is ook nog niet veel, hè? Het schijnt dat je pas begint mee te tellen als je veertien boeken hebt of zo.

Je hebt het jezelf ook niet gemakkelijk gemaakt.

Kijk, na een paar jaar ben je dat leed al vergeten. Als het allemaal leed was (wat ik net een beetje suggereerde) dan ging je het niet doen. Dan is de reclame zo attractief! Die poppetjes, die mensen met hun gedrag, dit niveau van teksten en ideeën erbij, dat is heel dankbaar. Soms zit ik te tekenen, ik ken de tekst natuur-

lijk allang en opeens schiet ik in de lach. O wat een gedachtengang, wat een mensen, wat een gedoe! Dat is dankbaar, als je lekker aan het tekenen bent, lekker inkt hebt op zo'n dag en er een aantal plaatjes na elkaar uit vloeien. Het lastige is het anticiperen, aan anderen overdragen, de decorschetsen beoordelen, af en aan krijg je steeds weer de zelfde dingen op je tafel. Dat kan wel eens een beetje vervelend zijn. Daarom heb ik die heerlijke uitwijkstijl. Ik laat dan al dat gedetailleerde voor wat het is. Ik kras zelf wel een beetje slecht getekende auto. Ik kan toch ook wel iets. Ik kan het namelijk perfect, maar ik heb er niet zo'n zin in. Als ik nu zie hoe het werkt met Sjef van Oekel, dan ben ik heel dankbaar dat die mensen dat portie van assistenten leveren.

Van Oekel is een stedelijke figuur.
Ik woon hier in Amsterdam, Wim ook, en dan heb je die kletspraat met elkaar. Wim zijn huis is in verbouwing en mijn huis ook. We kunnen allebei heel goed dat Amsterdamse accent imiteren dat je bij de werklui hoort. En we storen ons er allebei aan hoe je in winkels behandeld wordt en bij de bank. Wim kan er echt niet tegen hè. 'Dan mag U hier even tekenen', wordt er dan gezegd als je geld opneemt bij de bank, dan gaat-ie echt stennis maken, snap je.
Dat karakter heeft dus ook heel direct met je eigen omgeving te maken.

Sjef van Oekel is een karakter met een volstrekt gebrek aan eerbied voor conventies. Hij probeert ook steeds of dingen die vanzelfsprekend lijken niet anders kunnen.
Wim is er helemaal sterk in to take nothing for granted. Ik heb dat ook ja, de meeste creativiteit komt door een overmaat aan het anders zien van de dingen, telkens anders *willen* zien ook, kijken of het vanuit een andere hoek weer een leuk raar aspect op kan leveren.
Conventies worden opgeheven of zo ver doorgevoerd dat ze absurd zijn. Het heeft natuurlijk ook te maken met je eigen onderbewustzijn. Iets wat je volgens de conventies niet doet, komt dan abrupt naar voren.

In de strips van Sjef van Oekel worden taboes doorbroken, sociale taboes. Zijn karakter laat zich omschrijven als een mengsel van doortraptheid en naïviteit.
Ja, maar hij vergeet ook zelf weer waar hij op aanlegt. Er is een scène in de trein, waarin hij aan een dame vraagt of hij haar hoedje even mag passen in ruil voor een pepermuntje. Hij kijkt in de spiegel: 'Nou, nee. Niet zo geslaagd. Bovendien...wat moet de conducteur wel denken.' Zijn plan was juist dat hij in een koffer zou zitten en de conducteur hem niet zou zien, dat is hij dan vergeten. Zoiets kan nog net, want van de uitgeverij belde iemand ons op en zei: 'Dit kan toch niet, want hij gaat toch in die koffer zitten. Dat klopt dan toch niet'. Dat was nu juist het leuke en daar ben ik dan ontzettend dankbaar voor, dat zoiets in het verhaal zit. Het is toch Wims doordenken dat er altijd weer dat soort lijnen zijn. Je moet heel veel pijlen op je boog hebben om je bewust te zijn van dingen waarmee mensen zichzelf tegenspreken. De basis van de verhalen is toch wel zeer humaan, dat redden van die neukende fruitvliegjes..., liefde voor het leven zit er bij hem toch ook vaak zeer sterk in.

Sjef van Oekel heeft een soort optimistische kijk op de wereld waarmee hij zich wapent tegen wat er om hem heen gebeurt.
Ja, die creativiteit kan ook somberheid weer in de hand werken, maar de algemene tendens zit er wel in. Je hoeft het niet helemaal naar het positivisme te draaien, maar het zit er wel heel vaak achter dat hij zoals een klein kind denkt: 'Het kan toch ook zo!' Hij overruled sterk. Dat komt ook door die overmaat aan creativiteit ten opzichte van vastgeroeste types. Het werkt ook het beste als ik veel vastgeroeste types om hem heen zet, als het echt dametjes en heertjes zijn, AVRO-publiek.

Taboes worden in Sjef van Oekel doorbroken en ik kan me voorstellen dat er bladen zijn die bepaalde strips niet willen opnemen.
Er is nu zoveel materiaal dat men kan kiezen. Als het voor een blad is waar men niet goed durft, dan kunnen ze zelf kiezen uit de niet al te grove stripjes. Op het moment is er een tentoonstelling in Milaan, daar lever ik vijf pagina's aan. Deze tentoonstelling wordt gesponsord door de gemeente en mijn werk mag niet te veel op het kantje zitten. Dan kiezen ze

Treinscène uit *Sjef zoekt het hogerop*, *pag. 20.* Zoiets kan nog net

zelf maar uit. De setting was Amsterdam, ze vroegen ook tekenaars uit andere Europese hoofdsteden om materiaal te leveren. Ik ga in de strip in ieder geval niets veranderen voor de dames en heren. Je moet gewoon kunnen werken hoor, anders ga ik wel in Roemenië wonen.

Is iedere grap even belangrijk?
Wij maken deze strip en net zoals je niet altijd over neuken praat of het aan het doen bent, gaat ook niet elke grap erover. Je hebt ook zulke slome dingetjes als: Van Oekel zit met een vol kopje koffie in zijn hand, hij heeft een horloge om. Iemand vraagt hem hoe laat het is, en hij doet dan zó. *(Theo brengt zijn arm in een zodanige stand dat als er een kopje koffie in had gezeten, het nu leeg was.)* Bij *Laurel en Hardy* was het al lang gebruikt, maar wij krijgen het nog steeds niet erin. Dat soort geintjes is vrij kinderachtig, maar toch ook leuk.

Een succesvolle expositie (Een succes d'estime zullen we maar zeggen), illustraties voor treinen, een veiling met werk van hem, een publieksprijs...

Het is allemaal veel werk eigenlijk, en ik wil mijn produktie kunnen handhaven. Ik beheer het secretariaat zelf, om het zo maar te zeggen. Ik stop dingen in enveloppen en zo, en hoewel de uitgever me veel werk uit handen neemt, slurpt het toch enorm veel tijd op en dat is een beetje jammer, want ik heb nog veel scenario's liggen in die zogenaamde uitwijkstijl. Daar ga ik ook een boek van maken, dat wil ik heel graag nu gaan doen. Ik ben de laatste dingen voor Sjef aan het maken en dan ga ik weer door met het volgende boek, maar nu wil ik eerst even een luwte er tussendoor om weer andere sluizen open te kunnen zetten, dat is momenteel dan het maken van die videoclip.

Hou je voor je gevoel nog genoeg tijd over om vrij werk te maken?
Het schiet er een beetje bij in, dat vind ik wel eens jammer. Gelukkig is die uitwijkstijl veel sneller. Dat kan in een paar dagen gebeurd zijn. Ik had natuurlijk vroeger die stijl al met *Ans en Hans* en andere strips, maar nu is mijn layout zekerder en dat is de winst van *Van Oekel* tekenen.
Ik merk dat ik vier stroken toch ook wel heel lekker vind, ik heb een paar keer met drie stroken gewerkt en ik kan niet erg aan het formaat van de plaatjes wennen. De Fransen hebben de boel wel erg verkankerd met die twee plaatjes per pagina, die modische troep van **Floc'h** of zo. Daar is iedereen gek van, jullie ook natuurlijk *(hij zegt het lachend, maar maakt geen grapje)*. **Tardi** of **Pratt**, dat vind ik echt rommel. **Manara** vind ik prima, **Boucq** vind ik echt goed.

Apple of my eye* uit Margreet Dolmans *Mens & Gevoelens

Brieven

Goed Stripschrift, dat nummer 9 van jaar 22, vooral Tussen paus en porno en Treinen op het spoor. Alleen jammer dat de letternaam van de Belgische Spoorwegen niet in NMBS vertaald is. Nu mijn vraag: In Treinen op het spoor wordt La voyageuse de la petite Ceinture van Goetzinger en Christin genoemd. Is of wordt dat ooit in het Nederlands uitgegeven? Overigens, ook voor een losse-nummerskoper is de nieuwe nummering dubbel verwarrend.

Desalniettemin met vriendelijke groet,
Matthijs Dulfer, Delft

Van plannen om het door U genoemde boek van Goetzinger & Christin in Nederland uit te geven is, voor zover wij weten, voorlopig nog geen sprake. Als het ooit zover mocht komen lijkt het logisch dat dit boek bij Dargaud zal verschijnen. Het tweede onderwerp dat U aankaart, de nummering van Stripschrift, heeft meerdere lezers beziggehouden. Wij hebben dan ook besloten om met ingang van dit nummer de doorlopende nummering in het colofon terug te brengen. Op een aanpassing van de cover inzake deze kwestie hoeft U niet meer te rekenen. Iedereen blij nu?

HOE BATMAN HET STRI
BEETJE) IN DE BE

door
JOOST TIMP

Er was een tijd in Nederland dat strips door een brede consumentengroep werden genoten. Volksstammen keken uit naar de nieuwe Asterix, Guust Flater, Lucky Luke, Smurfen, Bommel **en ontelbare andere striphelden. Die jaren '70 liggen nu achter ons en bijna al die series zijn stopgezet of in een coma geraakt waarvan alleen de uitgevers nog de hoop hebben dat die stilstand slechts van tijdelijke aard is.**

En zie daar. 1989... een klein wonder is aan het geschieden. *Batman*strips aan het strand, in het café, op het schoolplein... De amusementsconsument, die de afgelopen jaren zo massaal voor videofilm en compact disc heeft gekozen, begint nu weer trek te krijgen in een lekkere portie strip.
Nooit te beroerd om achter de nieuwste trend aan te lopen, laat het Nederlandse publiek zich verzetsloos voortduwen naar de Batman-artikelen die in de slipstream van film en muziek de schappen van de warenhuizen en boekwinkels vullen.

Film

Want laten wij, stripliefhebbers, onszelf nu niet wijsmaken dat de prachtige verkoopcijfers van Batmanstrips in eerste instantie te danken zijn aan de kwaliteiten van die Batmanstrips zelf. Hoewel die kwaliteiten er beslist zijn - en daarover straks meer - is hier toch duidelijk sprake van een mediahype die zijn weerga niet kent.
Dit succes heeft natuurlijk alles te maken met *Batman, the Movie*. Waarom die film zo'n waanzinnig succes heeft is eigenlijk een beetje een raadsel. Toen de eerste berichten over deze nieuwste Batmanverfilming in de pers verschenen waren de reacties behoorlijk negatief. De regisseur was onervaren. **Michael Keaton**, de hoofdrolspeler, was een duidelijk geval van miscasting. En het hele idee van weer een superheldenfilm was eigenlijk al belachelijk. Dat genre was toch gestorven met het floppen van *Superman IV*.
Dat de film nu de grootste geldmaker aller tijden aan het worden is, lijkt alles te maken te hebben met de muziek van popidool **Prince**, de cultstatus van Batman en de aantrekkingskracht van het vleermuislogo, het vigilante-gegeven dat in de Amerikaanse cinema zo populair is (Dirty Harry, Robocop), en vlak ook de toegevoegde waarde van's werelds populairste acteur **Jack Nicholson** niet uit. Het huidige succes van de strip-Batman kunnen we in ieder geval niet los zien van het succes van de film.
Maar die film zou nooit gemaakt zijn als de strip enkele jaren geleden niet plotseling een opleving doormaakte met het verschijnen van **Frank Miller's** *The Dark Knight Returns*. Een artistiek en commercieel zo succesvol stripverhaal dat filmproducenten er genoeg aanknopingspunten in zagen voor een nieuwe Batmanfilm met als nasleep wellicht een herhaling van de Batmanrage midden jaren zestig.

Comics

De hele Batman-rage is dus begonnen met een comic. Wat is nou toch precies een comic?
In de berichtgeving over de strip in Amerika wordt meestal gesproken van *comics, graphic novels, mini-series* en meer van dat soort benamingen waarvan de lezer soms maar moet raden wat bedoelt wordt.
Een 'grafische novelle'..., zou dat soms literatuur in stripvorm zijn zoals die oude *Classics Illustrated?*
En 'mini-series'...? Miniboekjes die Amerikaanse robbedoezen zelf in elkaar kunnen vouwen?
Laten we niet onnodig moeilijk doen. We noemen de Amerikaanse comics gewoon stripverhalen en omgekeerd, en iedereen snapt waar we het over hebben.

De Joker doet zich tegoed aan een slachtoffer. Gezonde pulp? (uit: *Een sterfgeval in de familie*)

PVERHAAL WEER (EEN LANGSTELLING BRACHT

Uitgeverijen

Voor een beter begrip van de omstandigheden waarin Frank Miller zijn baanbrekende Batman-comic kon afleveren, volgt hier een korte samenvatting van de recente Amerikaanse strip-historie.
Tot voor tien jaar terug werd 80% van die Amerikaanse stripverhalen uitgegeven door twee publishers, *Marvel* en *DC*. Marvel had als stertitels *Spiderman* en *The Hulk*, *DC* publiceerde ondermeer *Superman* en *Batman*.
Omdat de distributie van de Marvel en DC-titels voornamelijk via supermarkten liep, zorgden de uitgevers er wel voor dat hun materiaal geèn aanstoot kon geven, en altijd entertainment voor het hele gezin en vooral de allerkleinsten bood.

Batman temidden van een stel sadistische moordenaars ... bah! (uit: *The Cult*)

Cultstatus van Batman o.a. dankzij de muziek van *Prince*

Er waren natuurlijk wel eens experimenten, maar de verkoopcijfers daarvan bleven zo ver achter bij de bloedelozer populaire series, dat ze nooit een lang leven gegund was.
Stripauteurs die meer wilden met het medium waarin zij werkzaam waren zochten contact met kleinere uitgeverijen, de zogenaamde *'independents'*, die hun comics distribueerden via de stripspeciaalzaken.
Cerebus, *Elfquest* en *American Flagg* waren enkele van de stripseries die via deze weg een grote aanhang onder de Amerikaanse jeugd vonden.

Nieuwe kansen

Nu was er een situatie ontstaan waarin gerenommeerde tekenaars die voor Marvel en DC werkten, zagen dat er ook voor hen kansen lagen op de vrijere markt.
Velen liepen 'over' naar de kleine uitgeverijen en startten nieuwe series waar zij - oh, ongekende luxe! - zelf de rechten van mochten behouden.
Marvel en DC konden het tij niet keren, verloren 10% van de markt aan de independents en besloten dat de beste manier om hun marktleiderspositie vast te houden was: tekenaars voor veel geld terug te kopen en meer vrijheid te geven in speciale uitgaven die alleen werden gedistribueerd in de stripspeciaalzaken.
En zo was het dus opeens mogelijk dat **Frank Miller** voor DC in alle vrijheid zijn gang mocht gaan met een vierdelige *Limited Serie* met als hoofdpersoon de Batman.

Dark Knight

The Dark Knight Returns is een donkere toekomstvisie die vertelt van hoogwaardigheidsbeklederes die allemaal corrupt zijn en geweld dat volksvermaak is geworden.
Geen al te schokkend verhaalgegeven, maar wel als het wordt verteld met Batman, een ikoon van burgerlijke gehoorzaamheid, in de 'Dirty Harry'-rol.
De klap bij de Amerikaanse stripconsument zou niet harder zijn aangekomen als Charles M. Schulz zijn *Charlie Brown* aan de *heroïne* verslaafd had laten raken.
Frank Miller is een bijzonder knappe tekenaar en een briljant verhalenverteller. Verteltechnieken waar hij al eerder mee experimenteerde in *Daredevil*, *Ronin* en *Wolverine* komen in deze Batmanstrip zo prachtig uit de verf, zijn zo verrassend ritmisch en zelfs schokkend (en dan op de manier zoals je in de bioscoop bij een mooie camerabeweging op het puntje van je stoel kunt zitten, en dan gaat die beweging ook echt ergens naartoe... en; 'Wauw. Tjee... Is dat het?') dat hier sprake is van een meesterwerk in de geschiedenis van het beeldverhaal.
En wat dan zo aardig is... de strip verkocht nog ook.

Experimenten

Er was succes en dus kwamen er navolgers.
Er mocht zelfs worden geëxperimenteerd van de grote uitgeverijen. De laatste jaren heeft dat geresulteerd in enkele fantastische (Watchmen, Daredevil van Miller en Sienkiewicz), leuke (Blackhawk, Wolverine & Havoc), gaat wel (de tegenvallende Killing Joke) en vervelende pretentieuze (Black Orchid, Stray Toasters) strips geleid.
Al deze strips ten spijt ligt de aandacht van het publiek nu, voornamelijk door de Batmanfilm, volledig bij de vleermuisman.
Maar wij, echte stripliefhebbers, laten

Geschilderde Batman

ons door zo'n populair in elkaar gedraaid filmpje toch niet gek maken... Toch? (Ik vond hem vermakelijk, hoor. Minstens zo leuk als de laatste James Bond.)
Wij, serieuze stripkopers, gaan nu toch niet opeens alle Batmancomics kopen?
Wij proberen enigszins te selecteren. Bepaalde kwaliteitscriteria aan te houden.

Joke

De Amerikanen willen ook de iets oudere stripconsument aan zijn portie Batman helpen. Dat begint irritante vormen aan te nemen.
Er worden nu aan de lopende band artistieke, duistere Batmanstrips geschilderd. Ja, geschilderd. Want tekenen is opeens niet goed genoeg meer voor de dames en heren stripartiesten. Wat Frank Miller kan, kunnen zij beter.
Hele scènes in aquarel. Montessoriplakselpot technieken.
Zolang de donkere kant van Batman verkoopt, zal hij worden uitgemolken.
En waarom zou je al te veel moeite doen een origineel verhaal te bedenken als je het basisgegeven van *The Killing Joke* gewoon nog een keer kunt gebruiken, maar dan een beetje anders.
Wat zegt DC-editor **Karen Berger** in een recent interview over *Arkham Asylum*, een binnenkort te verschijnen Batmanalbum: 'Het zijn eigenlijk twee verhalen, een verhaal op twee verschillende niveaus. Op één niveau gaat het over de Joker die Batman ontbiedt. Joker en de andere krankzinnigen hebben het gesticht bezet en gijzelen dokters en personeel. De Joker stuurt Batman op een tour door het gekkenhuis en brengt hem aan de rand van krankzinnigheid.'
Dat lijkt behoorlijk veel op de rondrit die de Joker Commissaris Gordon liet maken door zijn 'spookhuis van de waanzin' in *The Killing Joke*.
Het lijkt trouwens ook op de vorig jaar verschenen Mini-serie *The Cult*, waarin het ook al de bedoeling was Batman krankzinnig (in dit geval godsdienstwaanzinnig) te laten worden.

Batman drukt stuk glas door zijn eigen hand (uit: *Arkham Asylum*)

Vuilnis

Karen Berger verklapt ons ook nog dat er 'veel horror in het album zit. Niet veel grafische, maar meer psychologische horror. Het engste grafische beeld is als Batman een stuk glas door zijn eigen hand drukt.' En 'De tekeningen zijn nog mooier dan in *Black Orchid*. Hier zit ook meer collage in. Dave (McKean) is zelfs naar de vuilnisbelt gegaan om dingetjes te halen. Electrische bedrading, kralen, machine-onderdelen en dergelijk spul. Om een bepaald gevoel te creëren.'
Je ziet het gewoon voor je. Amerikaanse striptekenaar tegen zijn vrouw: 'Wat zeg je? Heb je de vuilniszak buitengezet...! (You, stupid bitch) En ik moest die verkrachtingsscène nog tekenen!'

Toekomst

Is er nu, met de grote Batman-gekte een nieuwe glorietijd voor de strip aangebroken?
Ik denk het niet. Het gaat nu toevallig goed met Batman, maar dat kan nooit lang duren.
Het schip gaat ergens stranden. Het publiek dat nu zo gretig achter de Bat-trend aanloopt wil volgend jaar weer andere t-shirtjes aantrekken.
Maar het is wel leuk dat een grote groep mensen anno 1989 kennis heeft genomen van een aantal erg fraaie stripverhalen van Amerikaanse auteurs.
En wie weet krijgen ze trek in meer.
Van Frank Miller, Alan Moore, Brian Bolland, David Mazzuchelli en Bill Sienkiewicz is nog veel moois te verwachten.
De tijd van de Smurfjes is echt voorbij.

DISCRIMINATIE

Het is me wat. Dagblad De Waarheid legt met de regelmaat van de klok strips op de hedendaagse pijnbank. Wordt er wel voldoende weinig gediscrimineerd? Zit het aantal lesbo en homo-helden per vierkante meter striptekening wel in de lift? En Joost mag weten wat meer. Sjors en Sjimmie wordt vijftig jaar na dato met huidige normen tot racistische strip verklaard. Vervolgens wordt er aan de hand van het'Sjimmie-syndroom' van Brok verder gekeken. Zo kan Gerrit de Jager zich nog net redden door uit te roepen dat stereotypen nodig zijn om stereotypen op de hak te nemen. Arie en Kees Bleekjes kunnen wel, maar dan ook net. Omdat we dankzij zijn bekentenis in De Waarheid nu weten dat Gerrit het goed bedoeld. Een vreemdgaande Amerikaanse tv-dominee had het De Waarheid niet kunnen verbeteren. Het is zo ook heel begrijpelijk dat de buurvrouw met de grote jopen voor de deur er niet is om Pa Dozo op te laden. Nee, ze is er om de relatiepatronen tussen buren op de korrel te nemen, aldus de journaliste. U wordt dus wel verzocht op de goede details te letten. En om de juiste grap te lachen. Voor je het weet maak je je schuldig aan discriminatie en onderwaardering van overgeproportioneerde groepen.

Ik ben me lens geschrokken. Want ik lach per definitie om de verkeerde dingen. Mijn hele stripvoorraad maar eens aspect gericht doorgenomen. Stilletjes's nachts een vuilniszak bij het grof vuil gezet met verdachte werkjes uit de laatste vijftig leesjaren. Je weet maar nooit of er morgen niet een anti-discri-comité van het adc bij je binnenvalt. En je heel modern via de media een eigentijds vonnis zonder weerwoord bezorgt.

Nou, ik verzeker u, ik heb haast niets meer over. Oei, net op tijd. 1939. Een negerjongetje. Hoe het Pijpje Drop verging, weet nu alleen nog de stadsreiniging. Eric de Noorman ook weg. Om het blote feit alleen al dat ik weet dat Kresse vrouwen daarin bloter tekende dan hooggesloten censuurkraagjes doen vermoeden. Mij vangen ze niet. Ik zal zuiver in de leer zijn. Peter de Smet in zijn geheel eruit. Militairen en agenten voor paal zetten is niet erg. Maar jemig. Op elke pagina knalt Truus je tegemoet. Dat is tamelijk pramgericht. Om maar te zwijgen over San Cochabamba met al die afrikaanse dragers. Suske en Wiske. Weg. Het poppeke heet nu Schanulleke, maar vroeger was het Schalulleke. En sinds De Bolderkar weten we allemaal waar deze poppetjes voor nodig zijn. Dit is zeker en vast Freudiaans gedrag van de auteur, ontdekt het adc straks. Ik ben ze maar liever voor. Lucky Luke. In de zak. Die rookt op de prairie als een ketter. En dat mag niet meer in een openbare ruimte. Bovendien maltraiteert hij die knol door hem shag te laten rollen. Dierenmishandeling. Krijg je last mee.

Dan Sjef van Oekel. Bevat genoeg homo equivalent. Maar dat pak. Redelijk kapitalistisch danspak. Misstaat niet op het Weense openingsbal. En dat is super-discri. Voor de zekerheid maar afgevoerd. Hè, kijk nu eens. Ans en Hans grijpen de kans. Zeiloor en Suusje. Eruit. Jammer. Toen het nog begin jaren zeventig was, heette het underground. Moest je het lekker vinden, weet je wel.'t Kan raar lopen. Niet getreuzeld. In het stadsarchief. Doorscannen. Batman. Da's jaren zestig macho. Hupsak...? Oh, nee. Mag weer even twee jaar. Vanwege het kassucces. Zo lang op de weggooi stand-by plank.

Nee maar! M'n goeie, lieve, trouwe, ouwe Douwe Dabbert. Die bewaar ik. De snoeskabouter. Neusbotten, oorringen, blote negerinnen, speren, snuffelende afrikaanse opperhoofden. In de Zee naar Zuid. Eskimo's die op hun koude knietjes de blanke Douwe ere en lof toezwaaien. Schacht naar Noord. Dit kan echt niet. Absoluut vernietigen.

De Waarheid heeft mij de oogkleppen doen afvallen. Zelfs het meest onschuldige kinderverhaaltje wordt kennelijk gesubsidieerd door de geheime dienst van Zuid-Afrika of de CIA. Verder alleen seksloze kabouters, beren en poezen. Nergens een greintje hedendaagse homotrend. Striptekenaars ontkennen de werkelijkheid volkomen. Discriminatoir gedrag. Foei.

Voor ik nu nog een strip koop houd ik hem tegen het licht van mijn tien adc geboden. Geen karikaturale minderheden, maar alleen blanke lummels. Wel homo, geen hetero. Geen bijstandsmoeders, wel zielige militairen en agenten. Net pak mits functioneel. Geen ge-sjimmie meer. Geen oorlog, tenzij bevrijdingstrijd.

Wie vertelde mij laatst toch dat de filmkeuring reeds lang is afgeschaft, maar de Comic Code nog steeds geldt? Zal eens bij Groen Links informeren.

Ben Bits

Amerikaanse strips en comics waren een tijdje terug slechts mondjesmaat verkrijgbaar in de Nederlandse stripzaken. Als liefhebber moest je vaak vele kilometers reizen om in obscure winkeltjes in Amsterdam de begeerde comics op te kunnen duiken. Tegenwoordig heeft elke, zichzelf respecterende stripwinkel een collectie Amerikaanse waar. Het lijkt erop dat de comic eindelijk uit de schaduw komt en een plaatsje in de spotlight verovert.

door
MICHEL NADORP

VEROVEREN DE AMERIKANEN

Tot nu toe was de Amerikaanse comic een marginaal verschijnsel op de Nederlandse stripmarkt. Iedereen kent de boekjes, maar toch zijn comics en hun vertaalde equivalenten nooit echt populair geweest bij het Neerlandse volk. Nu lijkt er een kentering te komen, die de import van Amerikaanse strips tot grote hoogte doet stijgen. In deze bizarre tijden voor de Europese strip kijkt een steeds grotere schare stripliefhebbers reikhalzend uit naar wat de Amerikaanse stripcultuur hen te bieden heeft. Vanwaar deze plotselinge interesse?

Barre tijden

In Europa gaat het bergafwaarts met de strip. Stripbladen verdwijnen sneller dan ze verschijnen, verkoopcijfers hollen achteruit en uitgevers vechten met man en macht om hun striphoofd boven water te houden. Met het aanbod van nieuwe

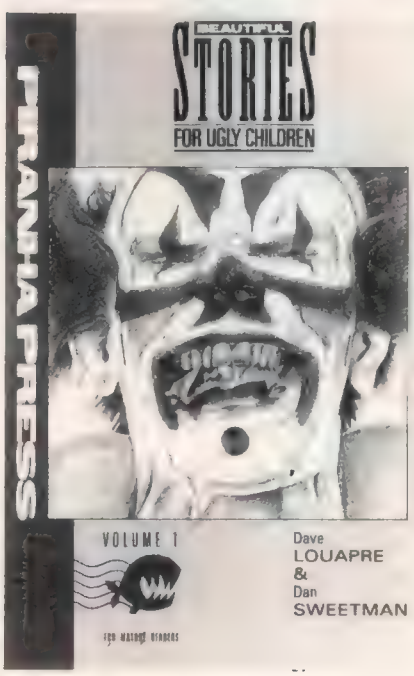

strips is het treurig gesteld: weinig nieuws onder de zon. Al jaren worden dezelfde uitgesleten paden bewandeld en de jonge garde stripmakers is niet in staat het medium nieuw leven in te blazen (of krijgen ze daar de kans niet voor?). Kortom, de stripjunk moet zijn heil elders zoeken. En dan blijkt dat ze aan de andere kant van de oceaan wel wat te bieden hebben om de striphonger te stillen.

Kwaliteit

De Amerikaanse uitgevers hebben het niveau van de comic een flinke schop omhoog gegeven. Waar ze voorheen slecht bedrukt krantepapier uitgaven, verschijnen nu opeens comics in alle soorten en maten. Comics worden eindelijk beter gedrukt, op mooier papier en fraai ingekleurd. Niet alleen de vorm, maar ook de inhoud heeft een face-lift ondergaan. Was er vroeger alleen maar plaats

Batman toen hij nog kon lachen en niet gemeen was (van *Bob Kane*)

voor recht-toe-recht-aan superheldenverhalen, nu vind je een scala aan onderwerpen, die veel verder uitgediept worden. Enige voorbeelden: Alan Moore's *V for Vendetta*, Frank Miller's *Dark Knight* en *Elektra* en Bill Sienkiewicz' *Stray Toasters*. Marvel en DC hebben zelfs een aparte divisie die zich speciaal richt op strips voor volwassenen: *Epic* en *Piranha Press*. Ze verrichten baanbrekend werk door verschillende genres en uiteenlopende teken- en vertelstijlen op de markt te brengen. Ze moeten wel, wie niet bij de tijd is, loopt achter en dat geldt dan ook voor de verkoopcijfers. Daarom zijn ze voortdurend op zoek naar nieuw talent. Vaak zijn dat snotapies van achttien jaar of jonger, maar ook professionals van ver buiten hun grenzen, zoals Engeland, Zuid-Amerika of Japan.

Daardoor worden de strips nooit saai of vervelend. De jonkies houden het medium fris met hun bezieling. Nieuwsgierig blikken Europese striplezers naar de gebeurtenissen in de VS. Vroeger kon de hoge dollarkoers je nieuwsgierigheid nogal afremmen. Nu die drempel er niet meer is, leren ze nog meer voordelen van de comics kennen.

Iedere comic verschijnt maandelijks en sommige in de zomermaanden zelfs tweemaal. Dat betekent dat je twaalf keer per jaar een strip van je favoriete held kunt kopen, tegen maar één *Jeremiah* per jaar in Europa. Heb je te maken met een minder productieve tekenaar, dan moet je hier soms drie jaar op een nieuw album wachten. In de VS is het daarentegen elke

EUROPA?

maand feest: honderden comics wachten in de winkels op hun kopers! Bij zo'n groot aanbod zit er altijd wel iets van je gading bij. En als je geen keus kunt maken, kun je altijd je toevlucht nemen tot de stripinformatiebladen die aangeven welke krenten uit de pap je niet mag missen.

Ook kunnen comics financieel interessant zijn. Waarom zou je de zolder van je oma nog afstruinen naar oude Kuifjes als je met een kleine investering een 'instant moneymaker' in huis kunt halen? Heb je dat exemplaar van *Batman: A Death in the Family* laten liggen omdat je **Jim Apara** als tekenaar niet te pruimen vindt? Zonde, het nummer gaat nu voor zo'n slordige vijftig dollar over de toonbank.

Semic Press ook in de lift?

Profiteert de Nederlandse comicuitgever ook mee met deze Amerikaanse verovering? Ja en nee. Enerzijds krikken de mooie Amerikaanse uitgaven hun image aanzienlijk op, anderzijds verliezen ze veel lezers aan de stijgende Amerikaanse import, zodra het jeugdige publiek Engels leert lezen. Toch zijn Semics uitgaven voor deze lezers hun eerste kennismaking met het Amerikaanse stripgeweld, om klaargestoomd te worden voor *the real stuff straight from the States*. Als Semic verdwijnt, mist juist het importkanaal een grote groep lezers. Spijtig dat ze desondanks elkaar concurrenten zijn.

Door het inzakken van de Europese stripmarkt zoeken veel lezers hun toevlucht in Amerika. Bovendien zal de golf van van strips afgeleide films, die Hollywood in voorbereiding heeft, ook voor de nodige aandacht zorgen. Na de Batmania de Watchmania? Het ziet er rooskleurig uit. Er zijn zelfs winkeliers die met wilde plannen rondlopen om hun Nederlandse strips de deur uit te doen om enkel comics te verkopen. Zullen we het nog meemaken dat ook wij heuse *Comicstores* krijgen? En betekent dat, dat Europa weer een stukje van zijn eigen cultuur moet prijsgeven aan de Amerikaanse? Is de Europese strip flexibel genoeg om uit het diepe dal op te veren, zal het de Amerikanen lukken hun succes te continueren? Spannend..!

pagina uit *V for Vendetta*

Spidermantekenaar

Op de Stripdriedaagse van 27, 28 en 29 oktober te Den Haag zal John Romita**, alias Jazzy John, de eregast zijn van uitgeverij Juniorpress. Romita was van 1965 tot 1973 de tekenaar van de Marvelreeks** Spiderman **en vanaf 1977 heeft hij nog een goede vijf jaar een krantestrip van deze superheld getekend, beide op tekst van Marvelgrootheid Stan Lee.**

Peter Parker

Zijn lange staat van dienst als tekenaar van deze strip – hij voorzag maar liefst 80 verhalen van Spiderman van beelden en dat is in de snel van personeel wisselende comicwereld een record – en het feit, dat hij de strip en zijn hoofdrolspeler *Peter Parker* qua uiterlijk, maar ook inhoudelijk hun definitieve vorm gaf, maken John Romita de belangrijkste vertolker van Spiderman. Zonder hem zou deze strip zich beslist niet aan de clichématigheid van de gemiddelde comic onttrokken hebben.

Spiderman is in 1962 bedacht door scenarist Stan Lee. Eigenlijk vonden zijn bazen het maar niks, dat hij een superheld met een spin wilde associëren, vandaar dat men besloot van Lee's creatie slechts een 'one shot' uit te geven, één enkel verhaal. Daarvoor werd **Steve Ditko** aangetrokken en deze eerste strip, eenvoudigweg *The Amazing Spiderman* getiteld, werd geplaatst in het laatste nummer van het blad *Amazing Fantasy*, dat vanwege een tanende publieke belangstelling zou worden opgeheven. Maar Spiderman werd door de lezers onmiddellijk in de armen gesloten, er volgde een grote hoeveelheid nabestellingen van de stuiptrekking van *Amazing Fantasy*, en zo besefte men bij Marvel, dat men met een 'winner' te maken had. Lee en Ditko zouden samen nog veertig verhalen over Peter Parker en zijn alter ego de Spinneman maken.

Daarna volgde het tijdperk Romita. Hij zat toentertijd al vijftien jaar in de comics bij de concurrent van Marvel – DC – als tekenaar van *Captain America*, maar vooral van strips buiten het superheldengenre zoals westerns, oorlogsverhalen, mysterie- en romantische strips. Aan de laatste, die ontstaan waren in een tijd, dat de braafheid de comic stevig in haar greep hield, werkte hij zo'n zeven à acht jaar en dat zou zijn Spiderman-interpretatie danig beïnvloeden. Had Ditko namelijk een heel eigen stijl, John Romita werkte puur en realistisch. Zijn figuren, hoe lelijk van inborst ook, bezaten altijd een zekere schoonheid. 'He can't draw ugly,' zou Stan Lee over zijn nieuwe tekenaar zeggen.

Met een korte onderbreking van Lee's kant, werkten hij en Romita acht jaar samen aan Spiderman. Zij gingen daarbij op een voor Amerikaanse comics gebrui-

DE WONDERBAARLIJKE SPINNEMAN
SPINNIE HAALT UIT!
In de laatste aflevering hebben we gezien hoe onze vriend SPINNEMAN zijn arm verwondde in zijn gevecht met de verderfzaaiende HAGEDIS! Maar aangezien die bovenmenselijk sterke vijand nog steeds vrij rondloopt in de hoop de hele wereld met reuzenhagedissen te bevolken, weet Spinnie dat hij niet thuis KAN blijven om zijn wond te behandelen!
De laatste keer kon ik de Hagedis met TWEE armen niet de baas, dus is NU m'n taak DUBBEL zo gevaarlijk! Maar... ik ik zal 't TOCH moeten PROBEREN!
Hee... Dat lawaai daar om de hoek... dat betekent... BONJE!
SKREEE!
VOLG REGELMATIG DE SPANNENDE AVONTUREN VAN ONZE WEB-ZWAAIENDE HELD SPINNEMAN, DIE IN ZIJN NORMALE REDAANTE EEN HARDWERKENDE STUDENT IS!

Splash page
(The Amazing Spider-Man 46/ Hip Comics 1928)

kelijke manier te werk: voor elk nieuw verhaal bedacht Lee de synopsis, waarna Romita een pagina-indeling maakte, waarbij de scenarist tenslotte de dialogen schreef. John Romita had het nodige in de melk te brokkelen wat de verhalen betrof en heeft er steeds voor gepleit om Spiderman menselijk te houden. Zo hangt deze superheld zijn kostuum vaker in de kast dan zijn collega's en geeft hij meer bloot van zijn privéleven. Juist het feit, dat alledaagse beslommeringen en romantiek in deze strip een minstens zo belangrijke rol spelen als bovenmenselijke staaltjes, heeft Spiderman de immense populariteit gebracht die hij ge-

door
NOEL UMMELS

niet, vooral bij ons nuchtere Nederlanders. John Romita heeft dan ook gezorgd voor een uitgebreide kennissen- en familiekring rond Peter Parker, waarvan een enkeling op de hoogte is van diens tweede identiteit. Maar in tegenstelling tot zijn voorganger Ditko, die ze bij wijze van spreken aan de lopende band uit de mouw schudde, heeft Romita nauwelijks nieuwe superschurken in de serie geïntroduceerd. *Kingpin* is de belangrijkste uit het selecte gezelschap van Romitaschurken. Hij eiste onlangs nog een hoofdrol op in de voor de Stripschappenning voor het buitenlandse Album van het Jaar 1989 genomineerde strip van *Daredevil*.

Maar ik kan geen risiko nemen! Laat ik dokter Bromwell maar even raadplegen!
Ik wil niet de enige superheld zijn die zich niezend ten strijde begeeft!
Even later...
Ik laat m'n Spinnykostuum in m'n tas tot de dokter me onderzocht heeft!OH!
Zeg, knaap...Die bezemkast is verboden terrein! Wat DOE je daar?
BEZEMKAST? Ik dacht dat 't 'n wachtkamer was!
MAINTENANCE

Romita's eerste Spider-Man/Peter Parker
(The Amazing Spider-Man 39/Hip Comics 1913)

Na Spiderman tekende John Romita nog diverse series waaronder opnieuw *Captain America*. Zijn naam dook nog even op in het rijtje 'Spidermantekenaars', maar dat was in feite zoonlief, die in de voetsporen van zijn vader trad. Senior werd vijftien jaar geleden special-project-editor en art-director bij Marvel. In fatsoenlijk Nederlands begeleid hij nu in het Engels de stripmakers en ziet hij erop toe, dat de diverse stadia van de vervaardiging van comics – plots bedenken, schetsen, inkten, letteren en kleuren – optimaal doorlopen worden. De 'Spidermania' greep later zodanig om zich heen, dat men drie maandelijkse series tegelijk uit ging brengen. Aanvankelijk werden zij slecht gecoördineerd, maar vandaag de dag is er een uitstekend samenspel en kan het voorkomen, dat men één verhaal gespreid over de drie deeltjes in één klap verteld. **David Michelinie** en **Todd McFarlane** zijn respectievelijk de huidige tekstschrijver en tekenaar van *De Wonderbaarlijke Spiderman*, **Jerry Conway** en **Sal Buscema** van *De Spectaculaire Spiderman* en *Het web van Spiderman* wordt geschreven door dezelfde **Conway**, in potlood gezet door **Alex Saviuk** en geïnkt door **Keith Williams**.

Een onbekende ster aan het strip

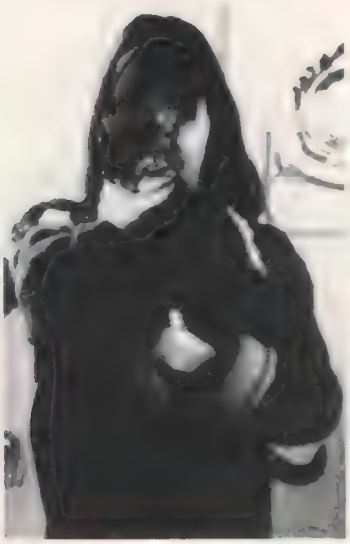

LIAN ONG

In de stripwereld maken mannen meestal de dienst uit. Dat geldt echter niet alleen voor de stripfiguren, maar ook voor de makers, zelden komen we vrouwennamen tegen. Het tij lijkt echter te keren.

SLIK
ACH MOEDERTJE, PAKKEN ZE JOU JE JONKIE AF...
VERDORIE, DAT ZAG IK HEM NET VULLEN MET PROSTADIOL.
EEN BEETJE SENTIMENTEEL? GA LIEVER HET VOER KLAARMAKEN. EN MENG HET FLESJE ERDOOR DAT ARIE VOOR JE KLAARGEZET HEEFT.
DAAR KRIJGEN DE ZEUGEN WEL ZES JONGEN VAN. DE LERAAR ZEGT DAT DAT GEVAARLIJK IS
...EN HARTSTIKKE VERBODEN!

Stripalbum *Zwijnerij, de bio-industrie op z'n kop* voor de Stichting Lekker Dier

Vanaf 1987 verschijnt Erika Raven regelmatig in de publiciteit. Al snel daarop worden we geconfronteerd met twee andere namen van vrouwelijke striptekenaars: Lian Ong en Chantal de Spiegeleer. Erika Raven en Chantal de Spiegeleer zijn zuiderburen, Lian Ong woont in Groningen. Over Ong is weinig bekend, omtrent haar persoon doen dan ook de wildste geruchten de ronde. Zo zou ze een belangrijke Franse stripprijs hebben gekregen. Maar: 'Dat is onzin', antwoordt ze desgevraagd, 'daar is mij niets van bekend en ik zou het toch moeten weten?' Wie is Lian Ong dan wel? Hoe tekent ze en wat vertellen haar verhalen?

Lian Ong wordt geboren in 1956 in Delft. Na de middelbare school volgt ze gedurende twee jaar lessen aan de *Academie voor Beeldende Kunsten*. Vervolgens werkt ze vrij lange tijd op een kantoor. Na haar kantoorbaan wordt Ong inpakster. Ze komt in de ziektewet en gaat illustraties en strips tekenen. Al gauw verschijnt er werk van haar in de bladen *Wordt Vervolgd, Bev* en *Oor*. In 1988 wordt het stripverhaal *Zwijnerij, de bio-industrie op z'n kop* uitgegeven en in 1989 verschijnt het album *Stuifmeel* op de markt. Lian Ong tekent nu zo'n vier jaar. De opvallendste kenmerken van haar tekenstijl zijn het veelvuldig voorkomen van zwart/wit contrasten en de 'schijnbaar onafgemaakte' suggestieve lijnvoering. De striptekenares zegt dat ze deze

FIRMAMENT

pagina uit *Stuifmeel*

zaken gebruikt om een sfeer te creëren die beelden oproept bij de lezer, beelden waartoe zij de eerste aanzet geeft en die vervolgens door de lezer aangevuld moeten worden. Ong beweert dat haar 'suggestieve lijn' lijnrecht tegengesteld is aan de 'klare lijn'. Op de vraag of ze dit nader wil toelichten antwoordt de striptekenaar: 'Met de klare lijn wordt de tekenstijl van **Hergé**, de tekenaar van Kuifje, bedoeld. De klare lijn is helder, overzichtelijk en bakent duidelijk af; mijn lijnvoering is daarentegen open en suggestief. Ik vind dat ik met mijn tekenstijl meer overlaat aan de fantasie van de lezer.'

Voeten

De tekeningen van Lian Ong zijn in meer opzichten bijzonder. Zo geeft de tekenaar dikwijls alleen voeten, lichamen en halve gezichten weer. Volgens Ong is dat het resultaat van haar werkwijze. Ze vertelt dat ze eerst hele figuren uitwerkt op losse doorschijnende velletjes papier, daarna gaat ze schuiven en knippen tot-

door
JAAP EKHART

dat ze de juiste compositie gevonden heeft. Het gevolg is dat de figuren soms op zeer 'vreemde' wijze afgesneden worden door het kader.
Als we een stripverhaal lezen, maken we een ontwikkeling in de tijd mee. Immers, de afzonderlijke tekeningen hangen onderling samen door een actie in een opeenvolging van ogenblikken. Anders gezegd, de tijd vliedt tussen twee tekeningen. Het tijdsverloop in Ongs stripverhalen is heel geleidelijk. In *Stuifmeel* bijvoorbeeld besteedt ze rustig vijf tekeningen aan een zoen. En iets verderop in het verhaal gebruikt ze maar lief4st zes pagina's om een liefdes-scène weer te geven. De stripverhalen van Lian Ong doen de lezer dan ook al snel denken aan uitgetekende filmscenario's.
Een andere opvallende karakteristiek van Ongs tekenstijl is het veelvuldig voorkomen van het kikvors-perspectief: 'Kijk eens hoe klein ik ben... ik ben gewend de wereld van onderen te beschouwen, vandaar dat ik het kikvors-perspectief zeer vaak toepas'. Opmerkelijk zijn ook de kaders rondom Ongs tekeningen. Zo gebruikt de tekenaar naast de gangbare vierkante en rechthoekige omlijstingen tevens driehoekige en trapeziumvormige kaders. De omlijstingen van uiteenlopende vormen zorgen voor een dynamische opdeling van de pagina. Druk en warrig wellicht? Nee integendeel, Ongs pagina's zijn heel helder en overzichtelijk.

Eigenzinnig

Lian Ong is een tekenaar die er zeer eigenzinnige opvattingen op na houdt. Het resultaat van deze opvattingen is een verfrissende, originele en realistische tekenstijl. En de kwaliteit van de tekeningen? Wel, iedereen die een strip van de tekenaar onder ogen heeft gehad, zal moeten toegeven dat ze prachtig zijn.
De inhoud van Ongs verhalen kan in één zin worden samengevat...ze zet de wereld op z'n kop. Zo laat ze, in tegenstelling tot de meeste strips, de vrouw de lakens uitdelen. De man in haar verhalen is vrijwel altijd onzeker, de vrouw is daarentegen zelfbewust en zelfverzekerd. Niet het 'vrouwtje', maar het 'mannetje' wordt als lustobject weergegeven. verder valt op dat de vrouw zelden tedere gevoelens koestert voor de man, meestal begeert ze alleen het lichaam. Al met al kan gesteld worden dat in Ongs stripwereld de vrouwen de dienst uitmaken en dat ze zeker niet tot het zwakke geslacht behoren. De strip *Stuifmeel* is een goed voorbeeld van een verhaal waarin de vrouw bepaalt wat er gebeurt. Hoofdrolspeelster *Noga* wil een kind, maar geen man. Ze bedrijft daarom de liefde met *Roest*, een man wiens lichaam ze aanbidt. het feit dat Noga het hele gebeuren naar haar hand gezet heeft blijkt onder meer uit het volgende gesprek:
Noga: 'Ik houd van je lichaam Roest'
Roest: 'Alleen van mijn lichaam?'
Noga: '...Ja...'
Roest: 'Jezus, dan heb je me gewoon misbruikt!'
De realistische tekenstijl van Lian Ong

HET WAS OF DE VERTEDERING ME DE OGEN OPENDE PLOTSELING ZAG IK HEM EEN MAN MET ARMEN MET BENEN
OMDAT JE MEDELIJDEN WILT
OMDAT JE AANDACHT WILT
IMOOT
IK ZAG DE SPANNING VAN ZIJN BUIK, DE KWETSBARE HOLTE VAN ZIJN OKSEL, DE SCHOONHEID VAN ZIJN BORST
VOOR EEN BEETJE AANDACHT
IK KON MIJN OGEN NIET VAN HEM AFHOUDEN IK KON HET NIET HELPEN HIJ BEKOORDE ME HIJ WAS MOOI
OP JE ZELFS OP JE KOP STAAN
JANLUL
13

pagina uit *Stuifmeel*

lijkt een getrouw beeld te geven van de werkelijkheid. Uit de inhoud van de verhalen blijkt al snel dat dat niet het geval is. In onze maatschappij maken vrouwen nu eenmaal niet de dienst uit. Op de vraag waarom ze de wereld op z'n kop zet antwoordt de tekenaar: 'Ik doe dat om clichés te doorbreken. In vrijwel alle strips zijn de vrouwen afhankelijk van de mannen, de vrouw volgt haar held en de man verovert een liefje om vervolgens verder te trekken. Deze gegevens worden in mijn verhalen bewust omgedraaid. Zeker, ik geef daarmee een vertekend beeld van de realiteit. Wat ik wel laat zien is een stap in de richting van een betere samenleving. Om dat aan te geven denk ik dat het noodzakelijk is te overdrijven.'

Flikkers

Ook in andere opzichten probeert Ong clichés te doorbreken door de zaken rigoreus om te draaien. Een voorbeeld, in plaats van stoere macho's en welgeschapen vrouwtjes komen we in haar verhalen flikkers en dikke vrouwen tegen. Neem *Stuifmeel*, Noga en Roest zijn respectievelijk een dikke vrouw en een homosexuele man. En in *Echte mannen*, zijn de belangrijkste karakters twee flikkers. Over de titel van deze strip zegt de tekenaar het volgende: 'Met die titel wil ik niet suggereren dat echte mannen flikkers zijn, wat ik wel bedoel is dat flikkers ook echte mannen zijn.' De tekenaar vertelt verder dat ze de 'zwarte schapen' binnen onze samenleving bewust hoofdrollen laat spelen.

Ongs teksten komen soms verwarrend en ongeloofwaardig over. De oorzaak ligt in het feit dat de tekenaar spreektaal en poëtische taal door elkaar gebruikt. Ook Lian Ong vindt dat dit gegeven haar verhalen niet ten goede komt: 'Het liefst zou ik alleen spreektaal gebruiken. Die poëtische taal vloeit vaak automatisch uit m'n pen, dat komt door mijn romantische inslag denk ik. Dergelijk taalgebruik past inderdaad niet bij de verhalen die ik teken. Ik zou daarom dat dromerige taaltje volledig moeten uitbannen'.

De tekeningen van Lian Ong zijn ongelooflijk sterk en prachtig uitgewerkt in een zeer originele stijl. Qua inhoud komen de verhalen na verloop van tijd ietwat gemaakt over. De wereld een paar keer op z'n kop zetten is leuk, maar het moet geen maniertje worden. Ongs spreektaal zit gedegen in elkaar en maakt een geloofwaardige indruk, haar poëtische taal heeft daarentegen iets gekunstelds. Dat taaltje past niet bij de vorm en de inhoud van de strips. Hoe dan ook, Lian Ong is een tekenaar wiens stripverhalen tot de top behoren.

De lift

Wat heeft Ong in de toekomst voor ons in petto? 'Ik heb de wereld nu vaak genoeg op z'n kop gezet. Om kort te gaan, het wordt tijd voor iets anders. Momenteel werk ik, samen met **Bert van der Meij**, aan een strip getiteld *De lift*. De inhoud van dit verhaal is heel anders dan mijn eerdere strips. Dat geldt ook voor de vorm, ik teken immers samen met Bert van der Meij.' In de toekomst valt dus nog het een en ander te verwachten van Lian Ong, vooralsnog biedt *Stuifmeel* uitkomst voor de stripliefhebber.

De eerste pagina's van 'De Lift'. Gemaakt samen met Bert van der Meij. Deze experimentele strip is via de post, zonder scenario gemaakt. Steeds een halve pagina opsturen, die door de ander wordt afgemaakt. Het verhaal bestaat uit 30 pagina's.

GAFFERDEGAFFER WAT EEN STANK!
10
MET DIE ROT2001 ZEEMDE MIJN MOEDER DE RAMEN ALTIJD.
YÁCH!

HÉ, EH FLIPSE...
WAT JE ZUIPT MOET JE ZELF WETEN...
... EN HOEVEEL... MAAR KAN DAT NIET ERGENS ANDERS? BIJ JE THUIS OF ZO?
MIJN NEUS IS NOGAL GEVOELIG, SNAPPIE?

HEÉ KLOOTZAK, VERSTA JE ME NIET?
HEE!
JEEEEZ..!

LAAT MAAR ..
WAT 'N SHITDAG!
WAT 'N TIEFUSTAKKE ZOOTJE!
EN VOLGENS MIJ IS DAT STRONTDING VAN EEN LIFT OOK NOG EENS STUK!

De vertederende sprookjeswereld van LAURENT

'Lang, heel lang gelden, leefde er een geheimzinnige machtige figuur die HORI heette. Men zegt dat hij onsterfelijk was en net zo oud als de tijd. Maar op een goede dag vond hij dat het mooi was geweest. Hij besloot te sterven. Maar voor hij stierf vervaardigde hij zeven bollen en hij bepaalde dat degene die drie bollen in zijn bezit kreeg, net zo machtig zou worden als hij zelf was geweest.'

Zo begint ieder deel van *Het geheim van de 7 bollen*. Vier van de bollen, iedere eeuw vervaardigde Hori er één, zijn uitgewerkt als het verhaal begint. Twee van de groene bollen zijn in het bezit van de kwaadaardige *Kreorn*. Een derde komt bij toeval in het bezit van het weesjongetje *Arno*. Het spreekt vanzelf dat Kreorn deze laatste bol in zijn bezit wil krijgen. Arno's avontuur neemt een aanvang wanneer hij in het gezelschap van de pijprokende houthakker *Ozgur* de weg af gaat lopen die door het woud voert. Een weg die nooit iemand volledig heeft afgelegd en waarvan dus ook niemand weet waar hij heen voert. De reis is niet zonder gevaren, maar zonder dat Arno het beseft, wordt hij beschermd door één van de groene bollen die hij bij een bezoek aan de tovenaar *Arcchus* in zijn zak heeft gestoken. Op dat moment weet hij nog niets van de geschiedenis van de bollen en de waarde van het bezit ervan.

In deel twee, *De kleine tovenaar*, steekt Arno een zee over, raakt hij zijn reisgenoot kwijt en krijgt hij er een nieuwe vriend bij, de kleine tovenaar *Odi*. Samen met Odi gaat Arno in het derde verhaal op zoek naar het witte zand van *Ovaya* in de stad *Ondoria*, een stad vol gespuis en ontevreden inwoners die zich tegen hun machthebber verzetten.

Met drie delen tegelijk ging uitgeverij Casterman van start met de nieuwe reeks *Het geheim van de 7 bollen*. Met deze serie debuteert **Laurent Parcelier**, een jonge tekenaar die aanwezig is tijdens de Strip-3-Daagse.

Afgaande op zijn tekenstijl mogen we Parcelier rekenen tot de klare lijn. Niet verwonderlijk, want Het geheim... is een serie voor kinderen en de tekeningen hebben de zelfde helderheid als illustraties in kinderboeken. Zelf noemt Parcelier als invloeden **Winsor MacCay**, **Alain St.Ogan** en **Jacques Laudy**. Hiermee wil ik niet zeggen dat het Parcelier ontbreekt aan originaliteit. Integendeel, hoewel zijn tekenwerk stevig wortelt in een vertellerstraditie zoals we die uit het stripverhaal kennen, geeft hij vanaf de eerste pagina's van het eerste deel blijk van een eigen aanpak.

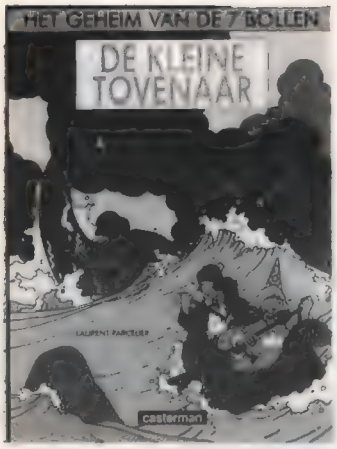

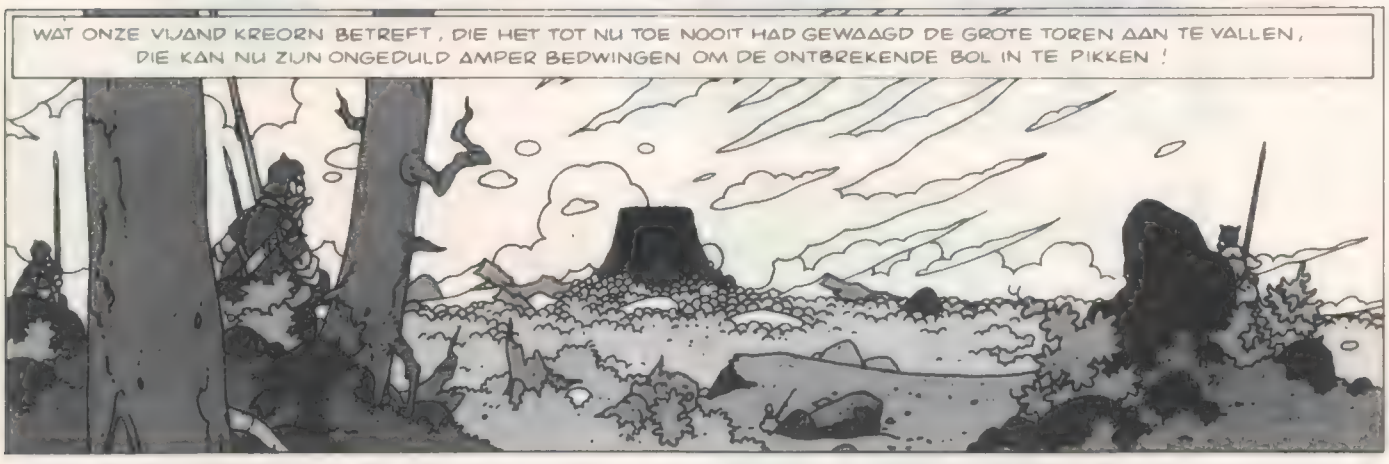
WAT ONZE VIJAND KREORN BETREFT, DIE HET TOT NU TOE NOOIT HAD GEWAAGD DE GROTE TOREN AAN TE VALLEN, DIE KAN NU ZIJN ONGEDULD AMPER BEDWINGEN OM DE ONTBREKENDE BOL IN TE PIKKEN !

De verhalen die Parcelier vertelt, zijn net als zijn tekenwerk een voortzetting van een oude traditie. Arno leeft in een wereld die lijkt op de onze in de middeleeuwen,

door

HANS POLS

maar waarin toverkunst een algemeen aanvaarde zaak is. Het is een verhaalgenre dat teruggaat tot aan de middeleeuwse ridderromans, voort wordt gezet in sprookjes, opgetekende volksverhalen en in deze eeuw tot een literair genre werd met meesters als **Tolkien** en **Dunsany**. Basisgegevens blijven hetzelfde, maar iedere auteur die zich met fantasy bezig houdt, creëert binnen dit stramien een eigen sprookjeswereld. De wereld van Parcelier is sympathiek. Natuurlijk zijn er gevaren die overwonnen moeten worden en slechte tovenaars, maar nergens wordt de omgeving waarin Arno zijn avonturen beleeft, werkelijk bedreigend. Eerder dan dreigend is de sfeer van de verhalen poëtisch.

Arno is een jongen die, als iedereen ervaringen opdoet die hem helpen om volwassen te worden. Iedere lezer kan zich herkennen in de gevoelens die hij heeft bij het letterlijk bewandelen van zijn weg. Het aflopen van een weg is een vrij traditioneel symbool van het leven. Men zou de avonturen die Arno beleeft kunnen zien als een initiatie.

Zoals uit mijn korte samenvatting al blijkt, gebeurt er heel wat in de serie *Het geheim van de 7 bollen*. In het ene verhaal spelen de bollen een belangrijker rol dan in het andere.

De groene bollen bepalen Arno's lot. Al wil hij niet, hij zal op zijn weg regelmatig met één van de groene bollen geconfronteerd worden. Al vergeet je het soms, niet Arno, maar deze bollen spelen de hoofdrol in de serie. een serie die nog lang door kan gaan en van mij mag dat. Hoe je verder ook de verhaalgegevens interpreteert, deze eerste drie albums zijn leuk om te lezen en aangenaam getekend.

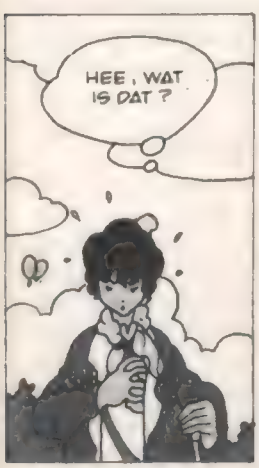

Het introduceren van nieuwe kwaliteitsseries voor jonge lezers is beleid bij uitgeverij Casterman. Eerder al werd de serie *Kasper* van **Johan de Moor** gestart en er zijn overeenkomsten tussen beide series. De belangrijkste daarvan is de geboden kwaliteit

Het geheim van de 7 bollen
deel 1: Het wonderwoud
ISBN 90-303-9051-4
deel 2: De kleine tovenaar
ISBN 90-303-9052-2
deel 3: Het geheimzinnige Ondoria
ISBN 90-303-9053-0
Prijs *f*7,50
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Stripschap-penning voor het ALGEMEEN DAGBLAD

door
HANS POLS

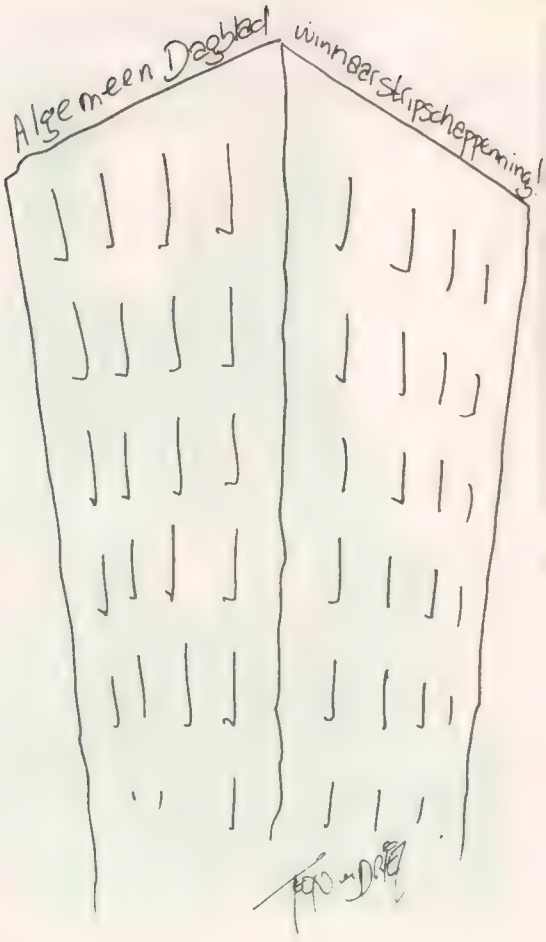

'Het had natuurlijk al veel eerder moeten gebeuren.', zo reageerde Ton de Visser**, redacteur van het Algemeen Dagblad schertsend op het nieuws dat DE Stripschap-penning dit jaar wordt uitgereikt aan het Algemeen Dagblad. Ik citeer uit het Prijzendossier: De redactie van deze krant met aan het hoofd de Heer** Abram **heeft zich de afgelopen jaren sterk gemaakt voor de oorspronkelijke Nederlandse krantestrip.**

'Wij zijn', aldus De Visser, 'de enige krant die consequent ruimte voor strips heeft.' Dat het Algemeen Dagblad kiest voor oorspronkelijk Nederlandse strips op pagina 4 in plaats van de veel goedkopere buitenlandse produkties aan te kopen is een beleidskwestie. 'Het is het verschil tussen een bril en contactlenzen. Het verschil tussen pupil en brilleglazen zorgt dat je ogen achteruit gaan. Zo is het ook met buitenlandse strips. Ze zijn gemaakt in een ander land, een andere cultuur en bij vertaling gaan dingen verloren. Een Nederlandse striptekenaar voelt veel beter aan wat er onder de bevolking leeft en kan daar op inspelen. Liefde en Geluk van **Gerrit de Jager** is toch een prachtige afspiegeling van de Nederlandse samenleving.'

De kiem voor het stripbeleid van het Algemeen Dagblad werd gelegd door **Toon van Driel**. 'Toon begon in een tijd dat er nog een schromelijke onderwaardering was van de krantestrip. **John Le Noble** (toen sportredacteur, tegenwoordig pagina 2) heeft hem persoonlijk binnengehaald, eigenlijk tegen de verdrukking in. F.C. Knudde was een waanzinnig succes en dat succes heeft zich voortgezet. Een aardig deel van de produktie wordt toch door Toon gedaan. Zijn manier van tekenen en zijn vrij geraffineerde teksten zijn aangeslagen. Hij heeft een stijl van tekenen, waarvan je als lezer denkt: ''Dat kan ik ook.'' Van zijn humor moet je wel houden natuurlijk. Een strip als Hullie, wie daarom lacht, lacht zichzelf uit natuurlijk.'

Wanneer uit het Algemeen Dagblad een aangekochte krantestrip verdween, werd de ontstane ruimte de afgelopen jaren consequent opgevuld door een oorspronkelijk Nederlandse strip. Na **Toon van Driel** (met F.C. Knudde, De Stamgasten, Hullie en Goedemorgen!) werd ook **Gerrit de Jager** (Liefde en Geluk) en **Willem Ritstier** (Gaaibaai) door het Algemeen Dagblad binnengehaald.

De oorspronkelijk Nederlandse krantestrip maakt een interessante tijd door. Er liggen meer kansen voor Nederlandse tekenaars om in kranten te publiceren dan enkele jaren geleden. Niet de enige, maar toch een belangrijke rol bij de appreciatie van de nederlandse krantestrip, heeft het Algemeen Dagblad gespeeld. Tenslotte heeft de redactie van deze krant begrepen dat een strip in een krant zoiets is als een kopje koffie bij het ontbijt. Je krijgt je brood ook wel opgegeten zonder dat kopje koffie, maar je mist het wel en je ontbijt is niet compleet.

Voor de Albums van het jaar 1989 zijn voor de oorspronkelijk Nederlandse werken drie nominaties toegekend en voor de werken van buitenlandse oorsprong zeven nominaties.

Nominaties Nederlandse albums

- January Jones: Dodenrit naar Monte Carlo door **Eric Heuvel** en **Martin Lodewijk**
- Heinz: Heinz Ahoy! & Beau Heinz door **René Windig** en **Eddie de Jong**
- De laatste dagen van E.A. Poe door **Dick Matena**

Nominaties vertaalde albums

- De Overlevende en andere verhalen door **Bernie Krigstein**
- Reis naar Italië 1 en 2 door **Cosey**
- Blindemannetje door **Cabanes**
- De Almanak door **Jean-Claude Servais**
- Amber door **Comes**
- Julius Antoine: Het Huis door **Le Tendre** en **Rossi**
- Daredevil door **Bill Sienkiewicz** en **Frank Miller**

S.O.S. Geluk 3

Griffo & Van Hamme
Dupuis 1989
ISBN 90-314-1304-6
Prijs *f* 17,50
(64 pagina's,kleur,h.k.)

Een aantal jaren geleden ontdekte ik de filosoof **Michel Foucault** en één van de belangrijkste thema's in zijn werk is macht. De opvatting die hij

heeft over macht was voor mij een hele nieuwe. Macht, zo zegt Foucault ongeveer, is niet gebonden aan machthebbers maar is iets dat zelfstandig bestaat. Hiermee verwijst hij min of meer, de communistische opvatting dat met de omverwerping van het kapitalistische gezag een samenleving ontstaat waarin iedereen gelijk is, naar het land der fabelen. Verhitte discussies in de Franse pers waren het gevolg van Foucaults uitspraken en lang niet altijd onomstreden stellingnames.
Waarom zo'n hoogdravende inleiding van een striprecensie? Ik moest erover nadenken na het lezen van *S.O.S. Geluk 3*, dat zoals **Van Hamme** in deel 1 beloofde, de gebeurtenissen uit de delen 1 en 2 zou verklaren. Ik breng even in Uw herinnering terug dat *S.O.S. Geluk deel 1 en 2* samen een zestal korte verhalen bevatten, waarin telkens mensen het slachtoffer worden van een politiek systeem dat wellicht in de toekomst zal bestaan. Al deze mensen zien we terug in het derde deel, waarin een 54 pagina's tellend verhaal is opgenomen. De slachtoffers van het systeem leven, het zal U niet zo heel erg verbazen, ondergronds verder en werken aan de revolutie die een einde zal moeten maken aan de bestaande situatie. Dit proces wordt versneld als een onschuldige burger door de rechtsprekende computer (tenslotte kan geen mens zo objectief rechtspreken als een computer) ter dood wordt veroordeeld. Een ernstige fout van de computer? Hoe dan ook, er wordt een poging ondernomen om de man te bevrijden en dat is het startsein voor de revolutie. De grote vraag is wat er zal gebeuren nu de machthebbers vervangen zijn.
Jean van Hamme is pessimistisch. Op de laatste pagina's van *S.O.S. Geluk 3* ontvouwt hij zijn visie op de macht en het zal uit het voorafgaande duidelijk zijn, dat Van Hamme's visie niet de traditioneel communistische is. Wie Van Hamme's biografie enigszins kent, weet nu ook in welke richting hij het wel moet zoeken.
Zijn belofte uit het eerste deel heeft hij in ieder geval waargemaakt. In dit derde deel wordt duidelijk, dat in *S.O.S. Geluk* macht het centrale thema is, een thema dat in de literatuur vaak, maar in de volwassenstrip zelden is uitgewerkt. **Van Hamme** en **Griffo** bewijzen dat het heel goed mogelijk is om een zo groot thema op een goede en interessante manier aan te pakken in een stripverhaal.
Mijn complimenten.

HP

Grimlein Lederwant 3: De kleine dood

Makyo
Glénat 1989
ISBN 90-6969-050-0
Prijs *f* 24,95
(48 pagina's,kleur,h.k.)

Alweer het derde deel van een prachtige, maar zeer mysterieuze serie. Werd ons eerder een oplossing van alle mysteries beloofd, De kleine dood licht eigenlijk slechts een klein tipje van de sluier op, door op zoek te gaan naar de oorzaak van Grimleins 'handicap', in de persoon van *Oda*, de tovenares die hem nog voor zijn geboorte vervloekt heeft.

Zijn omzwervingen brengen hem naar het huis van *Alec*, een alchemist die de sleutel tot het universele mysterie zoekt. Sterker dan de zijne is de aanwezigheid van een gesluierde mysterieuze vrouw, wier aanblik onverdragelijk voor elke sterveling lijkt te zijn: Grimlein zal de eerste zijn, die haar onge-

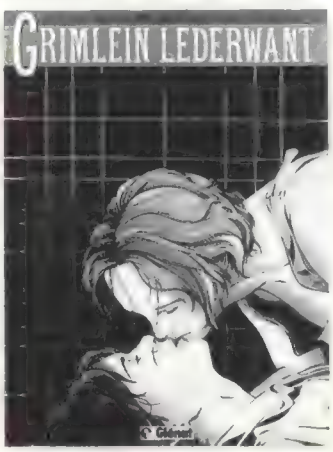

sluierd aanschouwt. Is zij de tovenares Oda? Is zij de vrouw, die zijn dromen beheerst?
Het verhaal wordt grotendeels gedicteerd door de aanwezigheid van de gesluierde vrouw: zij fascineert de overige aanwezigen, maar drukt ook een stempel van melancholie op hen: dit komt goed tot uitdrukking in de vooral paars-rood gehouden tekeningen, die zo karakteristiek zijn voor het grootste deel van het album: weemoed, herinnering zonder geheugen, dooreenvloeien van werkelijkheid en fantasie, van heden en verleden. Na de innerlijke metamorfose van Grimlein, die prachtig weergegeven wordt, wordt de hoofdkleur groen, als van een nieuw begin, weliswaar vol hoop, maar ook vol onzekerheid en angst. Tenslotte verschijnt zelfs de kleur geel in het verhaal, als om de personages weer menselijk te doen lijken.
Makyo voert - behalve Grimlein - allemaal nieuwe figuren ten tonele, wat overkomt als een totaal nieuwe wending binnen het verhaal. De gesluierde dame, maar ook de oudere vrouw zonder verleden, verbeelden de wereld van de fantasie, van het mysterieuze; het meisje *Tineke*, en in mindere mate haar broer en haar vader, staan voor de werkelijkheid, nuchter maar ook triest, en met onverklaarbare kanten. Meer dan een ander, ademt juist het meisje, in principe meer het leven dan wie ook, een sfeer van dood uit. Alec tenslotte is evenals Grimlein een zoeker: het is opvallend zoals Grimlein in gelaatsuitdrukking op hem lijken kan. In de loop van het verhaal krijgt Grimlein steeds meer de verlangens van Alec. Hem wordt gevraagd Alec te worden en ondanks Alecs woorden over bedrog, lijkt hij steeds meer zo te worden.
Een schitterend vormgegeven boek, met een prachtverhaal dat 'never ending' kan worden. Toch benieuwd wat een volgend deel aan oplossingen aan zal dragen.

PdB

Jojo 2: Op de vlucht

Geerts
Dupuis 1989
ISBN 90-314-1303-8
Prijs *f* 7,50
(48 pagina's,kleur,s.k.)

Chinese tanks rijden moeiteloos over demonstrerende studenten heen, vrouwen en kinderen sterven in hun strijd om het recht, met pek besmeurde vogels kunnen zich met moeite boven het met zwarte olie vervuilde water houden, vliegrampen, aardbevingen en terroristische wandaden overspoelen ons gedachtenleven. Met weemoed denk je terug aan de tijd toen je hier nog geen weet van had. Toen de wereld niet groter was dan de tuin van je vader en er behalve die strenge pianolerares geen andere boze wezens op de wereld waren.
De realiteit is echter anders: in deze barre, boze wereld is geen plaats voor lieve bloemetjes en beestjes. Gelukkig zijn er, om niet helemaal ten onder te gaan in zwartgalligheid, nog een paar lieve verhaaltjes. Verhaaltjes die je terugvoeren naar je kleutertijd. Toen het leven zijn vaste gang van zaken had:''Vier uur. Als je naar school gaat is dit het

belangrijkste moment van de dag.(...) Dan wordt er gegeten, ga je in bad, komt je lievelingsserie op de televisie en daarna naar bed." Een heel enkel keer - zo'n vier maal per jaar - wordt je kinderleventje ruw verstoord wanneer je angstvallig je rapport onder je kleine armpjes frommelt om het daarna vol van schuldgevoelens aan één van je ouders te overhandigen. En dàn wordt je plots wakker geschudt:"Meteen naar je kamer en in je bed. Geen chocolade, geen eten, niet buiten spelen en geen televisie".

Zo verloopt in ruwe lijn het bestaan van Jojo, het jongste grut uit de Dupuisstal. In zijn nieuwste verhaaltjesboek, Op de vlucht, doet een klein drama Jojo's wereldje in elkaar storten: Jojo komt met een slecht rapport thuis en na een korte woordenwisseling met zijn moeder, kiest hij het ruime sop, dat wil zeggen: de harde maatschappij.
Op ontroerende en zeer herkenbare wijze volgen we de beslissing van Jojo om zijn ouderlijk huis voorgoed te verlaten. Heel dramatisch, met gevoel voor kinderlijke emotie, schetst **Geerts** Jojo's weg naar de voordeur. Tranen schieten in je ogen wanneer de hond *Prince*, Jojo in de deuropening tot in de verte nastaart. Geerts weet de lezer in al zijn eenvoud te boeien tot de laatste bladzijde, dat wil zeggen tot 'bijna' de laatste bladzijde... Want waar me toch wel even de sokken van uitvallen is het vrouwonvriendelijke tweede verhaal. Hierin gaat Jojo *Op skivakantie* en wordt zijn moeder onderworpen aan een wedstrijd waarin ze haar huishoudelijke kunsten mag bewijzen. Mamy wordt in het hoekje van de traditionele huisvrouw gepropt en moet zich onderwerpen aan kook-, strijk-, borduur- en afwasproeven. Nu heb ik helemaal niets tegen dit traditionele vrouwbeeld, maar ik denk dat je dat kinderen van deze tijd – de jaren tachtig! – toch niet meer moet voorschotelen. Voor het grut van tegenwoordig is het toch een gewone zaak dat ook vader zich in de keuken laat zien, en hoeveel moeders zijn niet buitenshuis werkzaam?

Op de laatste pagina's van het tweede verhaal na, een zeer geslaagde strip en bij uitstek geschikt voor een jonger lezerspubliek. De Ik-kan-al-lezen-lezers zullen er veel plezier aan beleven.

PB

Lefranc II: Het doelwit

Chaillet & Martin
Casterman 1989
ISBN 90-303-3042-2
Prijs ƒ7,50
(48 pagina's,kleur,s.k.)

Van alle series die **Jacques Martin** schrijft, is Lefranc de minst interessante. Sinds hij de serie halverwege de jaren ze

ventig weer opvatte, met **Gilles Chaillet** als tekenaar, verschijnen regelmatig nieuwe albums, die geen van allen het niveau halen dat *Alex* en *Tristan* wel hebben. Het zwakke punt van Martins Lefranc-albums is, dat er steevast spanning wordt opgebouwd, eindigend in een gigantische anticlimax. Bovendien worden allerlei elementen geïntroduceerd die een onduidelijke rol blijven spelen.
Het principe van de verhalen is vrijwel altijd hetzelfde. Lefranc komt, meestal per toeval, op het spoor van een complot, meestal opgezet door **Axel Borg**, dat bedreigend is voor de hele aarde; dit weet hij altijd te verijdelen. Maar wat is er in *Het doelwit* eigenlijk aan de hand? Er is een groot chemisch concern dat gif loost in Canada en er wordt een nieuw soort raket ontwikkeld; Axel Borg heeft met één van die dingen of met beiden te maken. Het werd mij niet duidelijk hoe de link ligt tussen het gifschandaal en de raketlancering.
In ieder geval maakt Lefranc een moeilijke tijd door op een klein eiland waar ieder moment de bom op kan vallen en komt alles toch nog op zijn pootjes terecht. Lefranc legt op pagina 45 sensationele verklaringen af, maar wat zegt hij precies?
Het doelwit is een spannend boek, het wordt heel meeslepend vertelt, zeker op de eerste pagina's, wanneer het mysterie nog sterk overheerst, maar je hebt het uitgelezen voordat je het in de gaten hebt, zonder dat de opgebouwde spanning resulteert in een echte ontknoping. Wat overblijft is een heel onbevredigd gevoel.

HP

Detective Comics 1: Mr Wens: Zes dode mannen

Musquera, Steeman & Duchateau
Lefrancq 1989
ISBN 90-71987-06-X
Prijs ƒ ...
(48 pagina's,kleur,s.k.)

Pulp heeft altijd iets boeiends. De geelbruine tint van het papier, ten teken dat het een mindere kwaliteit papier betreft, de povere omslag en het detectiveverhaal dat bol staat van verrassende wendingen, onvoorspelbare intriges, verwijzingen naar exotische gebieden en geheimzinnige misdaden; deze mixture geeft iets aparts aan dit stukje triviale lectuur dat in de kunst met een grote K niet te vinden is. Striptekenaars hebben pulp weer ontdekt gezien de vele pulpwerken die vertaald worden in een stripverhaal. Meest recente voorbeelden zijn de verhalen van *Edmund Bell* en detective *Harry Dickson*. De serie *Collectie Detective Comics* is ook deze weg ingeslagen met de aankondiging van nog te verschijnen werken van *Arsène Lupin* en *Sherlock Holmes*.
Het originele werk van *Stanislas-*

André Steeman, *Six hommes morts*, verscheen in 1931 en kreeg, volgens het in het album afgedrukt omslag, de *Prix du Roman d'Avontures*. Zijn verhaal, en tevens de bewerking van **Duchateau**, behoort duidelijk tot het pulpgenre. Zes mannen besluiten dat ze na vijf jaar elkaar weer zullen ontmoeten. Het fortuin dat ieder vergaard heeft, zal dan verdeeld worden onder de anderen, zodat degenen die niet zo gelukkig waren, ook kunnen meedelen. Als het bewuste jaar is aangebroken, blijkt iemand bezig te zijn de kring van zes te verkleinen. Steeds wordt iemand van de groep op mysterieuze wijze om het leven gebracht. De beroemde detective *Wenszeslas Vorobeïtchik*, gelukkig wordt hij kortweg *Mr. Wensz* genoemd, wordt om hulp gebeden. Wie is de moordenaar: één van de overlevenden of iemand anders? Het verhaal is zoals goede pulp betaamt, vol verrassingen, onverklaarbare gebeurtenissen die zwak uitgelegd worden, met vele verdachten en een genadeloze moordenaar. **Musquera** heeft de sfeer goed weten te treffen door zijn weinig boeiende stijl en de verschil-

lende fouten in het tekenwerk (door het weinig perspectief tekenen lijkt de indeling van de slaapkamer op pagina 12 en 14 totaal anders). Behalve een totaal verkeerde titel, Mr. Wens wordt in het album steeds Mr. Wensz genoemd, weet Duchateau de detective wat originele prietpraat in de mond te leggen (Mr. Wensz tegen een mogelijke verdachte: 'U denkt natuurlijk dat 't een valstrik is, allemaal bedrog.' De man weet niets anders uit te brengen als: 'Ach, ik.' waarop Wensz verder gaat met: 'Uitstekend, U bent even scherpzinnig als ik.') Ook de uiteindelijke verklaring van alles klopt niet helemaal, maar misschien was dit reeds het geval in het originele werkje van Steeman. Maar zoals ik al zei, pulp heeft altijd iets boeiends.

RT

Alack Sinner 1: De zaak Webster

Munoz & Sampayo
Sherpa 1989
ISBN 90-72995-01-5
Prijs f 15,90
(72 pagina's, zw/w, s.k.)

Zoals iedere kunstvorm heeft ook het stripverhaal haar voorhoede, de avant-garde. We treffen de avant-garde van het stripverhaal bijvoorbeeld aan in het tijdschrift *Raw*, met auteurs als **Art Spiegelman**, **Charles Burns** en **Mark Beyer**. Ook Europese avant-gardisten vonden een plaats in Raw, zoals Pascal Doury, Joost Swarte en Munoz en Sampayo, over hen gaat het nu tenslotte.

De avant-gardisten van het stripverhaal hebben eigenlijk maar weinig met elkaar gemeen. Swarte zoekt het in de esthetiek, Spiegelman zocht met *Maus* naar nieuwe wegen om een verhaal te vertellen en dat doen Munoz en Sampayo ook, maar wat bij hen tevens in het oog springt is het politieke engagement. Wanneer een artiest zich bevindt in de voorhoede, betekent dat haast per definitie dat hij zich richt op een klein publiek, een publiek dat grotendeels bestaat uit kunstenaars, critici en een enkele idealistische uitgever. Het begrip avant-garde is voor het stripverhaal nog vrij nieuw, want meer nog dan film of literatuur is het stripverhaal een soort commerciële kunst, die sterke beperkingen oplegt aan de artiest. Wie die beperkingen wil doorbreken moet zijn eigen werk uitgeven of heel voorzichtig te werk gaan en hopen dat zijn uitgever in hem blijft geloven.

Laat ik nu niet de indruk wekken dat Munoz en Sampayo al zo lang als zij een duo vormen, moeilijke en experimentele strips maken, want dat is niet waar. Er is eerder sprake van een ontwikkeling die geleidelijk aan heeft plaatsgevonden en wie van hen dit eerste Nederlandstalige boek aanschaft, zal nog tamelijk traditionele detectivestrips in het P.I.-genre aantreffen die zijn gemaakt in een tekenstijl die dicht aanligt tegen het werk van **Breccia** en vooral **Pratt**. En dat is niet zo verwonderlijk.

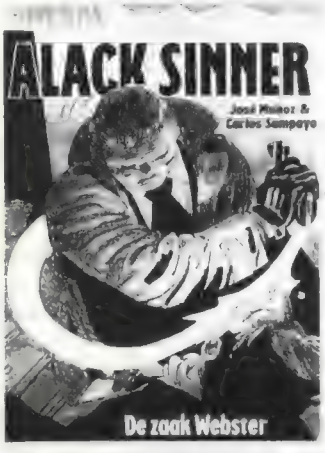

José Munoz (Buenos Aires, 1942) studeerde aan de *Escuela Panamericana de Arte*, waar hij les kreeg van Hugo Pratt en Alberto Breccia. In de jaren zestig tekende hij strips voor de Argentijnse bladen *Hora Cero* en *Frontera* en voor een Engels agentschap. Begin jaren zeventig verhuisde Munoz naar Europa, waar hij **Carlos Sampayo** ontmoette. Vanaf dat moment vormden zij een duo. Hun eerste strip was Alack Sinner (1974), later gevolgd door de parallelserie *Joe's bar* (1978). Andere strips die zij samen maakten waren *Sophie comics* (1977), *Sudor Sudaca* (1982) en *Jeu de lumières* (1988), hun meest recente werk. Een vertaling van dit laatste album zal in november verschijnen bij Zet-El als deel 5 in de Zeer Luxe-reeks.

In de loop der jaren ontwikkelde Munoz een heel persoonlijke stijl met een sterk expressieve kracht. Zijn zwart/witwerk is momenteel van grote invloed op tekenaars als **Comès**, zoals in diens laatste strip Amber goed te zien is.

Carlos Sampayo, geboren in Buenos Aires in 1943, emigreerde naar Spanje waar hij werk vond als copywriter. Vanaf 1974 werkt hij intensief samen met José Munoz, niet alleen aan stripverhalen, maar ook aan film en televisieprojecten. Een enkele keer schrift hij voor een andere striptekenaar, met **Solano Lopez** bijvoorbeeld maakte hij *Evaristo*. Behalve scenario's schrijft Sampayo ook korte verhalen, (strip-)boek- en jazzrecensies.

Het werk van Munoz en Sampayo mag vooral in Frankrijk en in de Verenigde Staten op waardering rekenen, maar liefst vier verschillende uitgevers brengen in de V.S. werk uit van het tweetal en in Frankrijk vonden zij onderdak bij Casterman, een uitgeverij die het tot nu toe niet aangedurfd heeft om werk van hen in het Nederlands te vertalen. Geheel onbegrijpelijk is dit niet, maar wie begint met de eerste verhalen van Alack Sinner zal er zeker in slagen langzaam te wennen aan de tekenstijl en de gedachtenwereld van Munoz en Sampayo.

De verhalen in *De zaak Webster* behoren tot het detectivegenre en zijn vrij traditionele vertellingen in de stijl van **Chandler** en **Hammett**. Chronologisch gezien beschrijft *Gesprek met Joe* eerdere gebeurtenissen dan de twee andere verhalen in dit boek, maar het werd later getekend dan *De zaak Webster* en *De zaak Filmore*. (Er is nog een verhaal dat zich afspeelt in een deel van Sinners leven voor *De zaak Webster*. Dit verhaal is onder meer te vinden in nummer 4 van het tijdschrift *Prime cuts* onder de titel *Memories* (Fantagraphics 1987)). Dat is goed te zien. De invloed van Pratt is in deze twee verhalen nog sterk. *Gesprek met Joe* is daarentegen veel losser en expressiever getekend. In dit verhaal vertelt Sinner aan bareigenaar Joe, hoe en waarom hij de politie in New York vaarwel heeft gezegd om als privédetective te beginnen. We worden meteen ook geconfronteerd met de visie van Sinner en van Munoz/Sampayo op het gezag: de New Yorkse politie is corrupt, speelt eigen rechter en schiet zonder pardon onschuldigen neer. Niet bijzonders hoor, want traditioneel staat de private eye op gespannen voet met het wettelijke gezag.

In *De zaak Webster* neemt een rijke heer contact op met Sinner. Hij voelt zich bedreigd en vraagt aan Sinner om hem te beschermen. het gezin van de man biedt een troosteloze aanblik en er lijken voldoende ver-

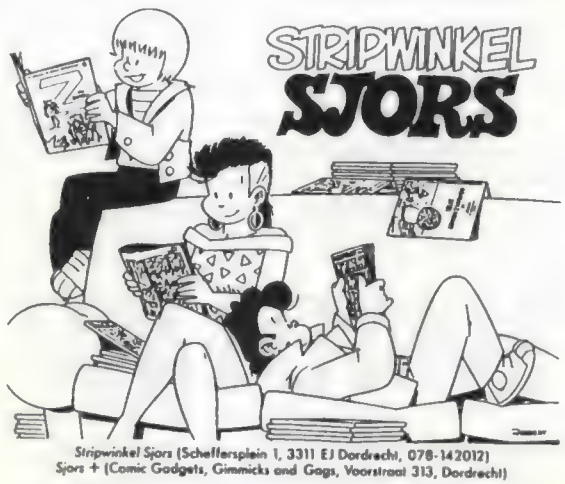

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

dachten en motieven aanwezig te zijn om inderdaad aannemelijk te maken dat iemand het op Webster voorzien heeft.
In *De zaak Filmore* tenslotte is het de jonge vrouw Kathy die een beroep doet op Sinner om haar te beschermen. Haar opa wordt vastgehouden in een inrichting en de ouders van Kathy wachten de dood van de rijke man af. Intussen wordt Kathy gedwongen in de richting van een huwelijk dat zij helemaal niet wil.
De eerste kennismaking met Sinner is een sterke. In De zaak Webster staan drie goede en spannende verhalen. Toch hebben we nog maar een glimp gezien van wat Munoz en Sampayo in de 15 jaar die liggen tussen deze verhalen en het heden, hebben weten te presteren. Vooral de serie korte verhalen die zich afspelen rond Joe's bar, het café waar ook Sinner regelmatig zijn toevlucht zoekt in meerdere glazen bier, zijn hoogtepunten in de geschiedenis van het stripverhaal. Het is te hopen, dat U als lezer uitgeverij Sherpa het vertrouwen gunt dat ze nodig hebben om door te kunnen gaan met het uitgeven van ook het andere werk van Munoz en Sampayo. geloof me, het is de moeite waard.

HP

Ganzenspel

Goosse
Loempia 1989
ISBN 90-6771-146-2
Prijs *f* 21,90
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Ganzenspel, het was beter geweest om dit te vertalen als Ganzenbord, zoals wij het spel in Nederland kennen, is het debuut van **Bruno Goosse** en hij heeft, als we naar de handtekening op de laatste pagina kijken, drie jaar moeten wachten op de uitgave ervan. De uitgave van dit boek is één van de eerste duidelijke resultaten van de samenwerking tussen Loempia-oprichter *Meert* en de van Magic Strip afkomstige *Pasamonik*. Een strip die door de grote uitgevers niet snel opgepakt zou worden, maar die voldoende belofte inhoudt voor de toekomst om interessant te zijn voor een wat kleinere zoals we die vroeger kenden met *Bedescope, Magic Strip* en *Deligne*.
Sombere platen met veel grijs en zwart worden in Ganzenspel afgewisseld met lichte vrolijke interieurs. De laatste zijn de

moderne interieurs waarin hoofdpersonen *Alice en Maria* leven. Niet dat hun leven nu zo idioot vrolijk is, want Maria heeft problemen met haar vriend/man, terwijl de vriend(?) van Alice, Willem, in het ziekenhuis ligt om behandeld te worden aan zijn ogen. Het is in dit ziekenhuis dat Alice de oude zigeuner *Shosho* ontmoet. Ze helpt hem het ziekenhuis te ontvluchten en raakt geïnteresseerd in het verleden van de man, dat zich blijkbaar gedeeltelijk in *Auschwitz* heeft afgespeeld. Haar interesse is niet uitsluitend journalistiek, want Alice heeft zigeunerbloed. Helaas heeft zij de voor dit feit verantwoordelijke man, haar vader, nooit gezien. De sombere donkere platen in het boek beschrijven het leven van de zigeuners en de periode dat zij door de nazi's vervolgd werden. Het is een feit dat vaak, en wellicht bewust, verzwegen werd dat niet alleen joden, maar ook politiek andersdenkenden, homosexuelen en zigeuners door de nazi's werden opgesloten in concentratiekampen. Waarschijnlijk was dit gegeven voor Goosse het uitgangspunt om een strip te maken.
Dat hij maar ten dele geslaagd is, komt door de te hoge ambities die hij tijdens het maken van het verhaal heeft gehad. Zonder de ongetwijfeld symbolisch ganzenbordende mensen halverwege het verhaal, de blindheid van Willem en de zich in Chartres afspelende metafysisch getinte slotscène, was Ganzenspel een heel wat genietbaarder debuut geworden. Een debuut dat het sowieso niet van een mooie en uitgewerkte tekenstijl moet hebben, maar eerder van een eerlijke poging om een warm en menselijk verhaal te vertellen over een onderdrukt volk.

HP

Hombre 1: Harder dan staal

Ortiz & Segura
Loempia 1989
ISBN 90-6771-145-4
Prijs *f* 21,90
(48 pagina's, kleur, h.k.)

José Ortiz is al heel wat jaren bezig. iedereen die wel eens een exemplaar van *Creepy, 1984* of *Vampirella* in handen heeft gehad, is bekend met zijn werk. In een tijd dat in Spanje weinig mogelijkheden lagen voor striptekenaars, was hij één van de Spaanse striptekenaars die voor Amerikaanse uitgaven werkte.
Toen de situatie in Spanje veranderde en er een aantal stripbladen voor volwassenen kwamen, veranderde ook Ortiz zijn productie en ging voor deze tijdschriften werken. Momenteel maakt hij twee series: *Burton en Cyb*, een komische space-opera en *Hombre*, een apocalyptisch science fiction-verhaal, geschreven door **Segura**, de scenarist die ook verantwoordelijk is voor het even harde *Kraken* (Bernet).
In het eerste album van Hombre zijn drie op elkaar aansluitende episoden gebundeld van dit verhaal dat zich afspeelt na 'de grote ramp', een thema dat al

zo'n twintig jaar regelmatig in stripverhalen opduikt. Hombre leeft in een wereld waarin de steden vervallen zijn. Mensen leven min of meer als beesten en jagen elkaar op, vervallen tot kannibalisme en verliezen elk gevoel voor eenheid. Hombre is een loner. Op de vlucht voor een vader en twee zoons, waarvan de dochter respectievelijk zus door Hombre verkracht zou zijn, ontdekt hij een baby. Dit wordt zijn eerste reisgezel op zijn tocht door een desolate wereld. Na enige tijd krijgt hij ook (in eerste instantie tot zijn grote ongenoegen) gezelschap van een vrouw.
Tekenen kan Ortiz. Zijn stijl heeft zich in de loop van vele jaren ontwikkeld tot wat hij nu is en ook het kleurgebruik in Hombre is mooi. Helaas stijgt het scenario van Segura niet uit boven het niveau van het gewelddadige film- en stripwerk, dat momenteel zo in de mode is. Wie van veel bloot en geweld houdt, de liefhebbers bijvoorbeeld van *Druuna*, zal zich ook met deze strip best weten te amuseren. Zelf denk ik dat Ortiz, toch een goede realistische tekenaar, tot meer in staat moet zijn.

HP

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-94 35 62

Vers voor de pers

Ieder half jaar organiseert de *CPNB* (Stichting Collectieve Propaganda voor het Nederlandse Boek) een beurs waarop de Nederlandse uitgevers hun programma presenteren aan de pers. De laatste keer dat deze beurs werd gehouden was op 11 september dit jaar. De Stripschrift-redactie was er ook.
Het meest interessante nieuws voor ons was, dat *Van Oorschot* een Nederlandstalige editie uit gaat brengen van **Celines** *Reis naar het einde van de nacht*, geïllustreerd door **Jacques Tardi**. Het kloeke boek dat in Frankrijk al goed was voor recordverkopen gaat *f*49,50 kosten en zal rond de Strip-3-Daagse verkrijgbaar zijn. Op dit boek en de tekenaar Tardi komen we zeker binnenkort terug in Stripschrift.

Bij *De Bezige Bij* gaan vier boekjes verschijnen met teksten uit het radioprogramma *Ronflonflon* van **Wim T. Schippers. De covers van deze pockets zijn getekend door Theo van den Boogaard**. De vier deeltjes *Gevoelige plekjes, Kuttje compleet, De grote hoop* en *Wel*, en ook gaan een tientje per stuk kosten.

Ronflonflon Reeks Deel 1
Ronflonflon Reeks Deel 4
DE GROTE HOOP
Tips en wenken van Jan Vos uitgelegd aan Jacques Plafond
De Bezige Bij

Peter van Straaten heeft een nieuwe bundel tekeningen af, die bij Van Gennep gaat verschijnen. *Altijd wat* is de titel en het boek kost *f*19,50. Ook van Van Straaten verschijnt *Doe ik het goed?* bij De Harmonie (*f*9,90). Illustraties maakte Peter van Straaten voor *Wie heeft er gelijk?*, een bundel korte verhalen over economie die bij *Academic Service* uitkomt en *Eindelijk volwassen*, interviews met bekende Nederlanders. Verschijnt in oktober bij *La Rivière en Voorhoeve*.

De Bezige Bij kondigt drie nieuwe boekjes aan met werk van **Marten Toonder** uit de periode 1952-1957. Het eerste deel, *Heer Bommel komt op* (met daarin de verhalen De Wenswerkster, De Klokker en De Pruikenmaker),

SAND IN THE MOTOR! THEN ONE OF YOU IS THE KILLER! CALL THE SHORE, SKIPPER! TELL THEM TO SEND OUT A PLANE... A BOAT...
YOU LOUSY RAT! I'VE SEEN YOUR KIND! YOU ACT LIKE A SQUIRREL, BUT YOU'D KNOCK OFF YOUR GRANDMOTHER WITH AN AXE IF YOU HAD TO! I'LL TEACH YOU...
HOLD IT! HOLD IT! LET'S NOT GO BERSERK!
WELL, SKIPPER! HAVE YOU CALLED THE POLICE? WILL WE BE SAVED? WHY AREN'T YOU WORKING THE RADIO?
THE RADIO'S DEAD!
DEAD? DEAD? WHAT DO YOU MEAN, DEAD? THE RADIO WORKED A LITTLE WHILE AGO! WHY DOESN'T IT WORK NOW?
A MINUTE AGO THE SET WAS IN PERFECT WORKING ORDER... AND NOW A TUBE IS GONE! SOMEONE LIFTED A TUBE IN THE LAST FEW MINUTES... THAT'S WHY!
WHAT DOES THAT MEAN, SKIPPER?
WHAT DOES IT MEAN? IT MEANS WE DRIFT! WE DRIFT TILL SOMEONE SPOTS US OR TILL WE HIT THE SHORE!

Geluiden uit een andere wereld van Harvey Kurtzman

verschijnt volgend voorjaar. Twee delen volgen nog, te weten *Heer Bommel sluit aan* (met daarin onder andere De Kniphoed) en *Heer Bommel vervolgd* (met onder andere De Spiegelaar). Prijs van het eerste 184 pagina's tellende boek is nog niet bekend.

De Harmonie kondigt opnieuw *Cultuur en techniek* aan van **Joost Swarte**. Echt nieuw is de aankondiging van *Niet zo, maar zo deel 4*. Niet zo, maar zo deel 1 wordt herdrukt. Meer van Swarte: bij BZZTOH komt een herdruk van *Alles Warm*, het boekje over koken van Johannes van Dam, geïllustreerd door Joost.

Snoecks, het jaarlijkse boek over cultuur in ruime zin, biedt dit jaar onder meer een interview met **Françcois Schuiten**. Aandacht is er in Snoecks 90 ook voor tekenaar **Ronald Searle**. Snoecks 90 kost 21 gulden.

Jean Dulieu is natuurlijk vooral bekend als tekenaar van de *Paulus de Boskabouter*-verhalen. Minder bekend is zijn biografie van *Sint Franciscus. Vrij Geestesleven* in Zeist is de vierde uitgever die dit boek *Francesco* uitbrengt. Meer over Francesco binnenkort in Stripschrift.

HP

Meppelink

Bert Meppelink kondigt aan dat hij op de Strip-3-Daagse een nieuw boek uit zal brengen van **Harvey Kurtzman**, getiteld *Geluiden uit een andere wereld*.

Behalve het titel-verhaal zullen nog 5 andere verhalen uit de jaren 1950-1951 in het album worden opgenomen. Eerder verschenen deze verhalen in de Amerikaanse bladen *Weird Fantasy, Weird Science* en *Crime SuspenStories*.
Het album van Meppelink krijgt een oplage van 500 exemplaren, heeft een omvang van 48 bladzijden, is uitgevoerd in zwart/wit met tweekleurenomslag, heeft formaat 19x27 cm., is genaaid, heeft een slappe kaft en kost *f*17,50.
Op de Strip-3-Daagse is het boek aan zijn stand te koop voor *f*15,–.

AvO

Nieuwe series bij Dargaud

Dit najaar start Dargaud met twee nieuwe reeksen, te weten *Avonturen Comics* en *Auteurscomics*. De series starten respectievelijk met de titels *TNT* en *Het seizoen der wolven*. Deze laatste titel is een verstripping van een boek van **James Clavell**.
In december verschijnt deel 6 in een serie waar de liefhebbers al weer een tijdje op wachten: *XIII*. Titel: *Dossier Jason Fly*. Drie nieuwe delen staan gepland in de *Collectie Charlie*, die elk vervolgen zijn op eerder verschenen titels in deze reeks: *De Onaantastbaren, Steel Angels* en *Leo Tomasini*. Hetzelfde kan gezegd worden van de *Collectie Pilote*, waarin nieuwe delen verschijnen van *De kinderen van de salamander* en *Beatifica Blues*. Deel 3 in de serie *Detectivecomics* wordt een verhaal van *Roulletabille: Het spook van de opera*.

HP

Manara en Fellini

De plannen van uitgeverij *Casterman* voor 1990 zijn al gedeeltelijk bekend. We komen later zeker nog op een aantal uitgaven terug, maar kunnen nu alvast een paar interessante dingen aankondigen.

Hoge verwachtingen heb ik persoonlijk van *Voyage a Tulun*, de nieuwe **Manara** waarvan het verhaal werd geschreven door **Fellini**. Fellini schreef het verhaal eerder als feuilleton voor de *Corriere del Serra* en het was daarmee voor het eerst dat de cineast een verhaal voor een film bekend liet worden voordat de film zelf gerealiseerd was. Een verfilming van *Voyage a Tulun* is nog altijd wel de bedoeling, maar nu is er eerst de stripversie. Manara-liefhebbers die hun nieuwsgierigheid niet kunnen bedwingen raad ik aan een exemplaar van het tijdschrift *Corto* aan te schaffen, waarin *Voyage a Tulun* wordt voorgepubliceerd.

Van **Boucq** en **Charyn** en van **Bourgeon** gaan volgend jaar lange verhalen in kleur verschijnen en ook dat beloven hoogtepunten te worden op stripgebied. Het gaat om respectievelijk *La bouche du diable* en deel 3 van *De gezellen van de schemering*. Net als Voyage a Tulun staan ook deze titels gepland voor het eerste halfjaar van 1990.

Eveneens het eerste halfjaar zijn nieuwe albums te verwachten van **Sokal** (Canardo) en **Micheluzzi** (Titanic). Nieuwe namen in het fonds van Casterman zijn die van **Beja** en **Prado**. Van Beja verschijnt de roman *Les griffes du hasard* en van Prado (ook bekend van *Kronieken van de onlogica*) komt een verhalenbundel met in de hoofdrol Manuel Montano.

Van **Moebius** staan een tweetal boeken op het programma, namelijk een derde deel van *Aedena* en een boek waarvan ik alleen nog de titel weet namelijk: *88*.

Nieuw is de serie comics die tegenwoordig onderdeel uitmaakt van *(A Suivre)*. Het gaat hier om boekjes van 32 pagina's op comicformaat die worden meegeniet met het tijdschrift en het uiterlijk hebben van de Amerikaanse comics. De Nederlandse uitgaven van deze verhalen krijgen de gewone stripalbumuitvoering. Op het programma staan 'comics' van **Tardi** (een eigen verhaal met Nestor Burma als held), het niet door Torres getekende tweede deel van Opium en in een verdere toekomst werk van **Boucq**, **Torres** en **Geoff Darrow**.

Kijken we heel ver vooruit, dan is er nieuw werk te verwachten van twee hele groten. Van **Pratt** wordt *Cato Zulu* aangekondigd en van Tardi *De oorlog van 14-18*.

Nog een laatste titel die gepland staat is *Caraibe*, een mooie nieuwe roman van **Pellejero** en **Zetner**.

Al met al kondigt Casterman veel werk aan om met spanning naar uit te kijken.

HP

Het recht van een heer

Voor een brochure van de Nederlandse Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie maakte **Marten Toonder** een omslagtekening. De brochure, die in eerste instantie bedoeld is voor kamerleden, bevat paragrafen over een door de NVVE ontworpen wetsvoorstel, het begrip overmacht, een uiteenzetting over drie verschillende wetsvoorstellen, een samenvatting van het meest recente opinie-onderzoek over euthanasie en een overzicht van de geschiedenis van het euthanasievraagstuk sinds 1973.

De brochure (32 pagina's) is te bestellen bij de NVVE in Amsterdam en kost 5 gulden, over te maken op gironummer 2902162 O.V.V. Brochure.

HP

Scheiding

In het **AO-boekje** 2260 over echtscheiden, procedures en regelingen troffen wij de volgende paragraaf aan:

Wij hebben ongeveer twee jaar samengewoond en we hebben besloten dat we in ieder

STARS &

Gladstone R.I.P.?

Na drie jaar wordt *Gladstone Publicing* gedwongen om te stoppen met het uitgeven van Disney-comics. De *Walt Disney Company* is ontevreden over de Gladstone-uitgaven en neemt zijn licentie af. Disney heeft na een uitgebreid marketing-onderzoek besloten om het uitgeven zelf ter hand te nemen. Gladstone wordt verweten te freaky bezig te zijn en te weinig op te brengen. Disney denkt het zelf beter te kunnen en investeert nu in een nieuwe lijn comics. Gladstone mag in de tussentijd doorgaan. Disney is nog niet uitgepuzzeld over de nieuwe formule voor de bladen. Eerst wilde men een trendy magazine naar Frans voorbeeld maken, zonder 'oud' materiaal, maar daar is men weer op terug gekomen en Barks' materiaal is weer geoorloofd. Wat het uiteindelijk zal worden blijft een groot vraagteken. Het is ook mogelijk dat Gladstone zonder redactionele inbreng het materiaal op aanwijzingen van Disney voor Disney zal verzorgen. *Another Rainbow* zal overigens gewoon doorgaan met de *Carl Barks Library* en zijn andere uitgaven. Het luxe album-programma van Gladstone gaat ook door. Gladstone is de tweede op rij die zijn licentie kwijtraakt. Eerder werd de licentie van het Italiaanse *Mondadori* niet meer verlengd. Wie volgt?

Jippes-cover, door Gladstone afgekeurd

Grendel versus Batman

Jaren geleden, toen Marvel het nog met D.C. kon vinden, produceerden deze uitgevers team-ups tussen hun superhelden. Zo ontstonden onder andere *Superman vs. Spiderman* en *X-men and the Teen Titans*. Ruzie verhinderde de uitgave van de *Avengers/Justice League of America* team-up van George Pérez. Sindsdien zijn er geen cross-overs meer geweest tussen verschillende uitgeverijen. Daar komt nu verandering in met de komst van een twee-delige prestige-serie met *Comico's Grendel* en *D.C.'s Batman*. Grendel's schepper Matt Wagner zal het verhaal gaan schrijven èn tekenen. Men mikt op publicatie in 1990.

geval voor een jaar apart gaan wonen. We hebben nooit iets op papier gezet, omdat we maar zo kort samengewoond hebben. Eigenlijk zijn we het over de verdeling van de spullen eens: mijn vriend neemt zijn spullen weer mee en ik de mijne. Maar we kunnen het niet eens worden over onze verzameling stripboeken. We zijn allebei stripboekfanaten en in het afgelopen jaar hebben we onze verzameling behoorlijk uitgebreid. Wie heeft er nu recht op?

In Uw geval heeft degene die de stripboeken betaald heeft, recht op de boeken. Maar dat hoeft niet een eerlijke verdeling te zijn. De beste oplossing lijkt om te werk te gaan als bij de verdeling van de andere spullen: U neemt de stripboeken mee die U al had voordat U ging samenwonen en Uw vriend neemt de zijne mee. De stripboeken die in de laatste jaren erbij zijn gekocht, moeten verdeeld worden. Kunt U het samen echt niet eens worden, dan zit er niets anders op dan de verzameling te verkopen en de opbrengst te verdelen.

HP

Schlirff

We hebben het op deze bladzijden al eerder gehad over de dynamische **Yves Schlirff**, stripwinkelier en tevens bezielende kracht achter de (kleine) uitgeverij *Schlirff Book*.
Eén van zijn vondsten is de strip ex libris, een soort zeefdrukje waarop de lezer de kaders kan zien die het begin van een album voorafgaan of die onmiddellijk volgen op het woord einde. Na bekende en minder bekende voorgangers als **Johan de Moor**, **Philippe Geluck**, **Philippe Berthet** en **Christian Darasse** is het nu de beurt aan **Ptiluc**.
In het Nederlandse taalgebied geniet deze zeer getalenteerde tekenaar nog niet zoveel bekendheid. Van zijn ruim tien albums is er tot nu toe maar één vertaald, namelijk het schitterende *Zeeziek*, maar de Franstalige stripliefhebbers hebben Ptiluc reeds langer verwelkomd als de nieuwe Franquin.
Ptilucs verhalen zijn sterk allegorisch en worden bevolkt door ratten, als het ware zijn handelsmerk. En dit mag men nu ook letterlijk interpreteren: die ratten zijn sinds kort immers uitgegroeid tot een merchandisingproduct via onder andere t-shirts.
Exclusief voor Schlirff Book tekende Ptiluc vier extra kaders als inleiding bij zijn nieuwste album *La memoire et la boue* (Het geheugen en de modder). Deze ex libris werd gedrukt in een beperkte oplage (500 ex. genummerd en gesigneerd) op luxe papier en wordt aangeboden aan relaties van de winkel.
Geïnteresseerden kunnen misschien contact opnemen met Schlirff Book, 752 Chaussee de Waterloo, 1180 Bruxelles, Belgique (tel. 09-3226580440)

MK

STRIPS — door MICHEL NADORP

Concrete

De terugkeer van *Concrete* **op de schappen in de winkel laat op zich wachten omdat** Paul Chadwick, **de geestelijke vader van Concrete zich heeft laten verleiden tot productie-designwerk voor de MGM-film** *After Midnight*. **Hierna is Chadwick van plan om zich weer volledig op Concrete te concentreren. Begin 1990 wil men Concrete in een full colour comic continueren. Let trouwens ook op Chadwick's optreden in D.C.'s** *Christmas with the Superheroes Special* **waarin een** *Superman*-**verhaal van hem staat. Niet alleen Chadwick's medewerking maakt deze special bijzonder. Wat dacht je van** Dave Gibbons **die een**

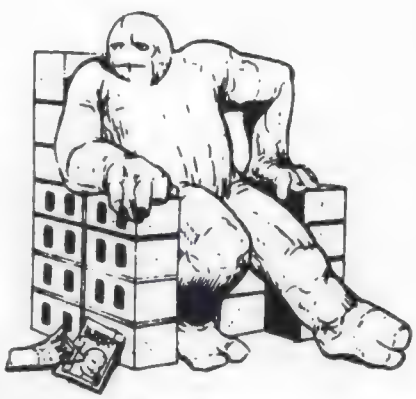

Batman-**verhaal schrijft**, Eric Shanower **met** *Wonder Woman*, John Byrne **samen met** Andy Kubert **(inktwerk)**, *Enemy Ace*, Messner Loebs **en** Templeton: *The Flash & Green Lantern* **en** Alan Brennert **en** Dick Giordano: *Deadman*. **Een indrukwekkende lijst.**

Open Space

Naast een nieuwe lijn horror-comics (zie vorige Stripschrift) zet Marvel ook een Science Fiction-reeks op onder de titel *Open Space*. **De reeks debuteert in de herfst, daarna zal het tweemaandelijks verschijnen. Het telt 64 pagina's en kost $4.95. Men heeft zich verzekerd van de medewerking van vooraanstaande S.F.-schrijvers zoals** Joe Clifford Faust, Lawrence Watt-Evans, Barry Malzberg, F. Paul Wilson **en nog vele anderen. Schrijf je ook S.F. en heb je een dubbele achternaam, stuur dan je manuscripten naar Marvel. tekenaars voor het eerste nummer zijn:** Tom Grummett, Ray Lago, Bill Wray **en** Steve Yeowell. Frank Kelly **Freas doet de cover.**

Annuals

Er zijn momenteel een aantal annuals in de maak die je doen watertanden. Zo meldt Marvel dat Arthur Adams **aan een** *Excalibur-annual* **op prestige-format werkt en** Mike Mignola **aan** *Wolverine* **bezig is. En bij D.C. zou ene** Chris Claremont **de** *Adventures of Superman-annual* **schrijven met tekenwerk van** Michael Golden. Walt Simonson **neemt de** *Superman-annual* **voor zijn rekening. Eerst zien, dan geloven!**

NU OVERAL VERKRIJGBAAR!

HET LAND VAN LANGVERGETEN 4

MAKYO/VICOMTE

HET LAND VAN LANGVERGETEN

DE STEEN VAN DE DWAASHEID

OBERON

Tekst: Makyo
Tekeningen: Vicomte

f 19,90
Bfr. 395

ISBN 90 220 5034 6

DE STEEN VAN DE DWAASHEID

Thierry Jolinon is terechtgekomen in het Land van Langvergeten, gesitueerd in een gigantisch moeras dat door de mensen in de streek "Het Einde van de Wereld" wordt genoemd. Hij heeft maar één doel: de donkere schoonheid terugvinden aan wie hij zijn hart heeft verloren. In dit laatste deel van de serie loopt Thierry bovendien het gevaar zijn hoofd te verliezen als hij in aanraking komt met de Steen van de Dwaasheid. Een schitterend getekend epos over een individu, verdwaald tussen heden en verleden.

UITGEVERIJ OBERON, HAARLEM

STRIP 3 DAAGSE
1 9 8 9
WISSELEND BEWOLKT
STRIPGALA!
SUPER HELDEN!!
TEKENAARS
ALLERLEI KINDERATTRACTIES
FILM & MUZIEK!
PRIJZEN
PROGRAMMA

ZOJUIST VERSCHENEN * VERKRIJGBAAR TIJDENS DE STRIPDRIEDAAGSE

Céline REIS NAAR HET EINDE VAN DE NACHT *Tardi*

Bekroonde vertaling

*

Integrale tekst

*

Formaat 21 × 29 cm

*

384 bladzijden

*

Integraalband

Even unieke als schitterende uitgave van deze spannende, wereldberoemde roman

* * *

450 Meesterlijke tekeningen van Tardi

* * *

Uitzonderlijk lage prijs: slechts *f*49,90

* * *

Een herdruk is onwaarschijnlijk!

* * *

Uitgeverij G. A. van Oorschot, Amsterdam

Distributie:

HET RAADSEL

*

Stand

43

Wisselend bewolkt

De Strip-3-daagse, als afsluiting en opening van het stripjaar, vormt een goed moment voor evaluatie. Een vraag die de laatste jaren sterk op de voorgrond stond, is: hoe gaat het nu met de strip? In de zeventiger jaren hoefde niemand zich daar druk over te maken; het ging goed, het ging alleen maar beter met de strip. Toen de jaren tachtig op gang kwamen, werd die vraag plotseling actueel. De strip ontwikkelde zich inhoudelijk over de hele linie explosief, de stripliefhebber groeide mee en de marktontwikkelingen bleken steeds minder voorspelbaar. Die onvoorspelbaarheid gaf velen het gevoel dat het niet goed ging, het overzicht raakte een beetje zoek en een gezond lange termijn-beleid was daardoor moeilijk te realiseren. Achteromkijkend naar die periode worden de zaken een stuk duidelijker. Het is al eerder beweerd: de strip is volwassen geworden, maar eigenlijk waren die eerdere mededelingen enigszins voorbarig. We zijn getuige geweest van de puberteit van de strip, een periode van grote veranderingen en niet geringe verwarring. De grote belangstelling voor erotiek die de strip in het midden van de tachtiger jaren kenmerkte, is binnen deze vergelijking heel tekenend. De ontwikkelingen van dit moment echter wijzen op een zekere stabilisering: er is in de strip als geheel minder neiging tot grensverkenning en experimentatie of voor het slaafs navolgen van modeverschijnselen. Steeds meer wordt het belangrijkste kriterium in de strip: kwaliteit. De kwaliteit van het tekenwerk, de kwaliteit van het verhaal en de kwaliteit van de uitgave. We kunnen het overal om ons heen zien: de strips die op dit moment in Nederland verschijnen, hebben over de hele linie een hoge kwaliteit. Het is geen toeval dat er dit jaar niet minder dan zeven nominaties zijn gesteld voor het buitenlands album van het jaar. Dat veronderstelt een volwassen uitgeefbeleid, waarin slechte strips geen kans krijgen. Dat veronderstelt zeker een volwassen strippubliek, dat geen rommel blieft en alleen bereid is met het beste genoegen te nemen. Natuurlijk is het niet waar dat er geen slechte strips verkocht en gekocht worden en dat er geen strips zijn die op een slechte manier uitgegeven worden. Er kan en moet op dat gebied nog veel verbeteren, maar we kunnen rustig concluderen: op dit moment gaat het goed met de strip.
Maar daarmee is het verhaal helaas niet kompleet. Terugblikkend zien wij inderdaad mooie ontwikkelingen, maar er hangen ook wat donkere wolken boven stripland. De onrust die de afgelopen jaren in de stripwereld heeft geheerst heeft een aantal bijverschijnselen gehad die verdere mooie ontwikkelingen wel eens zeer nadelig zouden kunnen beïnvloeden. Met name het wegvallen van publikatiemogelijkheden kan de strip in Nederland in de toekomst ernstig gaan opbreken. De opheffing van Titanic en Wordt Vervolgd en de moeilijke positie waarin de andere stripbladen zich bevinden betekenen een grote klap voor de toekomstige levenskansen van de Nederlandse strip. Er is geen gebrek aan striptalent, maar de gelegenheid zich verder te ontwikkelen is maar zeer beperkt. Als we willen voorkomen dat de strip, die net volwassen begint te worden, in de negentiger jaren terugzakt in voortijdige seniliteit, zal er nú geïnvesteerd moeten worden. Alleen dan zullen we ook later nog gebruik kunnen maken van de mogelijkheden van dit prachtige medium.

Ton Schuringa
voorzitter van Het Stripschap.

Colofon
Programma
Strip-3-daagse '89
Wisselend Bewolkt
Statenhal, Nederlands Congresgebouw
Den Haag
27 - 29 oktober 1989

Uitgave:
HET STRIPSCHAP
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Samenstelling:
Ton Schuringa
Vormgeving:
Gerard van der Wolf
Druk:
Drukpartners, Amsterdam

ISBN 90 70315 18 1

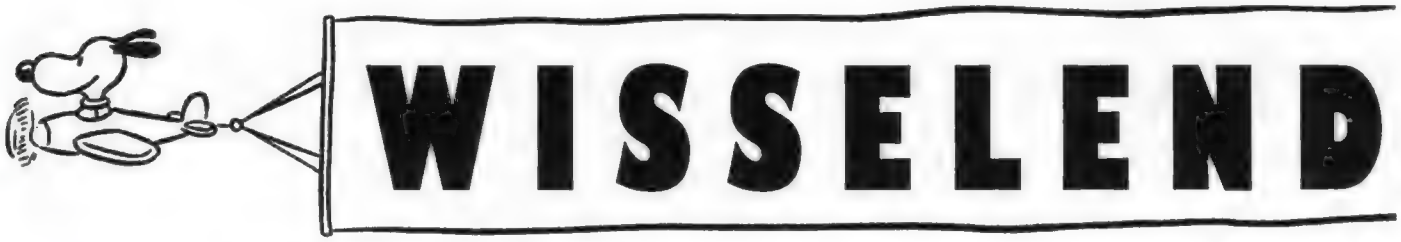

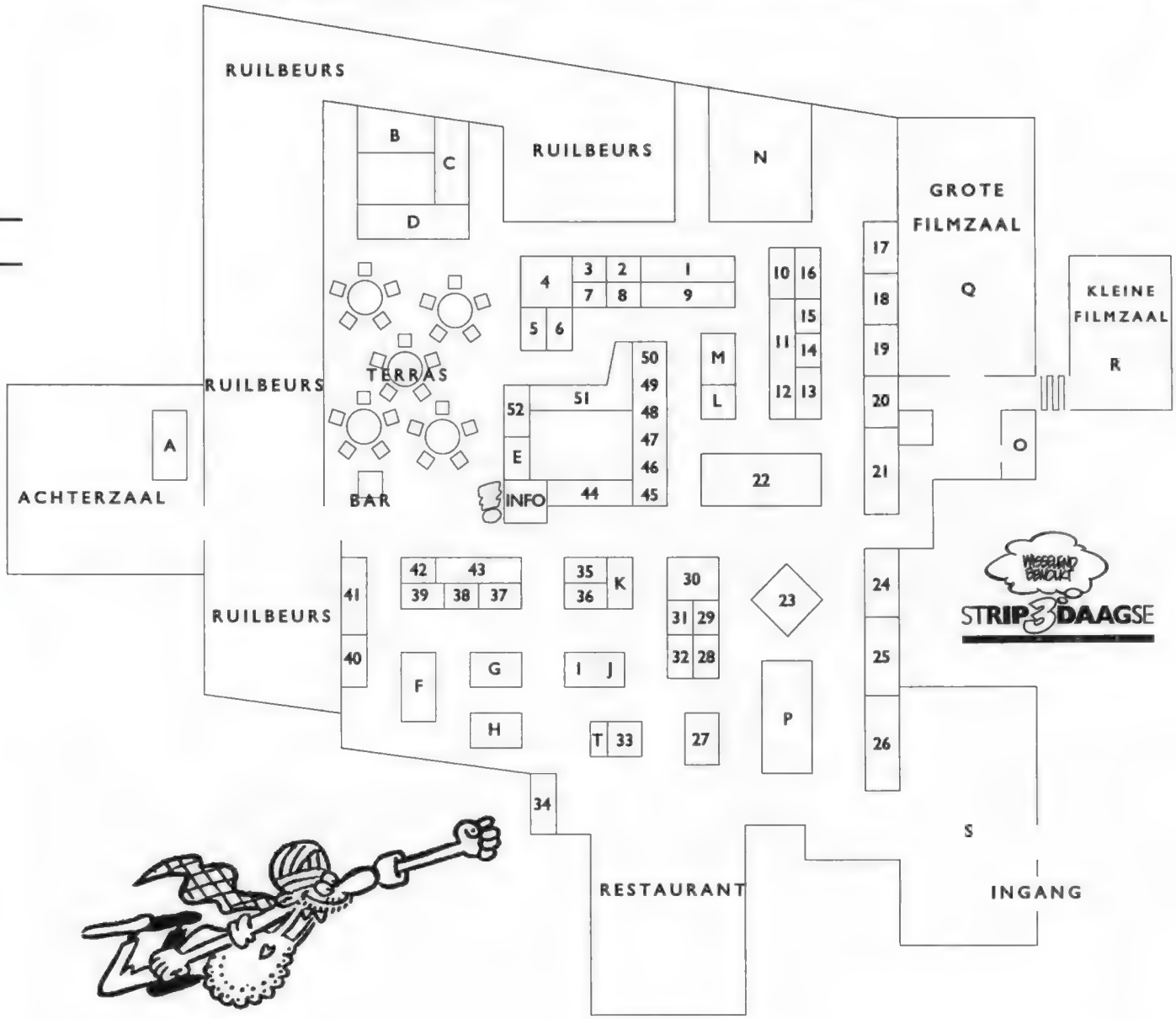

De attracties

- **A** Podium Achterzaal: Veilingen en Stripkwis
- **B** Expositie Servais en de Ardennen
- **C** Cartoon Aid/Striptuur Stripfigurenwedstijd
- **D** Podium Het Gesproken Oor, Muziek en Prijsuitreikingen
- **E** Organisatie Strip-3-daagse
- **F** Podium Stripgrimeur
- **G** Het Boekengordijn
- **H** Donald Duck Scenariowedstrijd
- **I** Guinness Book of Records – Strippoppetjes
- **J** Computeranimatie – Demonstratie
- **K** Comic House Tekent Aan de Wand
- **L** De Kressekring
- **M** Dick Matena's Kruimeltje
- **N** Jong Talent- en Stripfanclub-beurs
- **O** Uitreiking Striptas aan leden van Het Stripschap
- **P** Expositie 50 jaar Batman
- **Q** Grote Filmzaal
- **R** Kleine Filmzaal
- **S** De Terranef
- **T** ZoZoLaLa Modellenwedstijd

BEWOLKT

Standhouders

1 Van Dijk Inverko, Rotterdam
2 Aktie Strohalm, Utrecht
3 NCSF, science fiction vereninging
4 Stripwinkel Het Gele Teken, Hoorn
5 Stripwinkel Blunder, Utrecht
6 Stripwinkel Eppo, Eindhoven
7 Stripwinkel Paulus de Boskabouter, Alkmaar
8 Mieke's Striptiek, Den Haag
9 Stripwinkel Piet Snot, Utrecht
10 Stripwinkel Pierke, Gent (België)
11 Stripantiquariaat Panda, Den Haag
12 Uitgeverij Panda, Den Haag
13 Uitgeverij P+T Productions, Brussel (België)
15 Stripblad Striptuur
16 Buddy's Boekshop, Lier (België)
17 Franka-Info-Krant
17 Melse Uitgeverij, Hilversum
18 Uitgeverij Sherpa, Nijmegen
19 Junior Antiquariaat, Nieuw-Buinen
20 Stripwinkel Bul Super, Delft
21 Stripwinkel Ombrosius, Amsterdam
22 Uitgeverij Oberon, Haarlem
23 Pep Comics, Helmond
24 Aldipress Distributie, De Meern
25 Standaard Uitgeverij, Antwerpen (België)
26 Stripwinkel Sjors, Dordrecht
27 De Striptoko, Den Haag
28 Uitgeverij Paul Rijperman, Den Haag
30 Uitgeverij Semic-Juniorpress, Naarden
31 Michel Strips, Zoetermeer
32 Stripwinkel Snoek, Amsterdam
33 Stripinformatieblad ZoZoLaLa
33 Uitgeverij Zet-El, Nijmegen
34 Stripwinkel De Stripspeurder, Den Haag
35 Uitgeverij Arboris, Zelhem
36 Uitgeverij Dynamo, Rotterdam
37 Stripwinkel Wonderland, Amsterdam
38 Cartoon Aid
39 Art Moderne, Amsterdam
40 Don Lawrence Fanclub
41 Uitgeverij Casterman, Dronten
42 Uitgeverij Gezellig & Leuk, Amsterdam
43 Het Raadsel, Amsterdam
44 Uitgeverij Lombard, Brussel (België)
45 Uitgeverij Dupuis, Sittard
46 Betapress Distributie, Gilze
47 Uitgeverij Loempia, Brussel (België)
48 Uitgeverij Blanco, Brussel (België)
49 Uitgeverij Glénat
50 Uitgeverij Dargaud
51 Boekenservice Het Stripschap
52 Stripinformatieblad Stripschrift

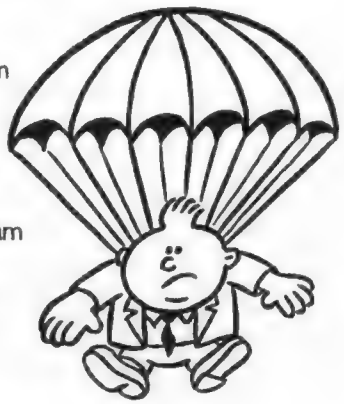

Tekenaars

De Strip-3-daagse is het jaarlijks verzamelpunt van iedereen die met strips te maken heeft: uitgevers, stripwinkels, verzamelaars, liefhebbers en natuurlijk de **tekenaars.**
U kunt er uw favoriete tekenaar ontmoeten, om een handtekening te bemachtigen of misschien een speciaal voor u gemaakte schets van uw favoriete stripfiguur.Daarnaast kunt u op de Strip-3-daagse tekenaars ook op andere manieren aan het werk zien: op de stand van Oberon (**stand 22**) zijn een aantal tekenaars op groot formaat aan het werk te zien, Uitgeverij Casterman (**stand 41**) heeft een aantal activiteiten rond zijn stripmakers gepland, de tekenaars van Striptuur werken aan de Cartoon Aid Stripfigurenwedstrijd (**C**), Comic House maakt een reusachtige strip op scenario van het publiek (**K**) en Het Ge-sproken Oor (**D**) geeft u de kans ze de hemd van het lijf te vragen.
Ook zullen er zoals elk jaar stripmakers uit het buitenland de Strip-3-daagse bezoeken. Eregast is **John Romita Sr**, die speciaal uit New York overkomt.
Op het moment dat dit programma ter perse gaat, is wat buitenlandse gasten betreft veel nog niet zeker, maar dit is een voorlopige lijst (onder voorbehoud) van tekenaars die uitgenodigd zijn:

Buitenlandse tekenaars
Philippe Berthet
Dany
Evert Geradts
Kamagurka & Herr Seele
Don Lawrence
Willy Linthout
Marvano
Laurent Parcelier
John Romita Sr
Servais
Chantal De Spiegeleer
Sterne
Tibet

Nederlandse tekenaars
Kees de Boer
Theo van den Boogaard
Jan Bosschaert
Carry Brugman
Bert Bus
Jan van Die
Toon van Driel
Hein Haakman
Eric Heuvel
Leo van Immerzeel
Gerrit de Jager
Eddie de Jong
Fred Julsing
Hanco Kolk
Hein de Kort
Bart van der Kraan
Robert van der Kroft
Henk Kuypers
Martin Lodewijk
Dick Matena
Bert van der Mey
Michel Nadorp
Lian Ong
Alois Oosterwijk
Wilbert Plijnaar
Willem Ritstier
Peter de Smet
Joost Swarte
Paul Teng
René Uilenbroek
Jan Vervoort
Willem Vleeschouwer
René Windig
Peter de Wit

STRIPTUUR tekenaars
Teun Berserik
Marije Bijl
Pieter Boddaert
Ruudt Brouwer
Marius Brouwer
Guus Calicher
Jan Capel
Dick Heins
Mark van Herpen
John Heyink
Ruud Hulleman
Michiel de Jong
Hans Lyklema
Erik van Ophem
Hans van Oudenaarden
Ton Persoon
J.W. de Reus
Leo Roodbol
Paul Schenk
Ubald Seveke
Sam Siahaya
Wim Swerts
Wim Tromp-Meesters
Julian Verkaik

Plaats en tijd: INFOstand

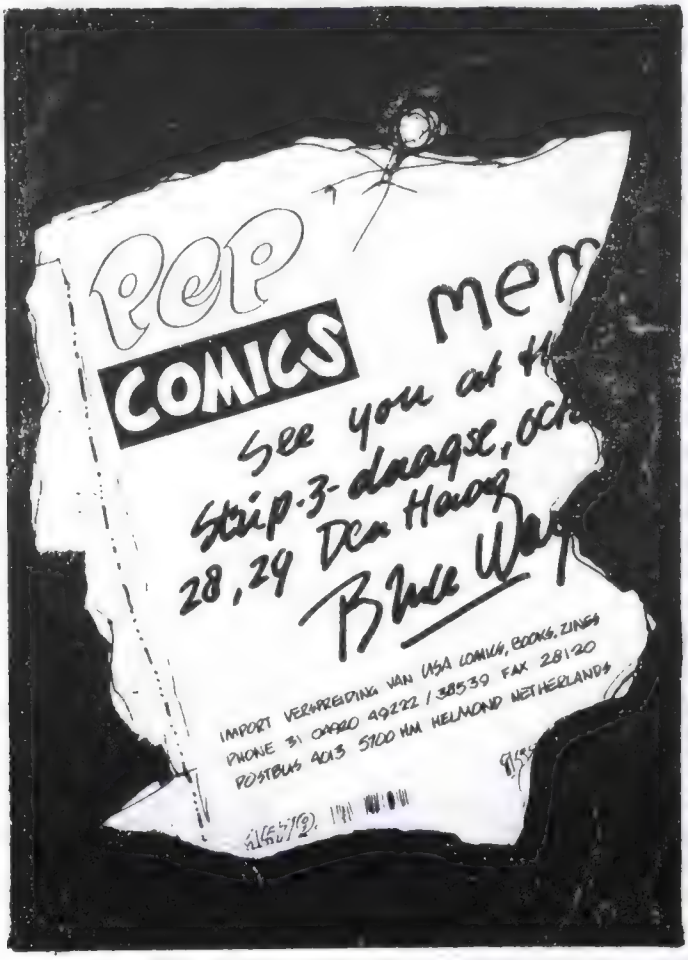

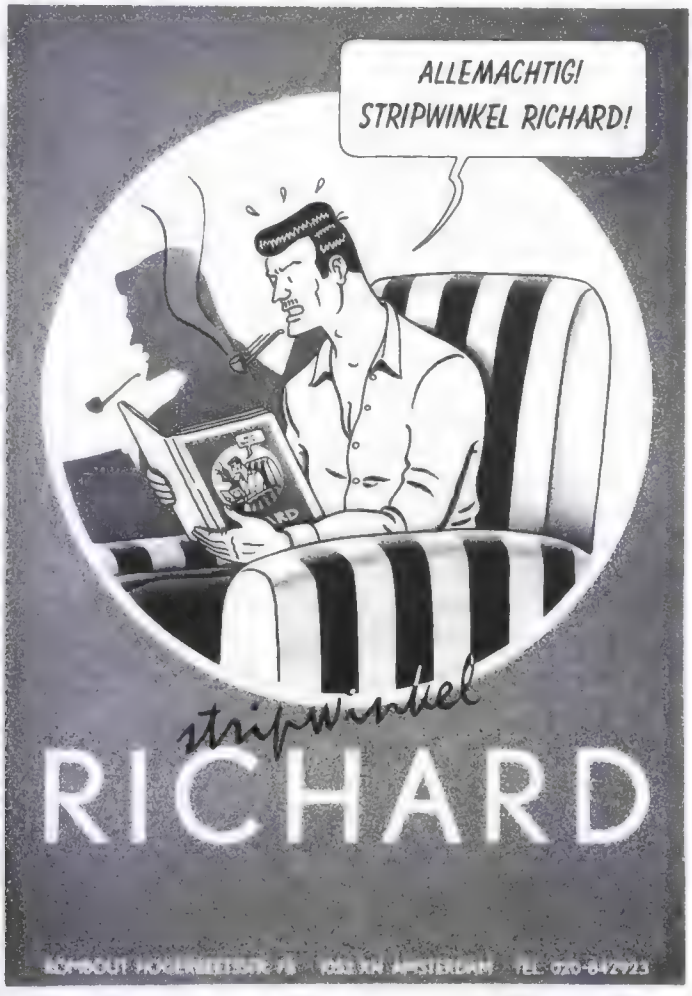

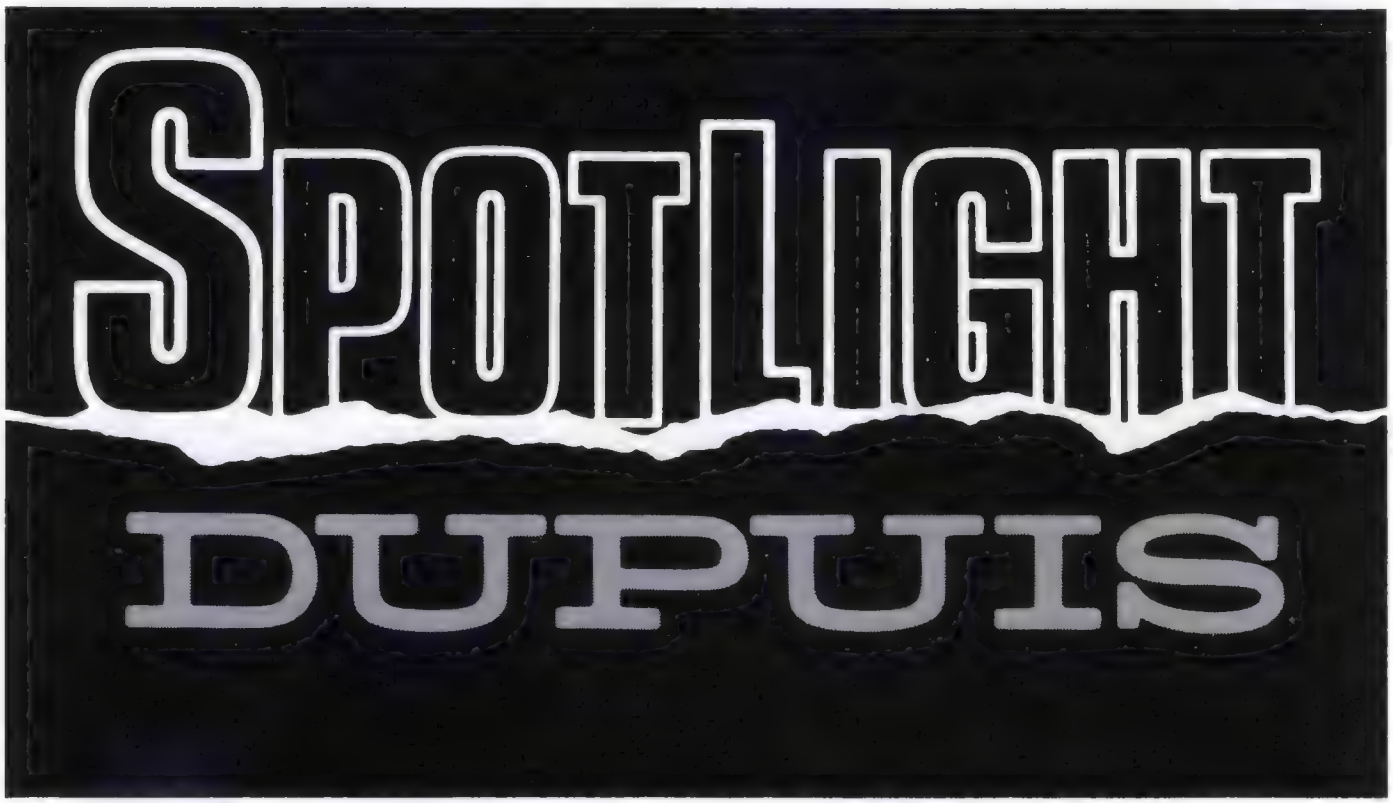

Spotlight, een Oscar voor het beste draaiboek !

Zaterdag 28 oktober
9.00 - 18.00 uur

10.00	Film: Superhelden – Live Action	R
10.30	Start recordpoging strippoppetjes	I
11.30	Film: Superhelden – Animatie	R
11.45	Bekendmaking en prijsuitreiking **Publiekspenning '89**	D
12.00	Het Gesproken Oor – talkshow [1]	D
12.00	Bezichtiging kavels Algemene Stripveiling	A
12.30	Hoofdfilm: Batman (1966)	Q
13.00	Het Gesproken Oor – talkshow [2]	D
13.00	Algemene Stripveiling	A
13.30	Film: Superhelden – Live Action	R
14.30	Prijsuitreiking Donald Duck Scenariowedstrijd	D
14.45	Film: Superhelden – Animatie	R
15.00	Het Gesproken Oor – talkshow [3]	D
15.00	De Stripschap Strip-3-daagse Stripkwis	A
15.30	Hoofdfilm: Batman (1966)	Q
16.00	Het Gesproken Oor – talkshow [4]	D
16.30	Film: Superhelden – Live Action	R

Zondag 29 oktober
10.00 -18.00 uur

11.00	Film: Superhelden – Animatie	Q
11.30	Film: Superhelden – Live Action	R
12.00	Het Gesproken Oor – talkshow [5]	D
12.00	Bezichtiging kavels Comicsveiling	A
12.30	Hoofdfilm: Batman (1966)	Q
13.00	Het Gesproken Oor – talkshow [6]	D
13.00	Super-Comicsveiling	A
13.30	Film: Superhelden – Animatie	R
14.30	Prijsuitreiking Cartoon Aid Stripfigurenwedstrijd	D
14.45	Film: Superhelden – Live Action	R
15.00	Het Gesproken Oor – talkshow [7]	D
15.00	Kinderveiling	A
15.30	Hoofdfilm: Batman (1966)	Q
15.45	Prijsuitreiking ZoZoLaLa Modellenwedstrijd	D
16.00	Het Gesproken Oor – talkshow [8]	D
16.30	Film: Superhelden – Animatie	R

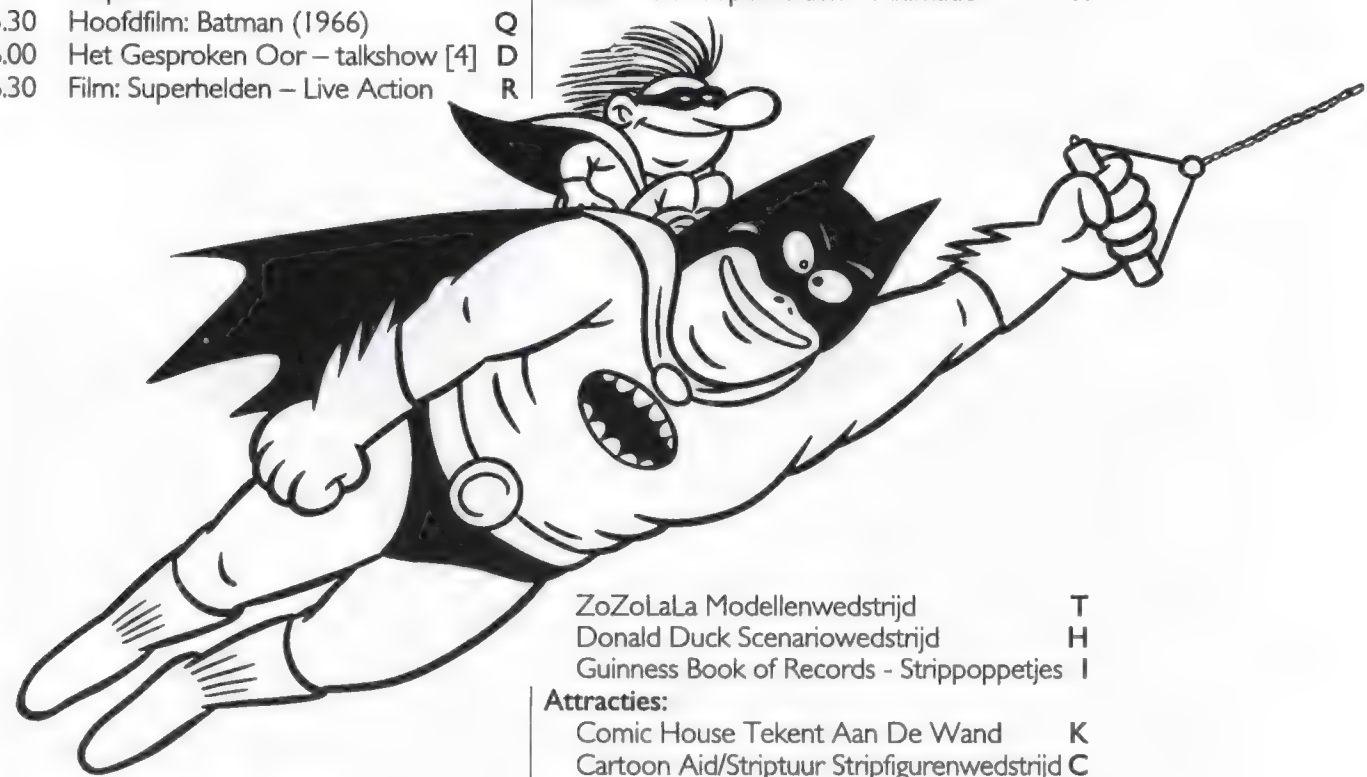

Zaterdag en zondag continu

Beurzen:
- Stripboekenbeurs
- Stripruilbeurs
- Jong Talent- en Fanclubbeurs N

Exposities:
- 50 Jaar Batman P
- Servais en de Ardennen B
- Dick Matena's Kruimeltje M
- De Kressekring L
- Het Boekengordijn G
- ZoZoLaLa Modellenwedstrijd T
- Donald Duck Scenariowedstrijd H
- Guinness Book of Records - Strippoppetjes I

Attracties:
- Comic House Tekent Aan De Wand K
- Cartoon Aid/Striptuur Stripfigurenwedstrijd C
- Mimetheater
- Stripgrimeur F
- Hakim, de clown van Sesamstraat
- Computeranimatie-demonstratie J

En verder:
De videohoek, de leeshoek, de Terranef, de stripwand, muziek en natuurlijk veel, heel veel **striptekenaars**!

Programma-onderdelen, exposities en attracties zijn allemaal GRATIS.

Eregast: de legendarische Spiderman-tekenaar **John Romita sr.**

MEER OVER BATMAN LEES JE IN ZIJN STRIPS!

Baldakijn Boeken, Naarden

Copyright ©1989 D.C. Comics

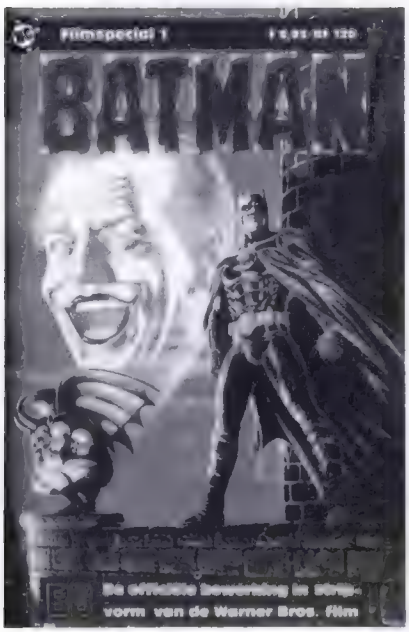

FILMSPECIAL
Het filmverhaal in comicvorm.

BATMAN JAAR EEN EN TWEE
Het verhaal van de Dark Knight van Gotham City...
Wie is hij? Hoe werd hij de grootste misdaadbestrijder ter wereld?

DARK KNIGHT
Een revolutie in Amerikaanse comics.

BATMAN SPECIAL
Opzienbarend feuilleton in drie delen! Moet Robin sterven?

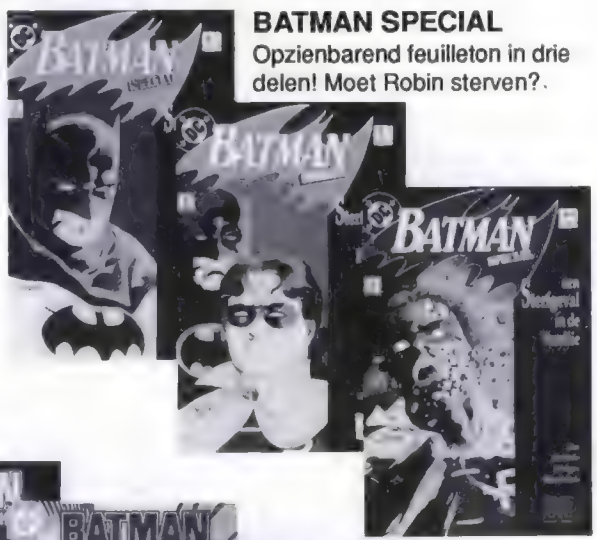

THE KILLING JOKE
Absoluut hoogtepunt.

BATMAN MAGAZINE
Verschijnt maandelijks!
Uit het leven van Batman.

Superhelden

De Amerikaanse strip is populair in Europa. In Amerika is alles net een beetje groter, sterker en bonter dan hier. De helden hebben op z'n minst twee identiteiten, kunnen niet zonder felgekleurde kleren en moeten iets kunnen wat een ander niet kan. Dat dat goed te combineren valt met de Europese striptradities, wordt wel bewezen door de strips die de laatste jaren in Amerika gemaakt worden (vaak door makers van Europese oorsprong). Het begrip Superheld is ontstaan met de geboorte van **Superman** in 1938. Een jaar later ontstond **Batman**, die nu zijn vijftigste verjaardag viert. Gedurende de Tweede Wereldoorlog namen talloze superhelden het op tegen Hitler en beleefde Amerika de **Golden Age of Comics**. In de zestiger jaren kwam er een opleving in de superheldenstrip met de introductie van nieuwe helden als **Spiderman** en **The Fantastic Four**, die een kompleet super-universum met zich meebrachten en daardoor verhaaltechnisch en thematisch veel meer mogelijkheden boden dan de traditionele veertiger-jarenhelden. Die periode staat nu bekend als de **Silver Age of Comics**. In de tachtiger jaren ontstond er een tendens van 'fabrieksmatige' strips (waar vaak wel zes personen aan één verhaal meewerkten) naar meer individuele produkten, waardoor comicmakers als **John Byrne** en **Frank Miller** een grote populariteit konden verwerven. Dit gaf ruimte aan mogelijkheden tot experimenteren en het exploreren van nog meer uiteenlopende thema's. Naast de oorspronkelijk jeugdige doelgroep onstond er een groot volwassen liefhebberspubliek, dat een volwassen benadering vraagt en alleen met hoge kwaliteit genoegen neemt. Daarmee heeft de superheldenstrip zich ontwikkeld van een door simpele formules geregeerd, zeer Amerikaans randver- schijnsel tot een medium waarin vele uiteenlopende bevolkingsgroepen op vele niveaus aangesproken worden, met een wereldwijde populariteit.

Superheldenfilms

Het als altijd uitgebreide filmprogramma van de Strip-3-daagse is dit jaar gewijd aan superhelden. Allereerst is er de **Batman**-film, niet de nieuwe, maar die uit 1966. Deze is gemaakt naar aanleiding van en met dezelfde cast als de befaamde Batmantelevisieserie, met Adam West als Batman en Burt Ward als Robin. Hun tegenspelers zijn onder meer Burgess Meredith, en Cesar Romero als The Penguin en The Joker. De stijl van de film dient niet al te serieus te worden genomen. (105 min.) Dan is er een compilatie (van ± een uur) van superhelden-live actionfilms, met onder andere afleveringen van de **Batman**- en **Superman**- televisieseries.
Daarnaast loopt er een uur-programma van superhelden-tekenfilms, variërend van `serieuze' tekenfilms van **Spiderman**, **Superman**, de onontkoombare Batman en The Mighty Thor tot regelrechte persiflages als Mighty Mouse en Daffy Duck (als Buck Rogers). Een bijzondere film in dit programma is The Mighty Heroes, een persiflage op The Fantastic Four, gemaakt door Ralph Bakshi.

Tijden

Batman
za. 12.30 en 15.30 uur
zo. 12.30 en 15.30 uur
Superhelden live action
za. 10.00, 13.30 en 16.30 uur
zo. 11.30 en 14.45 uur
Superhelden animatie
za. 11.30 en 14.45 uur
zo. 11.00, 13.30 en 16.30 uur

50 jaar Batman

Een van de eerste en een van de beroemdste superhelden, is **Batman**. De naam van Batman is sinds kort weer wereldwijd op ieders lippen door de nieuwe bioscoopfilm, maar velen realiseren zich niet dat deze Gemaskerde Kruisvaarder er al een halve eeuw heeft opzitten, en dus al heel wat heeft meegemaakt en vele ontwikkelingen heeft doorlopen. Hoe komt het dat Batman het al zolang volhoudt? Waar ligt het aan dat een bioscoopfilm over deze stripheld zoveel opschudding veroorzaakt? Wat is het geheim van Batman?
De overzichtstentoonstelling **50 Jaar Batman** (**P**) op de Strip-3-daagse beantwoordt al uw vragen. Deze expositie volgt de ontwikkeling van Batman, van zijn geboorte via zijn snel stijgende populariteit, zijn verwording in de vijftiger en zestiger jaren, naar de televisieserie, de gigantische merchandisingprojecten, de vernieuwingen en zeventiger en tachtiger jaren, de **Dark Knight** en **Year One**-projecten van Frank Miller tot de huidige situatie, waarin het Batmanvignet het straatbeeld beheerst en de **Wreker van de Nacht** niet alleen het kwaad bestrijdt, maar ook records breekt.

John Romita Sr.

Eregast op de Strip-3-daagse '89 is John Romita Sr, de legendarische **Spiderman**-tekenaar.
Stan Lee verzon in 1962 een nieuwe superheld, **Spiderman**. Ondanks (of dankzij) het feit dat deze figuur sterk afweek van de traditionele superhelden, werd **Spiderman** onmiddellijk zeer populair. **Spiderman** effende de weg voor een hele serie nieuwe helden, als **The Fantastic Four**, **Daredevil** en de **X-Men**, die allemaal groot succes hadden. **Spiderman** bleef echter de topper. Met name nadat Steve Ditko, de oorspronkelijke tekenaar, de strip overdroeg aan John Romita, steeg de ster van **Spiderman** tot grote hoogte. Gedurende de jaren dat Romita deze strip tekende, stak **Spiderman** zelfs de `oude goden' **Superman** en **Batman** naar de kroon. Romita's tekenstijl, die wordt gekenmerkt door `mooie' mensen (hij had daarvoor een aantal jaren romantische strips getekend) en fraai gestileerde actiescenes, heeft nog jaren nadat hij de strip aan anderen had overgedragen het beeld van **Spiderman** beheerst. Daaraan heeft ongetwijfeld ook bijgedragen dat hij in de latere zeventiger jaren nog lange tijd de **Spiderman** krantestrip heeft getekend, en het feit dat zijn zoon, John Romita Jr., die een sterk verwante tekenstijl heeft, ook een aantal jaren de **Spiderman**-strip heeft getekend.
In Nederland is **Spiderman** verreweg de populairste superheld en we zijn blij dat we deze levende legende op de Strip-3-daagse mogen begroeten.

YOUR FAVORITE MARVEL® COMICS AT YOUR FAVORITE STORE!

AVAILABLE AT:

WONDERLAND
Strips & Science Fiction
Soembawastraat 54a
1095 XC Amsterdam
020 - 94 35 62

Gespecialiseerd in amerikaanse comics

TM & © 1988 Marvel Entertainment Group, Inc. All rights reserved.

De taal van het poëtsvertaal

Als men over strips spreekt, gaat het meestal over het tekenwerk. De maker van een strip noemt men een striptekenaar, zijn illustrerende woord gebruikt men vergelijkend, de kwaliteit van een strip wordt vaak afgemeten aan de vormgeving. Boeken over het maken van strips wijden vele hoofdstukken aan tekentechnische zaken als perspectief en anatomie en strippockets exposities besteden vaak nu losse bijsten om te pakken. Terecht allemaal, natuurlijk.
Het verhaal-aspect van de strip krijgt minder schijnbelicht. Hoewel iedereen het eigenlijk wel eens ondertussen is dat de twee helften van het paard 'poëtsvertaal' volkomen gelijkwaardig zijn, krijgt in de praktijk toch het eerste aspect de meeste aandacht. Dit wordt weerspiegeld in het feit dat er een bemantenaar bepaald is aan boeken strijdcentrum.
Hoe 'Wissellend bewolkt' het strijdvermogen is, is een van de hoofdthema's van deze strip-3-daagse. Speciaal voor deze strip-3-daagse is een boek samengesteld, onder de titel **De taal van het poëtsvertaal**, waarin strijdvelen over dit onderwerp en aanverwante zaken gepubliceerd zijn. Alleen aandacht voor het strijdcentrum kunt u bescheidwijdheid verwerken over het verhaal van strips, de letterlijke (het met de hand tekst in de wolkjes .schrijven), het taalgebruik in strips, onomatopeeën (klankbeeldschrijving), het illustratie aspect van de strip
enzo- voort.

Het boek is voor f 9,95 te koop bij de Boekenservice van Het strijdcentrum, stand **12**.

Donald Duck scenariowedstrijd

knijgt u een blik in de keuken hoe strips worden gemaakt en wie weet prengt het uzelf op ideeën.
Deze strips worden later in de Donald Duck gepubliceerd. Bovendien krijgen de uitverkorenen het origineel van **uw** strip mee.
De expositie vindt u in de Stratenhal (letter **H** op de plattegrond), de prijsuitreiking vindt plaats op zaterdag, om 14.40 uur, op het podium (**D**).

In memoriam

Jean-Michel Charlier

Het thema strip-scenario's is ondergoed extra toegesneeuwlijk gewonden door het overwijden getiet dit jaar van Jean-Michel Charlier, een van de grootste scenaristen die de stripwereld gekend heeft. We vinden terecht zich nooreel immiddels klassieke strips door hem gescreven werden, zoals **Jan Kordaat, Flip Flink en Koodpaard**, de legendarische bijstrips **Buck Danny** en **Tanguy & Laverdure**, en misschien wel de permanente westernstrip ter wereld, **Blueberry**. De list is pijna eindeloos. Charlier heeft een ontwerkelijke pijlstage gelevend aan de ontwikkeling van het medium strip. Zijn overwijden sluit het tijdperk van de klassieke avontuurstrip definitief af en laat een leegte achter die door niemand gevuld kan worden.
De strip-3-daagse 1981, die in het teken staat van het verhaal van het peëtsvertaal, draagen wij in dankbaarheid op aan de grootmeester van het scenario, Jean-Michel Charlier.

In het kader van **Wisselend Bewolkt** heeft Het **Strijdcentrum** in samenwerking met **Uitgeverij Oberon** en de **Donald Duck-redactie** een scenariowedstrijd uitgeschreven. Met name personen die op een of andere wijze pil het schrijf- verzorgt petrokken zijn, zijn via een aankondiging in diverse kranten en platen- bagijnestrip van een van de Walt Disney-series. Uit de inzendingen is een selectie gemaakt, die aan door de Walt Disney Studio's uitgewerkt is.
Deze bagijnestrip worden, met het oorspronkelijke scenario erbij, tentoongesteld op de strip-3-daagse. Zo nano eind!

enkele toppers najaar '89

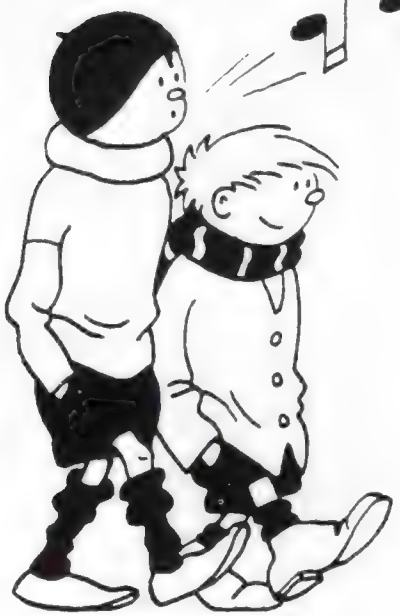

Quick & Flupke
VUURWERK!
Stichting Hergé
7,50 fl.

DE VRIENDEN VAN IGOR STEINER
Paul Teng
22,90 fl.

DE LOKROEP VAN DE BARONES
J.C. Servais - J. Beaucarne
22,90 fl.

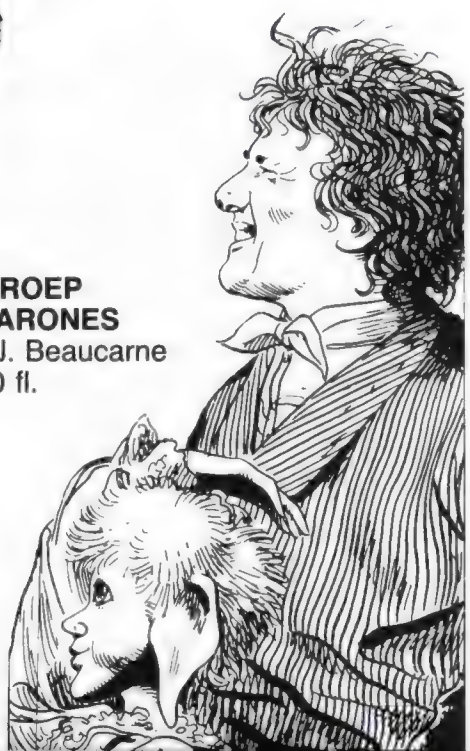

STUIFMEEL
Lian Ong
15,90 fl.

casterman

OOR

presenteert

HET GESPROKEN OOR

Talkshow

MUZIEKTIJDSCHRIFT *OOR* ORGANISEERT OP HET CENTRALE PODIUM VAN DE STRIP-3-DAAGSE 1989 DE TALKSHOW *HET GESPROKEN OOR*. IN ACHT AFLEVERINGEN GAAT DE STRIPWERELD ONDER HET MES.

WAAR ?

HET CENTRALE PODIUM, MIDDEN IN DE STATENHAL, AAN HET TERRAS. TUSSEN RUILMARKT EN BOEKENMARKT.

WANNEER ?

ER ZIJN VIER AFLEVERINGEN PER DAG. DE AANVANGSTIJDEN :
12.00 UUR - 13.00 UUR - 15.00 UUR - 16.00 UUR
IEDERE AFLEVERING DUURT 36 MINUTEN.

WIE ?

O.A. DICK MATENA, TOON VAN DRIEL, GERRIT DE JAGER, DON LAWRENCE, HEIN DE KORT, ROBERT VAN DER KROFT, WILBERT PLIJNAAR, LIAN ONG, PAUL TENG, JAN VAN DIE, MARTIN LODEWIJK, FRED JULSING, MARVANO, JOHN ROMITA, BERT VAN DER MEY, ERIC HEUVEL + *SUPRISE GUESTS !*

VRAGEN VAN FANS KUNNEN STEEDS ANDERHALF UUR VOOR EEN GESPREK BIJ *HET GESPROKEN OOR* WORDEN INGEDIEND.
SCHRIFTELIJK EN IN DE IDEEËNBUS !
LET OP DE PROGRAMMA-POSTERS !

Want More? Lees OOR!

Het Gesproken OOR is één van de vele toegiften van het blad OOR. Als je je nu abonneert, ontvang je tweewekelijks een bundeling interviews (van U2 tot UB40, Bangles tot Beastie Boys, Prince tot Madonna), tientallen plaatrecensies en complete concert-info. Verder lees je in OOR regelmatig over film, tv, strips, literatuur en theater. Van Joost Swarte tot Kuifje, van Deelder tot Drs. P., van Freek de Jonge tot Kamagurka. Bovendien hebben nieuwe abonnees recht op een spectaculaire welkomstpremie: De monumentale Nederlandse Popencyclopedie (7e editie, 400 pagina's, winkelwaarde: f 47,50!).

☐ **Noteer mij voor een jaarabonnement op OOR. Ik betaal f 112,50 en ontvang de Popencyclopedie (C 910)**
☐ **Ik heb al een boek en prefereer de geldkorting van f 20,— en betaal f 92,50 (C 911)**

Naam _____
Adres _____
Postcode _____
Woonplaats _____
Bank/gironr. _____
Telefoonnr. _____

Voor de betaling van het abonnementsgeld ontvang ik een acceptgirokaart. Ik ben de afgelopen drie maanden geen abonnee van OOR geweest. Ik stuur deze bon in een open envelop, zonder postzegel, naar OOR, Antwoordnummer 10001, 1000 PA Amsterdam. Dit aanbod is geldig t/m 31-12-1989.

HEIN DE KORT

UITGAVE VAN C.i.C.
POSTBUS 15629
1001 NC AMSTERDAM.

MAGAZINE

PARDON LUL

ELK KWARTAAL DE LEUKSTE THUIS

© GER VAN WULFTEN

JA.. U ZIET'T GOED.. ER IS NU OOK EEN PARDON LUL MAGAZINE.. IEDER KWARTAAL.. ECHT!! EN JA LEKKER!! LID WORDEN KAN!! BEL VOOR INFO 020-254852 OF MAAK GEWOON VOOR 4 NUMMERS fl. 20,- OVER OP RABOBANK 39 38 03 732 T.NV C.i.C/VAN WULFTEN MET VERMELDING VAN NAAM & ADRES.. RAAD PLEEG WEL EERST DE KAAKCHIRURG & DE SCHOONFAMILIE

020-254852

ERIC SCHREURS

JOOP KNIEPZEIKER

BWFH

DICK VAN BIL

TEKST: HEIN DE KORT
TEKENINGEN: ERIC SCHREURS

VANDAAG DACHT IK BIJ MEZELF—
MORGEN BIJ MIJN ZUSTER.

Ik doe het met mijn kleine zusje.
Mijn vrienden hebben geen kleine zusjes,
die doen het anders,
zij trekken...
aan expanders.

THE ART OF COMIX
020-254852
COMIX
ILLUSTRATORS
COPYWRITERS

RECREATIE

GEHOORZAAM

ERIC SCHREURS

© GER VAN WULFTEN

STRIPWINKEL SJORS

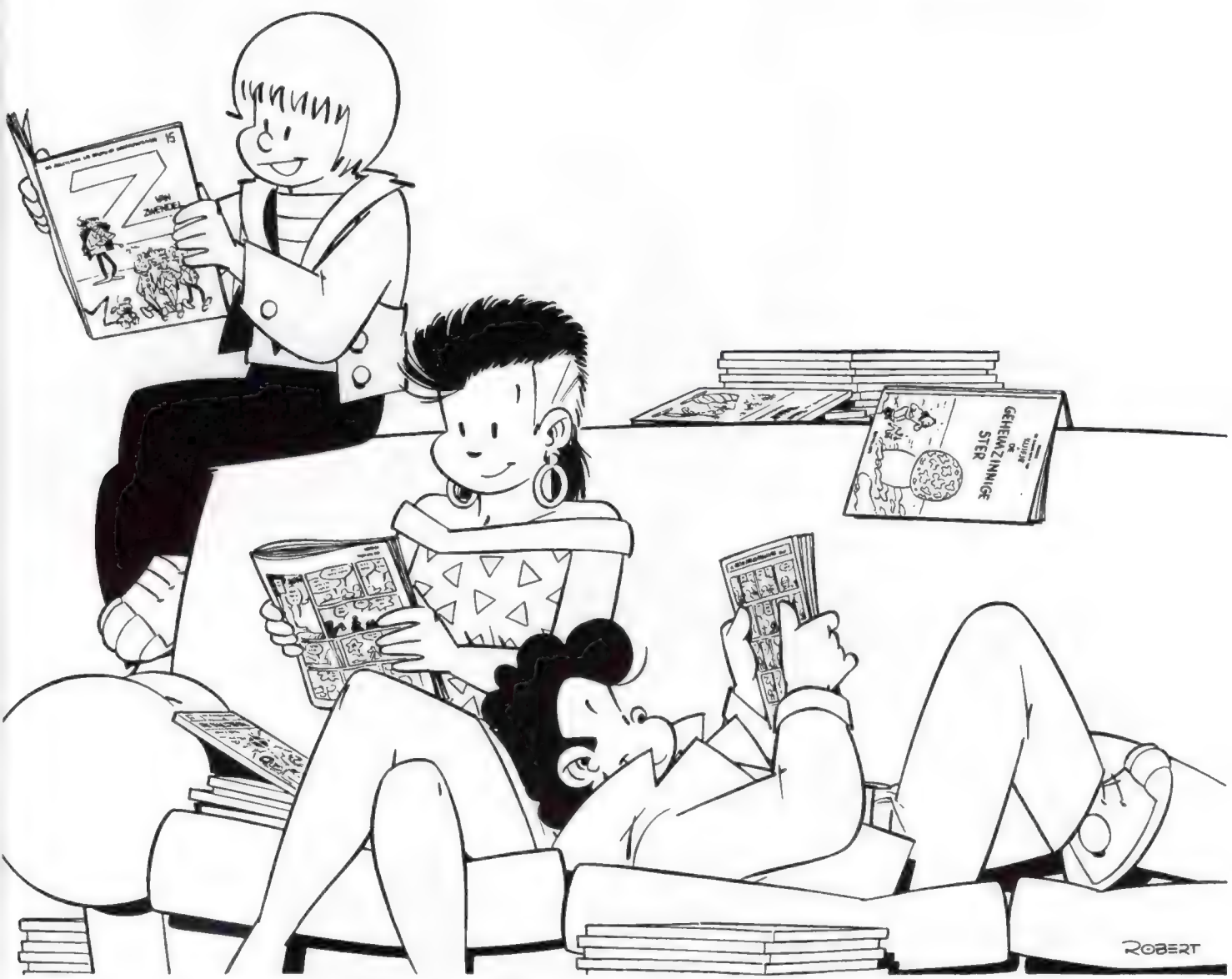

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

Comic House

S T U D I O

JAZEKER ! DAAR ZIJN ZE WEER ... MET DE 30 METER LANGE STRIP (1985), DE TALENTENJACHT (1986) EN HET POPULAIRE KRASSEWERK (1987 - 1988) IS ONDERHAND EEN TRADITIE ONTSTAAN DIE OOK DIT JAAR VOORTGEZET WORDT. DE 3 LELIJKSTE TEKENAARS VAN NEDERLAND; RUDY HULLEMAN, HANS BUYING EN PIETER HOGENBIRK VORMEN SAMEN DE STUDIO VAN NEERLANDS GROOTSTE CARTOONAGENCY: COMIC HOUSE. ALS LUIZEN ZULLEN ZIJ ZICH IN DEN HAAG AAN EEN AANVANKELIJK NOG WITTE WAND HECHTEN OM DEZE VERVOLGENS STUKJE VOOR STUKJE VOL TE KLADDEN. ACHT VIERKANTE METER STEILE WAND CARTOONING, OFWEL...

COMIC HOUSE TEKENT AAN DE WAND

TOP DRAWERS

Comic House

KOGGESTRAAT 9B. 1012 TA AMSTERDAM. TEL: 020 - 275183 / 229608 FAX: 020 - 279081

4 - ZEER LUXE REEKS - 5

Genomineerd voor de **Stripschappenning** voor Beste Vertaalde album 1989.

DE OVERLEVENDE

Bernie Krigstein tekende in de jaren vijftig, op scenario van diverse schrijvers, tientallen strips voor de tijdschriften van EC. Nog steeds geldt hij als een van 's werelds grootste stripauteurs en wordt hij in één adem genoemd met tekenaars als Eisner en Kurtzman.
Behalve zijn beroemdste verhaal, *De overlevende ("Master Race")*, zijn nog acht verhalen met fatale afloop opgenomen in dit Zeer Luxe boek, dat de eerste boekuitgave van Krigstein ter wereld is.
60 pagina's zwartwit op luxe papier. Groot formaat (25 x 34 cm).
Gebonden in blauw linnen, met stofomslag. Beperkte oplage 475 ex.
Met een exclusieve gesigneerde prent. **Prijs: f 69,59 / 1320 Bfr.**

Drie fans bezoeken hun lievelingsakteur. en ontmoeting die fatale gevolgen zal hebben.

LICHTSPEL

Carlos Sampayo schreef een fascinerend verhaal over film, theater, schijn en werkelijkheid, door **José Muñoz** met veel gevoel voor licht en schaduw in beeld werd gebracht. *Lichtspel* is een nieuw hoogtepunt in de Zeer Luxe-reeks. Mis het niet!
Voorintekening mogelijk bij alle ZozoLala-winkels.
Prijs bij voorintekening (tot 1 december 1989): **f 55,00 / 1045 Bfr.**
Prijs na verschijning (januari/februari 1990): f 69,50 / 1320 Bfr.
52 pagina's zwartwit op luxe papier. Groot formaat (25 x 34 cm).
Gebonden in linnen, met stofomslag. Berperkte oplage (300-350 ex.)
Met een exclusieve, door Muñoz en Sampayo gesigneerde prent.

Verkrijgbaar bij de gespecialiseerde stripboekhandel en bij: **Stichting Zet.El**, Biezenstraat 151, 6541 ZS Nijmegen, NL.

Auctioneers GLERUM

GLERUM CS

Kunst- en antiekveilingen b.v.

Westeinde 12 2512 HD 's-Gravenhage Tel. 070-56 01 65 Fax 070-56 12 82

STRIPVEILING

18 december

Kijkdagen:
15, 16, 17 december · 10.00 – 16.00 uur

Attracties

De Strip-3-daagse is altijd vol verrassingen. Naast de activiteiten die op geplande tijden en/of plaatsen aangekondigd zijn, komt u steeds voor onverwachte dingen te staan: opeens staat u oog-in-oog met een stripfiguur die tot leven is gekomen, plotseling stuit u op de mimegroep, die u het middelpunt maakt van een komplete **stripshow**, onverwachts loopt u zomaar uw idool tegen het lijf. Van links komt muziek u tegemoet, en rechts maakt **Hakim**, de clown van Sesamstraat, uw kinderen aan het lachen. Als u ze nog herkent, want als de **stripgrimeur** ze onder handen heeft genomen, zijn ze kompleet in stripfiguren veranderd.

Cartoon Aid Stripfiguren tekenwedstrijd

Cartoon Aid, de organisatie die zich inzet voor de kinderen in de Derde Wereld, heeft een 500 pagina's dik stripboek uitgebracht, waarvan de opbrengst uiteraard naar het goede doel gaat (een Rode Kruis-project in Soedan). Dit boek was zo snel uitverkocht dat er inmiddels een tweede, verbeterde druk is verschenen, die op de Strip-3-daagse verkrijgbaar is (**stand 38**).

Daarnaast heeft Cartoon Aid een Stripfigurenwedstrijd uitgeschreven. In een aantal bladen heeft een oproep aan de jeugd gestaan om zelf een stripfiguur te ontwerpen. Uit de duizenden inzendingen is een selectie gemaakt die op de Strip-3-daagse tentoongesteld wordt. De tekenaars van **Striptuur**, het blad waarin de nieuwe generatie stripmakers zich aandient, kiezen elk een stripfiguur uit en maken daarvan tijdens de Strip-3-daagse een stripverhaal. U kunt over hun schouder meekijken hoe dat in z'n werk gaat (**C**). Op zondag om 14.30 uur vinden de bekendmaking van de winnaar en de prijsuitreiking van de wedstrijd plaats (**D**).
De hoofdprijs is een geheel verzorgde reis naar het **Parc Astérix** bij Parijs.

Veilingen

Naast de speciale comics-veiling (zie hieronder) is er uiteraard ook een algemene stripveiling. Hier kan iedereen aan meedoen, om nog een gaatje in de collectie te vullen of om een fraai en zeldzaam boek of stripvoorwerp in de wacht te slepen. Of kom alleen genieten van het schouwspel van verkoop-per-opbod, van de spanning van de laatste twee overblijvende bieders. Eenmaal... andermaal...
Zaterdag 13.00 uur, Achterzaal (**A**). De kavels kunnen worden bezichtigd in dezelfde zaal, tussen 12.00 en 12.45 uur. Kavellijsten zijn te krijgen bij de **INFOstand**.

Comics-veiling

Hoewel in Nederland als sinds de zestiger jaren superhelden-strips verschij- nen is het verzamelen hiervan in brede liefhebberskring nog een betrekkelijk jong verschijnsel. Enkele jaren geleden zagen we langzamerhand steeds meer Amerikaanse en Nederlandse `comics' op ruilbeurzen verschijnen, er kwamen steeds meer, en steeds betere, uitgaven op de markt en op dit moment is de comic een van de populairste strip-verzamelobjecten.
Het Stripschap vond het daarom hoog tijd op de Strip-3-daagse, die toch al in het teken staat van de superheld, een gespecialiseerde **Comics-veiling** te houden, die voor elke liefhebber iets te bieden heeft: van zeldzame, antieke Amerikaanse uitgaven tot recente Juniorpress-series.
Kavellijsten van de comicsveiling zijn tijdens de Strip-3-daagse op de **INFOstand** verkrijgbaar.
U kunt de kavels bezichtigen op zondag tussen 12.00 en 12.45.
De comicsveiling zelf begint om 13.00 uur. Plaats: de Achterzaal (**A**).

De Stripschap Strip-3-daagse Stripkwis

Rondlopend op de Strip-3-daagse groeit het besef hoe groot en hoe breed het medium strip inmiddels geworden is. Verzamelaars moeten zich steeds meer specialiseren, stripkenners kunnen de veelzijdigheid van de strip nauwelijks bijbenen. Niemand weet meer alles van strips. Toch zoeken we voor de **Stripkwis** mensen die menen veel van de strip als geheel te weten. Op elke vraag die gesteld wordt zullen veel mensen het antwoord weten, maar welke mensen weten op veel vragen het antwoord? Bent u goed thuis in de strip? Heeft u een brede strip-belangstelling? Kunt u snel reageren? Dan is de **Stripkwis** iets voor u. Iedereen mag meedoen, die zich vóór 14.00 uur opgeeft bij de **INFOstand**.
Uiteraard zijn er fraaie stripprijzen te winnen. De Stripkwis zelf vindt plaats op zaterdag, 15.00 uur in de Achterzaal (**A**).

FOPPE IS NIET TE STUITEN!

IN HET EERSTE ALBUM VAN

GAAI BAAI

© Standaard Uitgeverij

De Terranef

Stripfiguren verplaatsen zich meestal niet gewoon met de tram, maar met hun eigen vliegtuig, ruimteschip, paard, duikboot of Batmobiel.
Suske & Wiske hebben al heel wat van de wereld gezien en ze hebben al bijna alle denkbare en ondenkbare vervoermiddelen gebruikt. Een van hun meest bizarre transportmiddelen was wel de door Professor Barabas uitgevonden Ondergronder, de **Terranef** (zie: De Knokkersburcht). Dit voertuig verplaatst zich onder de grond en kan zomaar overal opduiken. Wees daarom niet verbaasd als u op de Strip-3-daagse plotseling de grond voor uw voeten ziet wegzakken en u iets enorms ziet opdoemen. We raden u wel af om er te dichtbij te komen.

Guinness Book Of Records

Op de Strip-3-daagse zal een poging worden gedaan een record-aantal strip- en andere gummipoppetjes in te laten schrijven bij het Guinness Book of Records. Deze collectie (die ver over de duizend exemplaren telt) is het eigendom van Marjolein Oorsprong uit Ravenstein (10 jaar). Zij zal op de Strip-3-daagse zelf haar hele verzameling uitstallen, geassisteerd door haar zusje Katinka. Ze begint daarmee op zaterdagmorgen om 10.30 uur (**I**). Nadat de hele collectie staat, zal een team van officiële Poppentellers onder leiding van een beëdigd notaris een telling en hertelling verrichten en we hopen dat in de loop van de zondag het officiële totaal-aantal bekend kan worden gemaakt.

Animatie Demonstratie

De revolutionaire veranderingen in onze maatschappij door de ontwikkeling van de electronica zijn nog lang niet voorbij.
Een goed voorbeeld hiervan wordt gevormd door de recente stormachtige ontwikkelingen op het gebied van computer-animatie. Het in beweging brengen van stilstaande beelden is traditioneel een zeer arbeidsintensieve en daardoor kostbare aangelegenheid. We kunnen elke dag op de televisie zien wat er sinds kort mogelijk is geworden met het animeren van letters, logo's enzovoort. Een stuk minder arbeidsintensief, maar nog steeds zeer kostbaar. Op dit moment zijn er echter ontwikkelingen die in de richting gaan van al deze mogelijkheden via de personal computer. Dat betekent dat deze vorm van animatie langzamerhand binnen ieders handbereik komt.
Op de Strip-3-daagse kunt u een demonstratie zien van animaties die op een **Commodore Amiga Computer** zijn gemaakt en waarvan de kwaliteit niet onderdoet voor menige professionele animatie.
Tevens krijgt u door middel van deze demonstratie een beeld van hoe het maken van zo'n animatie in z'n werk gaat.
Wie weet maakt u binnenkort zelf thuis een complete tekenfilm!

ZoZoLaLa Modellenwedstrijd

Het stripinformatieblad ZoZoLaLa heeft deze zomer een wedstrijd uitgeschreven voor stripmodellen. Een aantal stripliefhebbers met een voorliefde voor knutselen hebben hun favoriete stripfiguur of -voorwerp in drie dimensies vertaald.
Ruim een dozijn van deze modellen worden op de Strip-3-daagse tentoongesteld (**T**). Zo kunt u onder meer Franka, Robbedoes en Blake & Mortimer bewonderen, Guust met z'n Flaterfoon, de Zwaardvis, de Chronoscaaf, de Rode Vleugel, het ruimteschip van Ravian, en nog veel meer.
De jury van de modellenwedstrijd wordt gevormd door het publiek. U kunt op de stand van ZoZoLaLa (**33**) een formulier invullen met uw keus. De drie door u als beste/mooiste/leukste uitgekozen modellen worden als winnaars uitgeroepen.
De bekendmaking en de prijsuitreiking vinden plaats op zondag om 15.45 uur, op het halpodium (**D**).

ZOEK JE...

STRIPS?

Mieke's Striptiek
CHASSÉSTRAAT 71
2518 RW DEN HAAG
TEL: 070-650738

MEER DAN 3000
TITELS VOORRADIG

STRIPSPECIAALZAAK
HET
GELE TEKEN

GROTE OOST 37 · 1621 BR HOORN · TEL. 02290-18623

STANDNR. 4

UITERAARD ZIJN WIJ WEER AANWEZIG MET DE MEESTE (GOEDKOOPSTE) AANBIEDINGEN ZOALS O.A.:

SCHIPBREUK I/D TIJD DL 9 (GELIMITEERDE OPLAGE VAN 300 EX.) VAN 100,- VOOR 29,95

JTANY DERVAL OMNIBUS VAN 27,95 VOOR 7,50

BLAUWE SPERWER OMNIBUS VAN 27,95 VOOR 7,50

DURANGO HARDCOVER À 7,50

BIJ AANKOOP VAN MIN. 10,- GRATIS STICKER

BIJ AANKOOP VAN MIN. 25,- GRATIS AANSTEKER (ZOLANG DE VOORRAAD STREKT)

Dick Matena's Kruimeltje

Dick Matena is zonder twijfel de meest veelzijdige tekenaar die Nederland rijk is. Hij maakt strips voor alle denkbare doelgroepen, in talloze verschillende genres, met een stijl die zich moeiteloos naar de gewenste atmosfeer lijkt te plooien. Bovendien is hij een begenadigd scenarist, die naast zijn eigen strips ook scenario's voor andere tekenaars maakt. Je zou zeggen, dat het voor hem niet voor de hand zou liggen zich in het keurslijf van een bestaand verhaal en een vastomlijnde periode en sfeer te laten persen. Het is een hachelijke onderneming om een *publiek eigendom* als een beroemd jeugdboek in een eigen vorm te gieten, omdat er voor het publiek al zoveel vastligt en het niet meevalt om het in de ogen van dat publiek *goed* te doen.
Dick Matena is echter een stripmaker die het zich nooit gemakkelijk maakt. Hij heeft het aangedurfd om **Kruimeltje**, het beroemde boek van Chr. van Abcoude in beeld te brengen. **Dik Trom** en **Pietje Bell** staan ook nog op de planning.
Of het hem gelukt is het *goed* te doen, mag het publiek bepalen, door het feit dat we er een expositie aan wijden op de Strip-3-daagse hoeft u zich niet te laten beïnvloeden.
Kruimeltje werd helaas op klein formaat gepubliceerd, in de expositie kunt u een dozijn platen uit de strip op origineel formaat bekijken. (M)

De Kressekring

Zojuist is Stichting De Kressekring opgericht, door een groep liefhebbers van het werk van een der aartsvaders van de Nederlandse strip, Hans G. Kresse. Het ligt in de bedoeling om volgend jaar een tijdschrift uit te brengen. Alle informatie over de Kressekring en de geplande activiteiten kunt u krijgen op stand **L** (zie plattegrond). Daar is ook een bescheiden expositie van bijzonder werk van Kresse te zien.

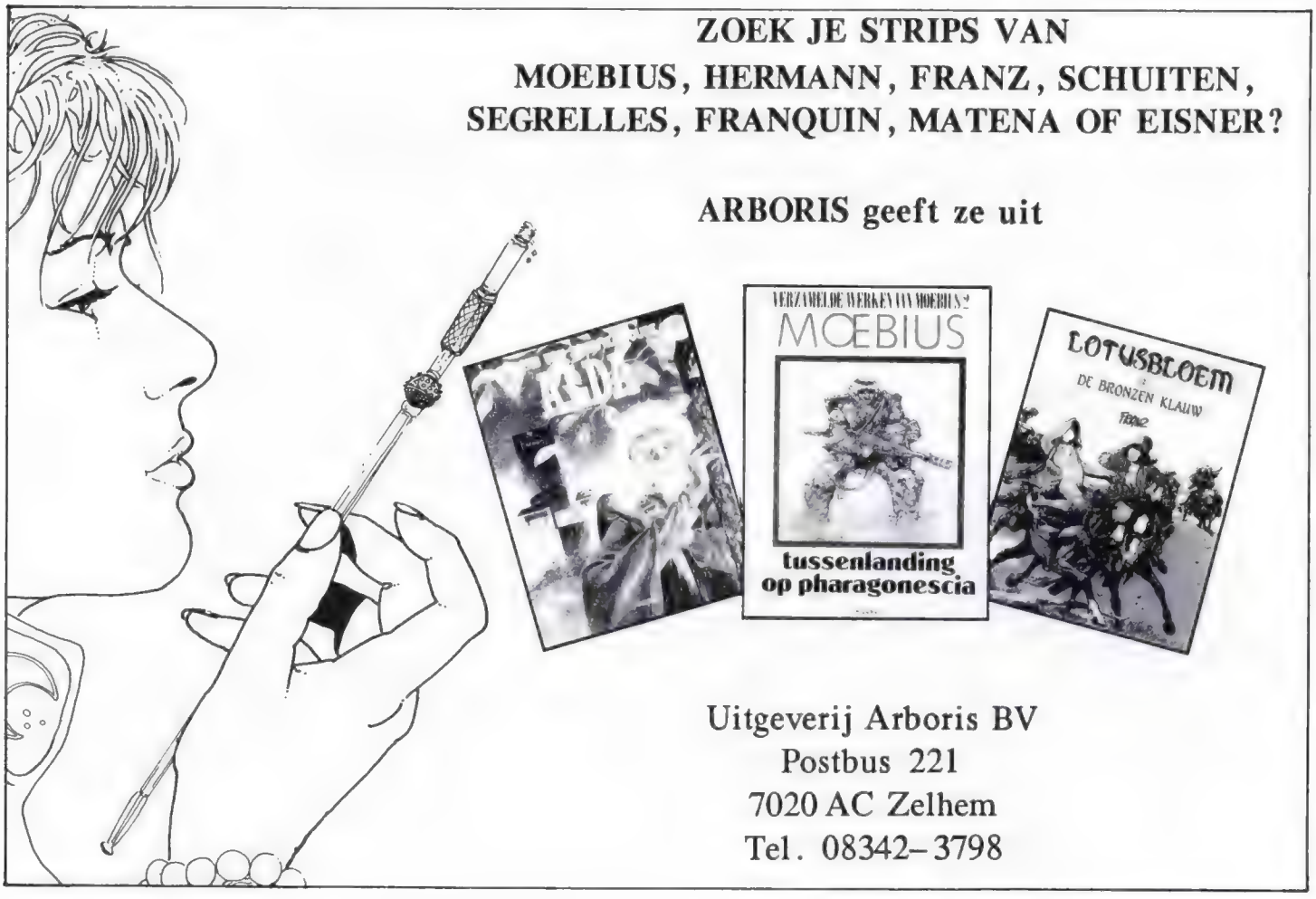

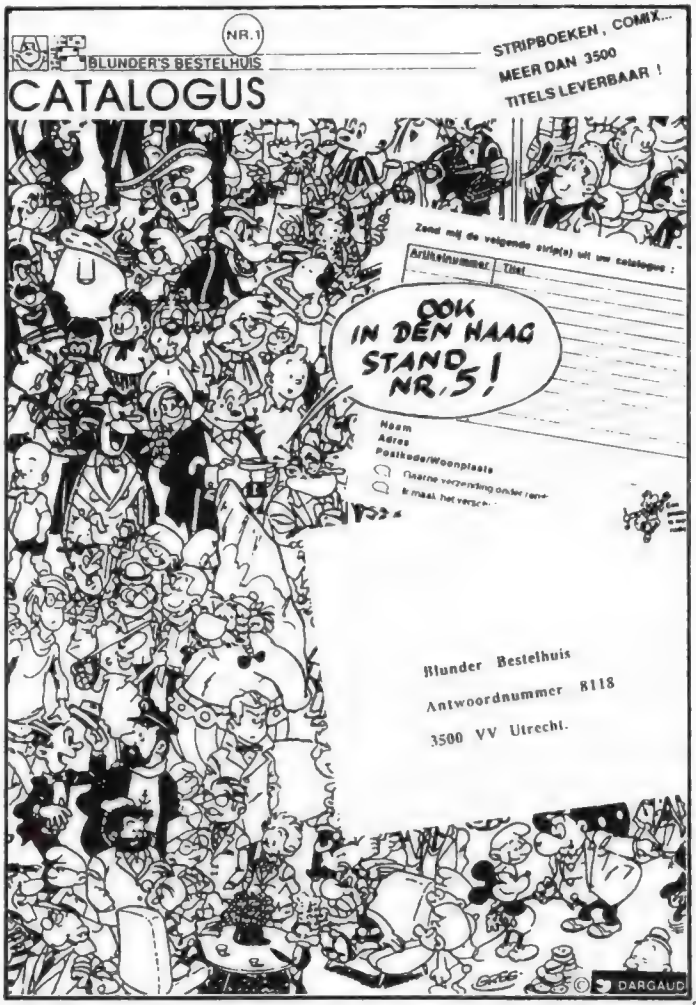
NR.1
BLUNDER'S BESTELHUIS
CATALOGUS
STRIPBOEKEN, COMIX...
MEER DAN 3500
TITELS LEVERBAAR !
OOK IN DEN HAAG STAND NR. 5 !
Blunder Bestelhuis
Antwoordnummer 8118
3500 VV Utrecht.
DARGAUD

ERPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040-441882

ZOEK JE EEN
GOEIE
STRIP SHOP
KOM DAN NAAR DE
HAAGSE
STRIPSHOP
WAGENSTRAAT 183
2512 AW
DEN HAAG
070 634115

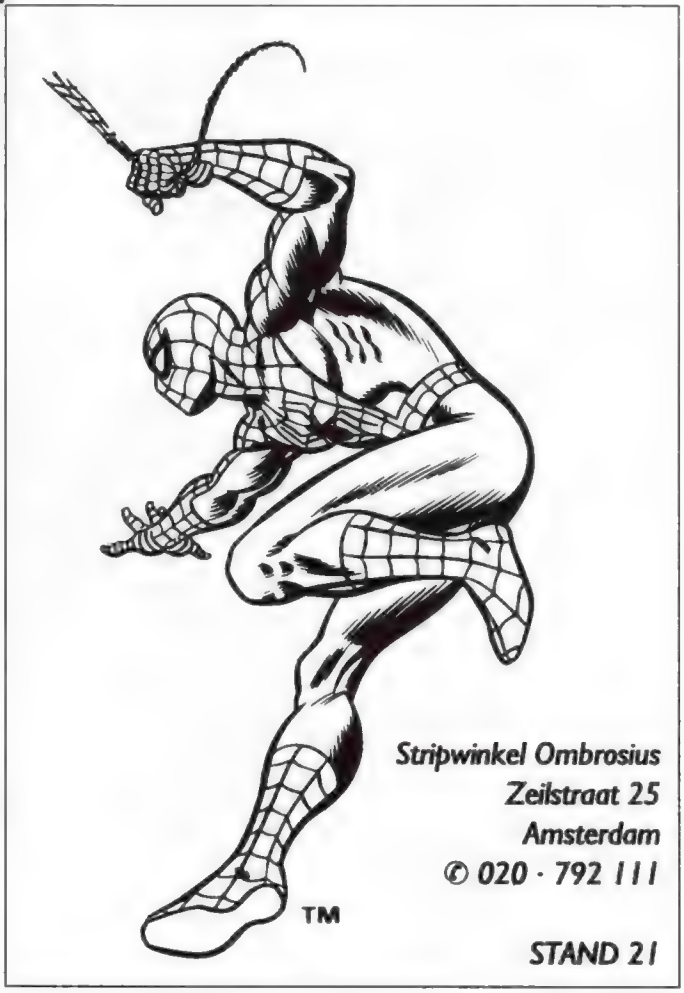
Stripwinkel Ombrosius
Zeilstraat 25
Amsterdam
© 020 · 792 111
TM
STAND 21

Stripgala en Stripgaladiner

Het officiële gedeelte van de Strip-3-daagse vindt plaats op zaterdagavond, tijdens het Stripgala. Hier wordt de Stripschapprijs uitgereikt, de winnaars bekendgemaakt van de genomineerde albumprijzen, het stripjaar nog eens op een rijtje gezet en komen een aantal actuele stripzaken aan de orde. Het geheel wordt omlijst met amusement en muziek, de centrale presentatie is in handen van Ivo de Wijs. Het Stripgala wordt voorafgegaan door het Galadiner, een warm/koud buffet, als gezellig rustpunt middenin dit woelige weekend.
Kaarten voor het Stripgala en het Galadiner zijn schaars. Indien nog voorradig kunt u kaarten verkrijgen bij Het Stripschap (tevoren via ✆ 020 - 852229, tijdens de Strip-3-daagse informeren bij de INFOstand). Een gecombineerde kaart voor Diner + Gala kost f 70,–, kaarten voor alleen het Gala kosten f 25,– (voor leden van Het Stripschap resp. f 60,– en f 15,–).

Het Galadiner begint om 19.30 uur, het Stripgala om 21.00 uur (na aanvang geen toegang).

De Stripschap prijzen

De **Stripschapprijs 1989** is toegekend aan **Theo van den Boogaard**, voor zijn hele oeuvre (o.a. Ans en Hans, Witje, Abe, Jan Alleman, Van Oekel).

De **Stripschappenning voor Bijzondere Verdiensten 1989** is toegekend aan het Algemeen Dagblad, voor zijn publikatie van Nederlandse strips.

Het **Album van het Jaar 1989** (van **Nederlandse origine**) wordt op de Strip- 3-daagse uitgeroepen, uit de volgende nominaties:

- **Heinz Ahoy/Beau Heinz**
  René Windig en Eddie de Jong (Uitgeverij Gezellig & Leuk)
- **De Laatste Dagen van E.A. Poe**
  Dick Matena (Uitgeverij Casterman)
- **January Jones: Dodenrit naar Monte Carlo**
  Eric Heuvel en Martin Lodewijk (Uitgeverij Oberon)

Het **Album van het Jaar 1989** (van **buitenlandse origine**) wordt op de Strip- 3-daagse uitgeroepen, uit de volgende nominaties:

- **De Almanak**
  Servais (Uitgeverij Casterman)
- **Amber**
  Comes (Uitgeverij Casterman)
- **Blindemannetje**
  Max Cabanes (Uitgeverij Casterman)
- **Daredevil**
  Bill Sienkiewicz en Frank Miller (Uitgeverij Semic-Juniorpress)
- **Het Huis**
  Rossi en Letendre (Uitgeverij Titanic)
- **De Overlevende en andere verhalen**
  Berni Krigstein (Uitgeverij Zet.El)
- **Reis naar Italië (1 + 2)**
  Cosey (Uitgeverij Dupuis)

In het Stripschap Prijzendossier 1989 vindt u alle informatie over de prijzen, prijswinnaars en genomineerden. Informeer bij de **INFOstand.**

De Stripschap Publiekspenning

Het Stripschap kent jaarlijks een aantal prijzen toe aan gedurende dat jaar verschenen stripalbums. De keuze daaruit wordt gemaakt door een commis- sie van deskundigen. In die commissie is één groep niet vertegenwoordigd, en dat is de jeugd. Natuurlijk worden er ook in de categorie jeugdstrips albums gemaakt die een prijs meer dan waard zijn. Daarom heeft Het Stripschap besloten een prijs voor jeugdstrips in het leven te roepen, en de keuze daarvan natuurlijk over te laten aan de experts op dat terrein: de jeugd zelf. Via de Veronicagids is een oproep gedaan aan iedereen onder de 18 jaar een Top 3 in te sturen uit een lijst in het afgelopen jaar verschenen jeugd-stripalbums. De duizenden inzendingen zijn geteld en het bij de jeugd favoriete stripalbum ontvangt op de Strip-3-daagse de Stripschap Publiekspenning voor het Jeugdalbum van het Jaar. De eerste duizend inzenders ontvangen voor hun deelname een stripboek en uit de hele stapel wordt een inzender getrokken die namens Het Stripschap en alle deelnemers de prijs aan de winnaar mag overhandigen. De prijsuitreiking vindt plaats: Zaterdag, om 11.45 uur, op het halpodium (D).

Rectificatie

In het **Stripschap Prijzendossier 1989** staat bij de nominatie voor Reis naar Italië van Cosey vermeld dat dit dubbelalbum uitgegeven zou zijn door Casterman. Het is echter verschenen bij **Uitgeverij Dupuis.** Onze excuses aan beide uitgeverijen.

Het Stripschap

De Strip-3-daagse wordt jaarlijks georganiseerd door Het Stripschap, het Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips. Andere activiteiten van Het Stripschap zijn: het verstrekken van informatie over alles wat met strips te maken heeft aan iedereen die daarom verlegen zit. Het Stripschap vormt daarmee het middelpunt van de stripwereld, en kan binnen die wereld alle touwtjes aan elkaar knopen.

HET STRIPSCHAP

Daarnaast begeleidt Het Stripschap strip-evenementen van derden, door adviezen, tentoonstellingsverhuur, verzorging van totaalpakketten, aankleding etc. Naast de Strip-3-daagse organiseert Het Stripschap nog verscheidene kleinschaliger stripevenementen, ruilbeurzen en veilingen, verspreid over het land en het jaar. Het Stripschap bevordert de uitgave en heruitgave van commercieel niet interessante maar stripcultureel belangwekkende stripverhalen en stimuleert en begeleidt activiteiten op het terrein van wetenschappelijke studie van de strip als medium en kunstvorm.

Het Stripschap is een vereniging. Ook voor de (ongeveer 2000) leden worden vele activiteiten ontplooid. Vijf maal per jaar verschijnt een ledenorgaan met onder meer komplete overzichten van verschenen strips (de Stripnotering) en een agenda met aankondigingen van komende eigen en andere stripevenementen.

Daarnaast ontvangen de leden jaarlijks de Stripschapkalender en het zeer uitgebreide Strip-3-daagse-pakket. Ook heeft Het Stripschap een eigen Boekenservice, waar leden naast bijzonde- re en moeilijk verkrijgbare strips ook alle boeken over strips kunnen bestellen, voor vaak zeer lage prijzen. Bovendien worden de bestellingen kosteloos opgestuurd. Verder genieten leden van Het Stripschap een aantal aantrekkelijke kortingen: gratis toegang op de Strip-3-daagse en andere Stripschap-evenementen, gratis toegang of een flinke korting op veel andere stripevenementen, en korting op het abonnement op Stripschrift.

De Toestand

De situatie rond de stripbladen in Nederland is niet rooskleurig te noemen. De laatste twee bladen die vooral gewijd waren aan strips voor een volwassen publiek (**Titanic** en **Wordt Vervolgd**) zijn recent opgeheven. Maar er is een lichtpuntje. Al sinds meer dan een half jaar zijn er aankondigingen geweest, maar op de Strip-3-daagse is het zo ver: **De Toestand** dient zich aan! Een speciaal introductienummer van **De Toestand** (het nul-nummer) wordt op de Strip-3-daagse aangeboden, voor een speciale introductieprijs. 64 pagina's, boordevol strips (zoals Torpedo, en nieuwe strips van o.a. Teng, Marschall en Oosterveer) en informatie (o.a. interviews Loustal en Hermann, een thrillersegement door Jacques Post etc). Dit introductienummer zal alleen op de Strip-3-daagse verkrijgbaar zijn (abonnees krijgen hem thuisgestuurd). Daarna zal **De Toestand** maandelijks verschijnen. Goed nieuws voor hen die zich reeds abonneerden: het gestelde vertrouwen en de lange wachttijd zijn niet voor niets geweest: zij ontvangen voor het betaalde bedrag niet 6, maar 12 nummers van **De Toestand** .

Stripschrift

's Werelds oudste stripvakblad is zojuist aan z'n 23e jaargang begonnen. **Stripschrift** verschijnt tien maal per jaar, en staat vol met informatie:
Interviews met stripmakers, uitgevers en andere bewoners van stripland, beschouwingen en achtergrondinformatie over de strips van vandaag en gisteren, boekbesprekingen, actualiteiten, herdrukken van bijzondere strips, columns, bibliografieân en aankondigingen.
Wie in strips geïnteresseerd is, kan niet om **Stripschrift** heen. Wie bij wil blijven op stripgebied, heeft een abonnement nodig.

Wie ook na de Strip-3-daagse de vinger aan de pols wil houden, maakt f 55,-- over op postbank 209948 t.n.v. Stripschrift, Amsterdam en verzekert zich van een jaar lang actuele, leesbare en leerzame stripinformatie. Leden van Het Stripschap betalen f 52,50. **Stripschrift** is ook verkrijgbaar bij de stripspeciaalzaken (f 5,95 per nummer) en in te zien in de openbare bibliotheek.

Stripschrift is een uitgave van Het Stripschap, Postbus 11335, 1001 GH Amsterdam.

Wordt vervolgd..

Strip-3-daagse volgend jaar
26, 27 en 28 oktober 1990
Congresgebouw, Den Haag

f 9,95 – Verkrijgbaar bij de Boekenservice van Het Stripschap.

Betapress zorgt er voor dat uw strips in de winkels liggen!!

Betapress B.V., Gilze

BEZOEK ONZE STAND, NR.81 t/m 84

STRIP 3 DAAGSE

1989

ERRATUM

Bij het samenstellen van het programmaboek voor de komende Strip-3-daagse is helaas iets van de informatie aangaande de vrijdagavond weggevallen.

Op de vrijdagavond 27 oktober wordt de film

BATMAN '66

vertoond.

Deze 105 minuten durende film wordt gevolgd door een korte onderbreking waarna we het filmfestijn voortzetten met een film waarvan we de titel nog niet prijsgeven, maar wel kwijt willen dat het een bijzondere film is.

De aanvangstijd voor **Batman '66** is **19.45** uur.

De plaats is natuurlijk het Nederlands Congresgebouw, Den Haag.